

Albert Martens
Luk Walley
Veerle Hobin
Guido Muelenaer

VERDEEL EN HEERS: RACISME ALS STRATEGIE

EPO

00 13 283 72

Inleiding

Sinds de tweede wereldoorlog is 'racist' een scheldwoord, waar weinigen zich willen in erkennen. Racistische opmerkingen of theorieën beginnen niet zelden met "Ik ben geen racist, maar..." De term racisme dreigt te verworden tot een slogan. Ondanks de vele verschijningsvormen betekent racisme nochtans iets heel precies. Het is niet te herleiden tot een vaag wantrouwen tegenover wat vreemd en onbekend is (xenofobie). Het betekent dat men de mensen niet alleen indeelt in rassen maar aan die indeling een hiërarchie verbindt. Het andere ras, de andere nationaliteit is minderwaardig, gevaarlijk, dom, lui en noem maar op. 'Verschillend' wordt 'ongelijk'. Een dergelijke theorie mist elke wetenschappelijke grond (1). Zij dient alleen tot alibi voor een diskriminerende houding tegenover een bepaalde groep. Diskriminatie die kan gaan van beledigingen en leugens, over het negeren van elementaire rechten tot fysieke uitroeiing van de andere.

Volgens sommigen is een zeker racisme 'ingeboren in de mens', 'van alle tijden'. In de geschiedenis kan men inderdaad racisme terugvinden bij de Romeinen tegenover de 'barbaren', bij de kruisvaarders tegenover de 'heidenen', bij Arabische slavendrijvers tegenover de zwarten, bij de blanke kolonisten en hun legers tegenover de Indianen. Deze voorbeelden hebben met elkaar gemeen dat het telkens gaat om een volk dat een ander onderwerpt. Volgens F. Engels (2) is de klassenmaatschappij ontstaan doordat volkeren anderen tot slaaf maken. In elk geval is de band tussen klassenmaatschappij en racisme niet toevallig. Racisme is alleen denkbaar in een samenleving die op ongelijkheid gebaseerd is.

Het moderne racisme is verbonden met kolonialisme en imperialisme. Het vindt zijn hoogtepunt in de nazi-theorie van het 'Herrenvolk' dat geroepen is de hele wereld te overheersen. Toch leeft het racisme niet in het minst bij de 'man in de straat', die met overheersing niets te maken heeft maar zelf uitgebuit wordt door de groten. Voor de kleine blanke in het zuiden van de Verenigde Staten of in de volkswijken van Brussel is het racisme een poging om zijn eigen persoon meer waarde en waardigheid te geven. Voor wie op de onderste sport van de sociale

ladder staat zijn er maar twee mogelijkheden om die situatie draaglijk te maken : zich verzetten of op iemand anders kop gaan staan. Sommigen zullen zich afreageren door autoritair te doen tegen hun vrouw of kinderen. Anderen zoeken zelfbevestiging in het schimpen op de zwarte, de Joodse of de Marokkaanse buur.

Dit racisme van elke dag zou er niet zijn zonder economische wortels. Het economisch racisme brengt geld op. De Union Minière heeft de 'zwartjes in de kolonie' 'beschaafd' door ze in plantages te doen werken en door hun ondergrond te plunderen. De multinationals hebben van de hele Derde Wereld een wingewest gemaakt. Ons patronaat ging in de landen aan de Middellandse Zee goedkope arbeidskrachten rekruteren. Het idee dat die andere volkeren onderontwikkeld en minderwaardig zijn maakt dit alles natuurlijk veel aanvaardbaarder. Een leerboek van de koloniale Hogeschool definieerde de kolonizatie in '37 als volgt : "De autoritaire handeling van een volk over een ander, minder ontwikkeld volk met de bedoeling diens verheffing op materieel, moreel en sociaal vlak te versnellen. En dat in het voordeel van de hele menselijke gemeenschap" (3). Het huidige neo-kolonialisme is minder expliciet. De uitbuiting van de Derde Wereld "in het voordeel van de hele menselijke gemeenschap" (?) gaat echter onverminderd voort. De rekrutering van migranten uit ontwikkelingslanden maakt hiervan deel uit. De 'toeleveringslanden' van gastarbeid zijn landen die economisch achterop gebleven zijn. Sommigen onder hen door de last van het kolonialisme, maar anderen ook doordat de huidige economische orde een evenwichtige nationale industrie onmogelijk maakt. Doordat het internationale kapitalisme liever investeert in roofbouw op grondstoffen, export van half-afgewerkte producten en toerisme, dan in een echte industrialisering. Wanneer het een multinational meer winst oplevert in West-Europa een fabriek te zetten met Marokkaanse arbeiders, dan zal ze haar daar bouwen, liever dan in Marokko. Wanneer het interessant wordt die fabriek naar Singapore te verhuizen, zal dit ook gebeuren. Op dat punt kent onze samenleving geen grenzen. Wie tegen die sluiting niet wil reageren kan echter wel de schuld van de ontstane werkloosheid op de rug schuiven van de vreemdelingen, die 'het werk zijn komen afpakken'.

Gevaarlijk wordt het racisme wanneer het een politieke stra-

tegie wordt. Racisme kan de klassentegenstelling in een land overbruggen door alle sociale en economische problemen af te schuiven op een zondebok. Het kan dienen als bliksemafleider voor een dreigende revolutie onder de slachtoffers van de crisis of het kan een gehavende of kunstmatige 'nationale eenheid' herstellen.

Racisme als *officiële staatsvorm* was het model van nazi-Duitsland. Het bestaat echter ook in het apartheidsregime van Zuid-Afrika en het zionistische Israël. Het zijn voorbeelden die aantrekkingskracht hebben, vooral in crisistijd. Fascistische groepen proberen het recept van de jaren '30 opnieuw toe te passen en zich een aanhang te veroveren met haatcampagnes tegen immigranten.

Ook de traditionele partijen worden echter aangestoken door de mikrobe. Sommige onder hen zijn geïnfiltreerd door een extreem-rechtse racistische lobby : de PSC via de Cepic met Daniël Noël de Burlin als gangmaker van het racisme. Via extreem-rechtse flaminganten vindt het VMO-racisme zijn weg in de Volksunie. De pro-apartheidsgroep Protea heeft zijn leden in alle rechtse partijen, vooral in de CVP. De PRL met Munde-leer, Demuyter en Gol maken van het 'immigratieprobleem' het stokpaardje dat hun anti-sociale politiek moet doen slikken. Het FDF heeft zijn Nols. Maar ook de 'linkse' partijen zijn niet immuun. Dat leerde ons de anti-immigranten campagne van de Franse KP bij de jongste verkiezingen. In eigen land doet de PS van Schaarbeek, Anderlecht en St. Gillis zijn duit in het zakje.

Met de jaren '80 is in de Brusselse agglomeratie het racisme opnieuw de politieke strategie van de plaatselijke burgerij geworden. Het heeft het francofoon taalnationalisme verdron-gen. De Schaarbeekse burgemeester Nols, die in '76 werd verkozen na een heftige campagne tegen de Vlamingen (de 'loket-tenkwestie') voert nu een lijst aan die francofonen én Vlamingen verenigt tegen de vreemdelingen.

Voor het eerst sinds de tweede wereldoorlog kondigt een regering een geheel van maatregelen aan tegen de immigranten-bevolking : terugsturen van werklozen, uitwijzingen, vestigingsverbod in bepaalde gemeenten, beperking van de gezins-hereniging. Het is niet toevallig een regering die met volmach-ten de verworvenheden van jaren arbeidersstrijd afbreekt.

Dit boek wil het fenomeen van het racisme als politieke strategie analyseren. De stelling van de auteurs is dat België dreigt af te glijden naar een apartheidsregime met alle gevolgen die dit meebrengt voor de democratie én voor de gehele werkende bevolking. Zij willen waarschuwen, vanuit hun praktijk als wetenschapper, als juriste en advocaat maar ook als anti-racistisch militant.

In het eerste deel blikken we terug in de geschiedenis en stellen vast dat een parallel kan getrokken worden tussen het antisemitisme voor de tweede wereldoorlog en de Jodenvervolgning tijdens die oorlog enerzijds en de huidige anti-vreemdelingen-campagne anderzijds.

Verdeel en heers. Racisme als beleid – deel II – toont hoe ver het racisme al is doorgedrongen op economisch, juridisch en politiek vlak.

Albert Martens beschrijft de evolutie van de 'gastarbeid'. Van het inzetten van de Duitse krijgsgevangenen in 1946 tot de immigratiestop in 1974. We zien hoe de immigratie die eerst een tijdelijk verschijnsel is, een definitief karakter aanneemt. De migranten zijn dan ook niet meer weg te denken uit onze maatschappij. Daarom wordt een nieuwe maatschappelijke ordening noodzakelijk. Volgens A. Martens is hier de enige uitweg de pluri-nationale en -kulturele samenleving.

Dan schetst *Luk Walley* de geschiedenis van de vreemdelingenwetgeving. Het blijkt dat we in België zijn geëvolueerd van een liberale gastvrijheid naar een apartheidsstatuut. Hij gaat in op de repressie. Een uitgebreid onderwerp, als het over vreemdelingen gaat. In een laatste paragraaf wordt het vreemdelingenbeleid van Martens V doorgelicht. Luk Walley noemt deze regering zonder meer racistisch.

Veerle Hobin gaat meer specifiek in op het racisme in de politiek. Zij bespreekt eerst de meningen van een aantal Brusselse burgemeesters. Daaruit blijkt dat de PS'ers Cudell, Barca en Simonet zich niet minder racistisch gedragen dan de PRL-burgemeesters Demuyter en Pivin. Ook de Brusselse gemeentepolitiek in het algemeen komt aan bod, natuurlijk aan de hand van het voorbeeld Schaarbeek. Veerle Hobin toont aan dat "het organiseren van onrust, geweld, vreemdelingenhaat... intrinsiek deel uitmaakt van het gemeentelijk beleid in verschillende Brusselse gemeenten". Tenslotte worden dan de verkiezings-

programma's van de verschillende partijen onder de loupe genomen.

Zoals reeds gezegd schetst *Verdeel en heers* hoe ver het racisme onze maatschappij al heeft aangetast. In het derde deel *Wij zijn allen migranten : op zoek naar een tegenstrategie* wordt onderzocht hoe deze evolutie kan tegengegaan worden.

Albert Martens pleit voor een herstel van het arbeidsfront. De vakbonden zullen moeten samenwerken. Martens bespreekt de houdingen van het ACV en het ABVV.

Dan worden de inhoud en de toepassingsmogelijkheden van de recente anti-racismewet door *Luk Walley* uiteengezet. Hij pleit ervoor dat anti-racistische organisaties er gebruik van maken en hun angst overwinnen om eventueel een eerste 'zaak' te verliezen.

Veerle Hobin gaat uitgebreid in op de strijd om stemrecht voor vreemdelingen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Zonder inspraak van de vreemdelingen is geen oplossing voor hun problemen mogelijk.

In een volgend hoofdstukje heeft ze het over de rol die het onderwijs kan spelen in de integratie van vreemdelingen. Zij bespreekt een reeks experimenten en besluit met een voorstel voor een onderwijsbeleid.

Luk Walley bespreekt vervolgens de rol van anti-racistische organisaties. Hij neemt het Anti-racistisch front van Schaarbeek als voorbeeld. Hij verwacht zeer veel van de samenwerking tussen Belgen en vreemdelingen van de tweede generatie. In een laatste hoofdstukje bespreken de auteurs de waarde van al de hierbovengenoemde tegenstrategieën en trachten de algemene lijnen aan te geven langs waar de ontwikkeling naar een pluri-nationale en kulturele maatschappij moet lopen.

NOTEN

- (1) Albert JACQUARD, Sciences et racisme, in *MRAX Information*, nr. 26, Assises contre le racisme, maart '82.
- (2) F. ENGELS, De oorsprong van het gezin, de private eigendom en de staat.
- (3) C. MONHEIM, Colonisation, principes et réalisations, Antwerpen, 1937, blz. 15

Deel I

Herhaalt zich de geschiedenis ?

De Jodenvervolging in België

GUIDO MUELENAER EN LUK WALLEYN

1. INLEIDING

De Duitsers hebben niet zomaar ineens Joden opgepakt, naar de kampen gestuurd en daar vermoord. Nee, de 'Endlösung' werd zeer nauwkeurig voorbereid. De verschillende dekreten gingen steeds een stapje verder en men spreidde deze maatregelen ook. De voorbereidende faze, van de invasie tot de eerste deportaties in België, duurde meer dan twee jaar (1).

We mogen deze evolutie niet geïsoleerd zien. In Duitsland werden al in 1933 Joodse ambtenaren ontslagen. In '36 verloren de Joden er hun stemrecht, in '38 werden zij verplicht een 'J' op hun paspoort te laten zetten, enz. Men kan ook in de verleiding komen de Jodenvervolging volledig op de rekening van Duitsland te schrijven. Ten onrechte want er bestond in het vooroorlogse België al een agressief anti-semitisme, dat kort voor de oorlog nog aangewakkerd werd toen een grote stroom Joodse vluchtelingen – ong. 20.000 in 1939 – ons land binnenkwam. De Duitse maatregelen vonden dus een voedingsbodem. Soms werden ze bij voorbaat goedgepraat. Zo publiceerde "La Libre Belgique" op 23.10.39 een artikel over de deportatie van 2.000 Weense Joden voor een 'reserve' bij Lublin in Polen. De titel van dit artikel is sprekend: "Un premier pas vers la création d'un état juif en Pologne".

2. HET 'JODENPROBLEEM' VAN DE BELGISCHE STAATSVEILIGHEID

Het antisemitisme is in België niet geboren op de dag van de Duitse inval. Vanaf het begin van de jaren dertig ontstonden er extreem-rechtse groepen die van de Jodenhaat hun stokpaardje maakten. Hun bladen werden ruim verspreid. Zelfs blaadjes die uitsluitend anti-Jodenpropaganda verspreidden zoals *l'Ami du Peuple Belge*, *Volksverwering*, *De Aanval*, konden vrij verschijnen.

Na de fameuze kristalnacht (9-10 november 1938) en de eerste massa-arrestaties van Joden in Duitsland zochten tienduizenden vluchtelingen in ons land een toevlucht. Ze werden er niet met open armen onthaald. De regering stelde België nochtans voor als een voorbeeld van humanitarisme omdat ze beslist had de 907 opvarenden van de *St. Louis* op te nemen. Deze Joodse Duitsers waren geweigerd in Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Cuba. Na meer dan een maand omzwervingen over de wereldzeeën kwamen ze op 17 juni 1939 in Antwerpen aan. Bij hun ontscheping werd een pamflet uitgedeeld waarvan de inhoud reeds de voorafbeelding was van de komende holocaust : "De Joden dringen ons land binnen als roofvogels. Onze regeringen steunen ze. Ze plunderen, bestelen en bedriegen, verpesten onze stad en ruïneren ons... De nationale jonge wacht wil u helpen, Joden ! Stevige koorden met krammen bevinden zich in de Minderbroederstraat 24." (2). De uitgever van dit drukwerk was René Lambrichts, die later ook actief aan de Jodendeportatie zou meewerken (zie verder).

De Joden van de *St. Louis* waren een uitzondering. De meeste vluchtelingen uit de Duitse hel moesten in het vooroorlogse België leven in semi-klandestiniteit, als ze al niet doodgewoon aan de grens werden aangehouden en terug aan de nazi's overgeleverd. Op 14 juni '38 verklaarde minister van Justitie Pholien in de Kamer : "Wij versterken de controle aan de grens met detachementen van de rijkswacht, om de onregelmatige binnenkomst te verhinderen en om geen uitwijzingen achteraf hoeven uit te vaardigen"(2). 300 rijkswachters werden naar de Duitse grens gestuurd.

Toch kloeg *La Libre Belgique* van 16.6.39 nog de laksheid aan van de Belgische autoriteiten bij de Jodenjacht aan de grens. "De klandestiene binnenkomst van Joden, die gestuit leek, is herbegonnen. Een strikte controle wordt uitgeoefend aan de grens. Ze slagen er evenwel toch in, dankzij bedreven – Belgische of Nederlandse – 'mensensmokkelaars', binnen te komen bij ons. Deze 'smokkelaars' gaan oude mannen, vrouwen en kinderen in Duitsland halen, bij het vallen van de avond, en leiden hen door de bossen of langs de spoorweg in volledige duisternis. Als ze slagen, krijgen ze gemiddeld 200 Reichsmark per persoon, ong. 800 BF. In Duitsland worden die misdrijven bestraft met verscheidene weken opsluiting en met zware boetes. In België, als het om Belgen gaat, neemt de politie er genoeg mee hun grenskaart af te nemen en eventueel proces-verbaal op te stellen om zich bediend te hebben van de spoorwegen." (2).

Het devies was : Joden buiten. Zo stuurde het ministerie van Buitenlandse Zaken na de 'Anschluss' van Oostenrijk een circulaire naar de konsulaten en legaties in dit land, waarbij bepaald werd dat geen visa voor zaken of toeristenreizert meer mochten verleend worden aan Oostenrijkers die "verplicht werden hun land te verlaten" (circ. 15.3.38). Het is duidelijk dat hier de Joden bedoeld worden.

De Joden die uiteindelijk een voorlopige verblijfsvergunning kregen konden evenmin op veel begrip rekenen. België had op 28.10.33 de Konventie van Genève over de politieke vluchtelingen ondertekend, én op 4.7.36 een specifiek akkoord ten voordele van de vluchtelingen van Duitse afkomst. De Belgische Staatsveiligheid lapte die akkoorden echter aan haar laars. Op 3.2.38 vaardigden de Duitsers een wet uit waarbij in het buitenland verblijvende Duitsers hun nationaliteit verloren indien ze zich niet binnen de drie maanden in hun konsulaat lieten inschrijven. De termijn was nog maar een dag verstreken of de administrateur-generaal van de Staatsveiligheid, Robert de Foy, stuurde een circulaire rond naar de provincies, om te melden dat de Duitse burgers, *en met name Israëlieten*, die aldus hun nationaliteit verloren hadden, geen aanspraak konden maken op internationale bescherming. Ze hadden hun nationaliteit immers verloren *door hun eigen nalatigheid*, vermits de Duitse autoriteiten uitdrukkelijk hadden gesteld dat de niet-

aanmelding een “gebrek aan trouw aan het Duitse Reich” was (circ. van 4.5.38 en 18.10.38). Voorwaar een mooi cadeau aan de nazi's. Deze laatsten stelden de Foy na de inval trouwens zeer vlug in vrijheid, naar verluidt op persoonlijk bevel van Heydrich, de chef van de Gestapo. Hij wijdde tijdens de oorlog zijn beste krachten aan het leiden van de vreemdelingenpolitie die onder andere meehielp aan de registratie van de Joden door de gemeenten in 1940. Eind '43 werd hij sekretaris-generaal van Justitie, wat niet belet heeft dat hij na de oorlog na een kort intermezzo, de Staatsveiligheid bleef leiden tot aan zijn pensioen in '58 (3).

Intussen gaf het beleid van de Foy en het optreden van zijn Staatsveiligheid aanleiding tot heftige parlementaire debatten in november '38 en in juni '39. De kommunist J. Lahaut kloeg aan dat Duitse Joden werden uitgewezen, terwijl een ‘arische’ Duitser bij wie men een arsenaal vond van 14 geweren, revolvers en munitie, na ondervraging werd vrijgelaten en dat een nazi-propagandist een verblijfsvergunning kreeg als afgevaardigde van Siemens. Vooral de socialistische afgevaardigde Isabelle Blume-Grégoire nam het op voor de Joodse vluchtelingen. Zij kwam persoonlijk tussen bij de Staatsveiligheid om de vrijlating te bekomen van politieke vluchtelingen, die tijdens razzia's waren gearresteerd en opgesloten te Vorst. “Als wij de gevallen niet hadden gekend, waren de volgende dag deze ter dood veroordeelden naar de grens gebracht, d.w.z. naar de dood of naar behandelingen die ik u beschreven heb. Massa-arrestaties, teruggrijving, maar ook terugwijzing na jaren verblijf in België. Er zijn inderdaad op het moment gevallen van mensen die sinds twee jaar bij ons gevestigd zijn, die niets vragen, die bepaalde bestaansmiddelen hebben, en die men nu wil terugsturen naar Duitsland. Het zijn Joden !” (4).

De vertegenwoordigers van REX en VNV anderzijds eisten van de regering strengere maatregelen om de ‘Joodse invasie’ in te dijken, uit naam van het ‘gezond verstand’. De toespraak van VNV-vertegenwoordiger en latere kollaborateur Romsée – hij werd sekretaris-generaal van Binnenlandse Zaken – doet ons denken aan de huidige hetze rond de ‘tolerantiedrempel’ (5). “Mijn houding is niet ingegeven door antisemitische of door racistische beweegredenen. Maar ik ben de mening toegedaan dat het *vreemdelingenpercent de maximumgrens overschrijdt* en dat

gewettigd zelfverweer ten bate van het eigen volk geboden is. Onze levensruimte is reeds te beperkt. Wij zijn het dichtsbevolkte land ter wereld. Onze al te geringe levensmogelijkheden; *de economische moeilijkheden* onzer eigen volksgenoten; hun *beperkte werkgelegenheid*, hoezeer wij het ook anders betreuren, veroorloven ons niet massale inwijkelingen en vreemdelingen toe te laten... Evenmin kan ik de houding van de regering goedkeuren. Er zijn reeds te veel joden in het land. *Als aan de joodsche inwijking geen paal en perk wordt gesteld, dan zal ook in ons land het antisemitisme groeien uit zelfverweer van de bevolking.*"

Het is ontzettend vast te stellen in welke mate ook de katholiek-socialistische regering Pierlot-Spaak aan de eisen van die extreem-rechtse partijen is tegemoet gekomen. Op 14.8.39 verscheen een Koninklijk Besluit dat alle vreemdelingen verplichtte zich binnen de 48 u. na hun aankomst bij het gemeentebestuur aan te melden en hun inschrijving aan te vragen. Bij de wet van 11.8.39 werd een volkstelling van alle vreemdelingen georganiseerd. Hoewel ze niet voltooid was op de dag van de inval, waren de gegevens ervan toch uiterst nuttig voor de bezetter. De besluitwet van 28.9.39 voerde strafmaatregelen in voor onwettig in het land verblijvende vreemdelingen, evenals de mogelijkheid om vreemdelingen die een gevaar konden opleveren voor de openbare orde te internen, wat trouwens gebeurde bij de Duitse inval.

Zoals bleek uit een nota van het hoofd van de Staatsveiligheid, de Foy, aan koningin Elisabeth, was de 'Veiligheid' er sinds 28.8.38 toe overgegaan om niet alleen aan de grens terug te wijzen, maar in het binnenland klandestiene Joden op te sporen en uit te wijzen. Volgens deze nota van 3.2.39 bedroeg het aantal illegale inwijkingen vanuit Duitsland 1.000 in juli '38; 2.000 per maand vanaf november. Reeds van voor de oorlog werden dus Joden opgepakt bij razzia's in Brussel en Antwerpen en op de trein gezet richting Duitsland, om er in Auschwitz of Dachau af te stappen. In juni '39 zorgden twee van deze gedeporteerden voor een incident. Te Hergenrath, op 200 m van de Duitse grens, trokken zij aan de noodrem, en maakten van de stilstand gebruik om te ontsnappen. Zij werden bemerkt door Duitse grenswachters, die de achtervolging inzetten *op Belgisch grondgebied* en de vluchtelingen konden aanhouden. Het inci-

dent werd door de minister van Justitie uitgelegd door de onduidelijke afbakening van de Belgisch-Duitse grens ter plaatse : "Men moet vermijden bepaalde grensincidenten op een abnormale manier groter te maken dan ze zijn. Incidenten die zeker niet, in het licht van grensschendingen, de eer verdienen die men hen heeft bewezen..." (6).

Vanaf eind '38 werden geen Joden meer teruggedreven. Er werden voor hen een aantal binnenlandse kampen geopend waarin ze werden opgesloten in afwachting dat ze konden emigreren naar een ander land. Deze 'koncentratiekampen' zijn niet te vergelijken met hun Duitse tegenhangers : er was een vorm van zelfbeheer, het eten was er behoorlijk en de vluchtelingen konden er werken op het land of in een atelier. Het ging immers voornamelijk om vroegere landloperskolonies o.a. te Merksplas waar 530 personen werden geïnterneerd. De kampbewoners die in België familie hadden mochten die ook om de maand voor drie dagen gaan bezoeken en kregen hiervoor een soort penitentiair verlof. Bussen werden ingelegd naar Antwerpen en Brussel. De bevolking van de Jodenkampen van Merksplas, Wortel, Marneffe, Marchin, Halle en Eksaarde, samen enkele duizenden mensen, vielen niet in handen van de Duitsers, maar werden bij de inval gedeporteerd naar Frankrijk. Niet uit humanitaire redenen, maar omdat dit het lot was van alle ongewensten. In het kader van de noodtoestand werd op 10.5.40 een Ministerieel Besluit afgekondigd waarbij bepaald werd dat alle vreemdelingen van Duitse afkomst zich bij de overheid moesten melden om opgesloten te worden in de dichtsbijzijnde gevangenis, samen met leden van extreemrechtse groepen en van de kommunistische partij. De Nederlandse historicus A.W. Willemsen schat dat tussen de 10 en de 12.000 mensen werden gearresteerd, waarvan 2 à 3000 werden gedeporteerd naar Frankrijk. Een van die konvooien, bestaande uit 78 man waarvan 18 Joden, vertrok op 15 mei vanuit Brugge. Te Abbeville, in Frankrijk, werd een groot deel ervan uitgemoord door het Franse leger (o.a. Verdinaso-leider Van Severen). De tragedie van Abbeville sloot het eerste hoofdstuk af van het lijden van de Joden in België. De Duitsers en hun Belgische vrienden schreven het tweede.

3. DE VOORBEREIDENDE FAZE

De uitroeiing van zes miljoen mensen verspreid over heel Europa was zo'n omvangrijke onderneming, dat een nauwgezette strategie noodzakelijk was. Wanneer juist het idee van de uitroeiing ontstond, is onbekend. Uit een brief van 31 juli 1941 van Goering aan Heydrich, hoofd van de veiligheids politie, leren we dat deze laatste op 24 januari 1939 de opdracht kreeg het Jodenvraagstuk op te lossen door een emigratie of evacuatie. Het eerste duidelijke uitroeiingsbevel dateert pas van de herfst van 1941, toen de USSR werd aangevallen. Hoe bereidde men dit in België voor ?

De Duitse invasie op 10 mei 1940 veroorzaakte een grote paniek onder de 80 tot 90.000 Joden in België. De rijksten vluchtten naar o.a. Zwitserland en de Verenigde Staten; waardoor de Joden werden afgesneden van hun 'elite'. De Duitsers, die deze paniek wilden vermijden kregen nieuwe instructies: "Niet raken aan de Joden in de bezette gebieden". Daardoor herstelde zich het vertrouwen van de Joden in de Duitsers.

In oktober 1940 werden dan echter de eerste anti-Joodse dekreten genomen. Op 28 oktober werd het Jodenregister ingevoerd. Meer dan 40.000 Joden van boven de 15 jaar werden geregistreerd. Tegelijkertijd werden een aantal beroepen – functies in openbare diensten, bij een krant of de radio, advocaat, lesgever aan een hogere school – verboden. Daarenboven moest in elk bedrijf van een Jood een affiche 'Joodse onderneming' op de poorten gekleefd worden. De Belgische autoriteiten verzetten zich helemaal niet. Het ging immers om vreemde Joden. De Orde van Advokaten b.v. gaf op vraag van de Duitsers, zonder de minste aarzeling, alle namen van Joodse advocaten. Het is pas in de definitieve faze, toen ook Belgische Joden werden getroffen, dat er hier en daar verzet kwam. Ook de meeste Joden protesteerden niet. De dekreten waren ongeoorloofde uitingen van racisme, maar het dagelijkse leven van de meerderheid van de Joodse bevolking veranderde niet veel (7). Men bleef dus hopen.

Maar tussen juni 1941 en 27 mei 1942 gingen de Duitsers een stap verder. In juni 1941 werd het vermogen van de Joden geïn-

ventariseerd. Op 29 augustus werden ze verplicht zich te vestigen in Brussel, Antwerpen, Luik of Charleroi en werd hen een uitgaansverbod opgelegd tussen 20 en 7 uur. Op 1 december sloot men hen uit van het officieel onderwijs. Pas een half jaar later werd hen de toegang ontzegd tot het vrij onderwijs; de Duitsers waren immers bang van de macht van de katholieke kerk. De dekreten van 11 maart en 8 mei 1942 reglementeerden de tewerkstelling van Joden. Op 27 mei bereikte de voorbereidende fase haar hoogtepunt: de Joden moesten een gele ster dragen.

4. DE DEFINITIEVE FAZE: DEPORTATIE EN UITROEING

Op 13 juni 1942 werden de eerste Joden gedeporteerd. Men stuurde ze naar de kampen van de organisatie Todt (8) in Noord-Frankrijk. Anderen bracht men naar Duitsland. De Duitsers stelden het voor alsof de Joden daar gingen werken. De brieven die de gedeporteerden naar huis zonden waren zeer positief: alles ging goed, het was gezond werk, men kreeg goed eten. Op die manier kregen de Joden thuis een verkeerde voorstelling van de werkelijkheid. Ze wisten niet welk lot hen te wachten stond; velen vertrokken vrijwillig.

In augustus 1942 vertrok vanuit Mechelen het eerste konvooi naar Auschwitz. In totaal vertrokken er 28 treinkonvooien, 25.357 Joden werden gedeporteerd. Slechts 1.205 overleefden het kamp.

Om alles vlot te laten verlopen verzekerden de Duitsers zich van de medewerking van een aantal Joden zelf. In november 1941 werd de *Jodenvereniging in België* opgericht. Dit was een Joodse raad die de Joodse kulturele en sociale instellingen beheerde. Ze deelde echter ook de Davidsterren en de uitnodigingen tot deportatie uit en werkte het Jodenregister bij. Talrijke aanzienlijke Joden traptten in de val: de belofte van de Duitsers dat alleen *buitenlandse* Joden zouden worden gedeporteerd, was voor hen al voldoende. Nogal wat rijke Joden hadden trouwens misprijzen voor de arme Joden uit het Oosten. Liebman geeft hiervan een illustratie. Eén van die rijken zei tot een bange Joodse vrouw die een deportatiebevel had gekregen: "U komt van Polen! U keert er naar terug, dat is alles".

Deze massale deportatie vereiste een grote organisatie. Nochtans hebben nooit meer dan 10 tot 20 Duitse SS-officieren zich bezig gehouden met de Jodenvervolging in België. Men kreeg de medewerking van Vlaamse fascistten en later van Waalse rexisten. Vooral *Volksverwering. Aktie voor beveiliging van ras en bodem* was een erg belangrijke steunpilaar. Deze beweging werd op 18 maart 1938 opgericht te Antwerpen door de advocaat René Lambrechts, en wellicht vanaf dan, maar alleszins al voor 1940 gefinancierd door het ministerie van Propa-

ganda onder leiding van Goebbels. Andere bondgenoten waren de *Algemene SS Vlaanderen* (9) en *De Vlag* (10). In 1941 kwam daar de *Landelijke Anti-Joodsche centrale* (11) bij, in 1942 de *Dietsche Opvoedkundige beweging* (12). Vanaf 1943 verdrong *Rex* (13) de Vlaamse bewegingen. Hoe belangrijk de medeplichtigheid van deze kollaborateurs was blijkt uit een vaststelling van een Duitse krijgsraad te Antwerpen op 29 juli 1943: “Wegens het ontoereikend aantal (Duitse) politiekrachten kon de arrestatie van tienduizenden Joden in Antwerpen slechts plaatsvinden dankzij de medewerking van de nieuwe orde-bewegingen die de Joden opspoorden en hen naar de SS Politie brachten” (14).

5. DE HOUDING VAN DE BELGISCHE BEVOLKING

KOLLABORATIE

In december 1940, na de eerste dekreten, schreef P. Struye in zijn dagboek (15): "In intellektuele milieus, is men erg gevoelig voor verscheidene maatregelen, die beschouwd worden als tegengesteld aan de Rechten van de Mens, zoals de oprichting van de Bormscommissie (16) en de anti-Joodse verordeningen... Maar deze maatregelen hebben geen grote indruk op de massa gemaakt, die *onverschillig* is gebleven – terwijl een minderheid haar zelfs openlijk hebben goedgekeurd". En in juni 1941: "Ieder denkt aan 'zijn' voedsel, aan 'zijn' voorzieningen – zonder al te veel te denken aan die van anderen".

De *pers* voerde een systematische anti-Joodse propaganda, met *Le Pays Réel* van Rex op kop. De grote meerderheid van de bevolking las één van de officiële – en dus Duitsgezinde – kranten en werd erdoor beïnvloed. Men kon daar niets tegenover stellen. De BBC zweeg immers in alle talen over de Joden (17). Veel mensen gaven Joden aan bij de SS-politie, rechtstreeks of via Nieuwe Orde-organisaties.

De zwakheid en de lafheid van de hoogste Belgische autoriteiten na 1940, waren verantwoordelijk voor deze aanvankelijke onverschilligheid. De 'politiek van het minste kwaad' heeft zeker veel levens gekost. De algemene sfeer was trouwens duidelijk in het voordeel van de Nieuwe Orde. Met Leopold III op kop, rekenden de autoriteiten op een Duitse overwinning. De kollaboratie, de Jodenvervolgung inbegrepen, werd niet in vraag gesteld. De eerste razzia in de Antwerpse Jodenwijk werd door de stadspolitie uitgevoerd.

Maar vanaf de zomer van 1942 richtte de publieke opinie zich steeds meer tegen de bezetter. De arrestaties, het verplicht werk in Duitsland, de ellende en... de eerste nederlagen van het Duits leger waren hiervoor verantwoordelijk. Het is pas in oktober 1943, wanneer de eerste Belgische Joden werden gearresteerd, dat er officieel protest kwam tegen de Jodenvervolgung. Op de achtste van die maand schreven de sekretarissen-gene-

raal van de Belgische ministers een brief naar generaal von Falkenhausen om te protesteren tegen deze arrestaties.

WEERSTAND

Er is een groot aantal Belgen geweest, die de verdediging van de vervolgte Joden op zich hebben genomen, dikwijls op het gevaar af het leven erbij in te schieten". De risico's waren inderdaad zeer groot. Talrijke weerstanders werden gearresteerd, gefolterd en om het leven gebracht. Men moest erg voorzichtig zijn; het kleinste detail kon tot arrestatie leiden. Marcel Liebman vertelde dat hij bij een onverwacht bezoek van Duitsers nog juist op tijd een aantal klandestiene kranten kon wegsteeken. Hadden de Duitsers ze gezien, dan had dat zijn dood kunnen betekenen.

Men vermoedt dat een 20.000 mensen actief waren voor de bescherming van de Joden. Een onschatbare hulp daarbij was de medeplichtigheid van een deel van de administratie (gemeentebesturen, politie-agenten, postbeambten, kontaktpersonen in organisaties als Winterhulp, KAJ, enz.).

Speciale aandacht moeten we besteden aan het *Joods Verdedigingscomité*. Het werd opgericht door Hertz Jospa, een KPBlid van Roemeense afkomst, binnen het *Onafhankelijkheidsfront*, dat één van de belangrijkste weerstandsorganisaties was. Jospa overtuigde het Onafhankelijkheidsfront ervan dat het Verdedigingscomité onafhankelijk moest werken. Hij bracht er alle politieke tendenzen en sociale lagen in samen. Mede daardoor werd het Verdedigingscomité één van de succesvolste weerstandsorganisaties. Het redde ongeveer 30.000 Joden van de deportatie. Aanvankelijk ging het echter moeilijk. Zijn oproepen tot verzet botsten op problemen: veel Joden durfden de sprong in de klandestiniteit niet aan en berustten in hun lot op basis van hun religieuze overtuiging ("God beproeft degenen waarvan hij houdt").

Toch kon het Verdedigingscomité zich langzamerhand opwerken tot een hechte organisatie. Het had als taken:

- het zoeken naar toevluchtsoorden: men ging op zoek naar fa-

milies die Joden wilden opnemen. Religieuze instellingen speelden hier een grote rol. Ze namen vooral kinderen op. Er bestond veel goede wil onder de mensen; een belangrijke taak van het Verdedigingscomité was al die goede wil te coördineren.

- valse papieren: alle klandestienen moesten valse papieren krijgen. In de streek van Namen en Hannuit kreeg men daarvoor de hulp van 126 gemeentebesturen. Het Verdedigingscomité legde drie registers aan: één met de valse namen, één met de echte en één in kode dat het verband legde tussen beide andere.
- steun aan verborgen Joden: vooral Joden die vanwege een herkenbaar uiterlijk niet buiten konden komen moesten levensmiddelen, medicijnen, enz. krijgen. De mensen die hiervoor zorgden liepen een zeer groot risico.
- financiën: het budget beliep 48 miljoen frank, dat zou nu ongeveer 500 miljoen frank zijn.
- bevoorrading: het Verdedigingscomité had kontaktpersonen in allerlei organisaties van de Duitsers, b.v. Roger Van Praag bij *Winterhulp* (18), majoor Caelberg bij het ministerie van Bevoorrading. Men trachtte ook zoveel mogelijk bevoorradingszegels te bemachtigen.

Het Verdedigingscomité ondernam een aantal vermetele acties:

- neutralisatie en infiltratie van de Jodenvereniging in België: in 1942 werd het fichesysteem van de vereniging vernietigd en Holzinger, de leider van de vereniging, werd op straat gedood. Het Verdedigingscomité gebruikte al heel de tijd de telefoon, de kredieten, de lokalen, enz. van de vereniging.
- de aanval op het 20ste konvooi vanuit Mechelen: op 19 april vertrok dat konvooi naar het Oosten met 1631 personen aan boord; het werd in de omgeving van Wespelāre tegengehouden en de wagons werden geopend. Vijf gedeporteerden namen de vlucht. Daarvoor en daarna sprongen 231 mensen uit de rijdende trein. De Duitsers schoten 26 Joden dood en paktten er een 90-tal terug op. De rest kon ontsnappen.
- de 'ontvoering' van 13 kinderen uit een klooster: Zuster Marie-Aurélie nam 13 kinderen op in haar klooster tijdens een razzia te Anderlecht. De Duitsers kwamen ze op het spoor, maar de partizanen van het Verdedigingscomité waren hen

voor: ze 'ontvoerden' de kinderen.

Vooraf uit dit laatste voorbeeld blijkt hoe snel het Verdedigingscomité optrad. 55% van de Joden werd erdoor gered van de deportatie (19). In Nederland, waar zo'n vereniging niet bestond, kon slechts 20% ontsnappen.

Voor veel Joden betekende het contact met het Verdedigingscomité de stap naar de weerstand. Maxime Steinberg schatte hun aantal op 1.000. "De meest kwetsende mislukking die het nazi-plan in bezet België onderging, werd toegebracht door de Joden die streden tegen de bezetter: zij liepen niet fatalistisch in de dood" (20).

Binnen het *Verdedigingscomité* speelden ook een aantal katholieken een rol. Tal van kristelijke instellingen namen Joden op. Sommige monseigneurs protesteerden. Terwijl heel wat priesters, o.m. de schrijver Cyriel Verschaeve, in de kollaboratie traden, voerde kardinaal Van Roey een stilzwijgende, maar niet onbelangrijke oppositie. Dit was een grote hulp, want de Duitsers vreesden de macht van de kerk.

We kunnen besluiten dat ondanks de barrières – de Joden waren weinig geïntegreerd, wie een Jood hielp nam een zeer groot risico – toch veel Belgen de vervolgte Joden hebben geholpen. We citeren een 'onverdachte' bron – een Duits rapport van 24 september 1942 – die signaleerde dat veel Joden "hun woonplaats hebben verlaten en pogen onderdak te vinden bij de Ari-sche Belgen. Deze pogingen worden gesteund door een aanzienlijk deel van de Belgische bevolking" (21).

6. VREEMDELINGEN... DE JODEN VAN VANDAAG ?

Waarom deze uitweiding over de Jodenvervolging in België ? Is er dan een band tussen de massamoorden van de nazi's en de huidige maatregelen tegen vreemdelingen ? Wij menen van wel.

Het beeld dat film en TV bij de jongere generatie hebben gevormd is dit van de meest absurde wreedheid tegen meestal deftige, kleinburgerlijke mensen 'net als wij'. Toch is dit slechts één aspekt van het antisemitisme. De overgrote meerderheid van de Belgische Joden behoorden tot de volksklassen. 95% onder hen waren immigranten. De Joodse miljonairs die in de propaganda verantwoordelijk werden gesteld voor de wereldkrisis, stonden even ver van de Jood die men op straat tegenkwam als de Arabische oliesjeiks van een Marokkaanse gastarbeider. Ook nu wordt in een racistische hetze handig gebruik gemaakt van de raciale verwantschap tussen de een en de ander.

Voor de oorlog en zelfs tussen 1940 en de helft van '42 was de situatie van de Belgische Joden best vergelijkbaar met deze van de huidige immigranten, vooral de Mohammedanen. Tegenover het Jodenregister staat het vreemdelingenregister en de controle door de vreemdelingenpolitie. De fichering van 'Joodse bedrijven' is niet hetzelfde als de beroepskaarten die vreemde handelaars moeten bekomen, maar het is evengoed een beperking van hun commerciële mogelijkheden. Aan de Joden werd beroepsverbod opgelegd in administratie, radio en onderwijs. De vreemdelingen kennen dit in de hele openbare sektor. In '41 werden Antwerpse Joodse families verplicht naar Limburg te verhuizen, in uitvoering van dekreten die bepaalden waar Joden wel en niet mochten wonen. Burgemeester Nols en Minister Gol willen ook nu een wet die toelaat aan vreemdelingen de vestiging in bepaalde gemeenten te ontzeggen, al woont b.v. hun echtgenoot er al jaren. Een gele ster moeten de Marokkanen gelukkig nog niet dragen. Toch worden ze meestal ook zonder als vreemdeling herkend én behandeld.

Vanaf juni '42 grepen razzia's plaats in de Jodenwijken en waren er deportaties naar het buitenland (Frankrijk, Polen). De razzia's zijn er in Schaarbeek ook al en velen moeten leven

met de dagelijkse schrik om, weliswaar niet in een concentratiekamp, maar dan toch in de gevangenis te belanden, en vandaar op een vliegtuig of trein gezet te worden. Als de regering haar zin krijgt, worden binnenkort ook werkloze vreemdelingen in massa 'gedeporteerd' naar hun land van herkomst.

Het merkwaardige is dat heel onze wetgeving op het vreemdelingenregister, op de arbeidskaart, op het onwettig verblijf, tot stand kwam tussen '33 en '39. Ze was gericht tegen de vreemdelingen van toen, geen Turken en Arabieren maar Poolse, Roemeense en Duitse Joden, die het gros van de toenmalige immigranten vormden. Van de 43.500 geregistreerde Joden, bezat minder dan 3.000 de Belgische nationaliteit. De rest waren immigranten uit de dertiger jaren (22).

Ook voor de Joden is het voor de oorlog begonnen met een haatcampagne van fascistische groepen, overgenomen in een ruime rechtse pers. Ook zij kenden aanvankelijk slechts de kleine pesterijen en diskriminaties. De moord op een Marokkaanse arbeider in een café te Laken in december '80 toont dat ook nu sommigen bereid zijn de stap te zetten tot racistisch geweld en moord. Deze groepjes hebben zich nog geen massabasis verworven die vergelijkbaar is met deze van de nazi's, maar hun ideeën beïnvloeden toch de traditionele politici.

Tijdens de 'assisen tegen het racisme' in maart '82 zegde M. Liebman: "In beide gevallen, viel en valt men vreemdelingen aan, die de werkgelegenheid van de inlanders bedreigen, die zich weigeren te integreren, die de woonplaats vernielen, enz. Het verwarde en mystificerende begrip 'tolerantiedrempel' werd reeds ingeroepen aan de vooravond van de tweede wereldoorlog."

De genocide waar dit alles uiteindelijk toe geleid heeft weze een waarschuwing voor wie nu zegt "ik ben geen racist, maar...".

NOTEN

(1) We baseerden ons hiervoor op :

- Philippe de BRIEY, Le Comité de Défense des Juifs de Belgique (1940-1945). Bel exemple de résistance civile et populaire, in: *Cahiers de la Réconciliation*, nr 11, november 1981.
- Walter De Bock, Belgen jaagden op Joden. De gore ijver van 'rechts' België voor de endlösung, in: *De Morgen*, 14 november 1980, blz 17 en 19.
- Maxime STEINBERG, Le dossier Bruxelles-Auschwitz. La police SS et l'extermination des Juifs en Belgique, Brussel 1980.
- Marcel LIEBMAN, Als Jood geboren. Een joodse familie tijdens de oorlog, Standaard Uitg., Antwerpen-Amsterdam, 1978.
- Betty GARFINKELS, Belgique, terre d'accueil, Ed. Labor, 1974.
- Dr. C. VLAEMYNCK, Dossier Abbeville, Davidsfonds, Leuven, 1977.

(2) Eigen vertaling.

(3) Zie "Het raadsel van de chef van de Staatsveiligheid, Robert de Foy", in *De Morgen*, 3 april 1982

(4) Parlementaire Handelingen, 22.11.39, eigen vertaling

(5) Luk Walleyen gaat aan het einde van *België, een racistische staat ?* uitgebreid in op dit begrip.

(6) Parlementaire Handelingen, 22.11.38, eigen vertaling.

(7) In de Antwerpse regio trad men veel strenger op. Op 12 november 1940 werden 4.000 Joden verbannen naar Limburg, waar ze zich elke dag moesten melden op het gemeentehuis van de plaats waar ze verbleven.

(8) De organisatie *Todt* was een militair gedriild arbeidsleger dat vooral

berucht werd door het gebruik van opgevoerde arbeidskrachten. Ze bouwde de Atlantikwall – stelsel van kustverdedigingswerken van Spanje tot Noorwegen – en herstelde beschadigde verbindingen.

(9) De *Algemene SS Vlaanderen* was een militaire organisatie, opgericht in september 1940 door René Lagrou in opdracht van de Duitse SS. Ze werkte nauw samen met de SS en was gelijkaardig gestructureerd.

(10) De *Deutsch-Vlämische Arbeitsgemeinschaft* werd in 1936 opgericht om de Vlaams-Duitse kulturele betrekkingen te bevorderen. J. Van de Wiele had de leiding in handen. Tijdens de bezetting ging *De Vlag* steeds nauwer samenwerken met de SS en kon zo het *Vlaams Nationaal Verbond* van het politiek toneel verdringen.

(11) Aan het hoofd van de *Landelijke Anti Joodse Centrale* stond Piet Beeckmans van *Volksverwering*. Met de hulp van een dertigtal vrijwilligers identificeerde hij in 1941 een 19.000-tal Joden.

(12) De *Dietsche Opvoedkundige Beweging* was een van de kleinere collaboratiebewegingen in Vlaanderen. De leider was Bert van Boghout.

(13) *Rex* was de grootste Waalse fascistische partij. Leider en bezieler was Léon Degrelle. In mei 1936 behaalde de partij 21 zetels in de Kamer en elf in de Senaat. Na een mislukte poging tot staatsgreep op 25 oktober 1936 brokkelde de beweging af. Ze bloeide echter terug op met de Duitse inval. *Rex* gaf de krant *Le Pays Réel* uit.

(14) Geciteerd in *De Morgen*, blz 19.

(18) *Winterhulp* was met de toestemming van de Duitsers opgericht in oktober 1940. Het had tot doel materiële hulp en ondersteuning te verlenen aan behoeftige Belgen.

(19) Dit cijfer geeft zelfs nog een te negatief beeld. In Antwerpen werd immers slechts 12% gered. Laten we Antwerpen buiten beschouwing worden er in België 70% van de Joden gered.

(20) Maxime STEINBERG geciteerd in de BRIEY, blz 27, eigen vertaling.

(15) Paul STRUYE beschreef om de zes maanden de houding van de Belgische bevolking tegenover de bezetter. In maart 1945 verschenen deze nota's bij ed. Lumière onder de titel "L'évolution du sentiment public en Belgique sous l'occupation allemande".

(16) De *Bormscommissie* – eigenlijk: Commissie tot uitvoering van de herstelverordening van 6 september 1940 – werd op 6 september 1940 door de Duitsers opgericht. Het doel was schadevergoeding of rechtsherstel te verlenen aan de activisten uit de eerste wereldoorlog. Voorzitter was de Vlaams-nationalistische voorman, August Borms.

(17) Pas in de herfst van 1943 sprak men op de BBC voor het eerst over de gaskamers en de verbrandingsovens. Nochtans had Jospa al in 1942 de student Victor Martin naar de omgeving van Auschwitz gestuurd, om bevestiging te krijgen van de vage geruchten over gaskamers en verbrandingsovens. Martin, die een tesis maakte over de Duitse arbeiders en hun folklore en daardoor ongehinderd naar Duitsland kon reizen, bevestigde bij zijn terugkeer de geruchten.

(21) Geciteerd in de BRIEY, blz 43, eigen vert.

(22) Zie Marcel LIEBMAN, Als Jood geboren

Deel II

Verdeel en heers: Racisme als beleid

Van reddende engel tot zondebok

ALBERT MARTENS

1. INLEIDENDE BESCHOUWINGEN

In vergelijking met andere Westeuropese landen zoals b.v. Frankrijk of Groot-Brittannië, heeft België geen beroep gedaan op koloniale arbeidskrachten (Kongolezen). Het Belgische patronaat had immers een zo slecht idee over die mensen, dat het er nooit aan dacht om ze in het productieproces in te schakelen. Zij riepen echter wel de hulp in van andere buitenlanders, die geen uitgesproken verschillende huidskleur, zeden of gewoonte hadden, maar toch overkwamen als 'vreemd'. Het 'vreemd zijn' gaf aanleiding tot verschil in behandeling of zelfs tot *ongelijke behandeling*, in gedachte – oordeel en vooroordeel – of in daden – diskriminatie. De Belgische staat en de werkgevers gebruikten die ongelijke behandeling opzettelijk en herhaaldelijk. Ze wisten heel goed welke gevolgen deze praktijken op de klassenstrijd zouden hebben. Men verdeelde de Belgische arbeidersklasse op kunstmatige wijze en maakte de arbeiders eisen voor betere lonen, arbeidsomstandigheden en veiligheid ongedaan. Zo werden kort na de oorlog Duitse krijgsgevangenen manu militari verplicht te werken in de steenkoolmijnen, terwijl de vrije mijnwerkers aan 't staken waren (1).

De arbeiders werden zich uiteindelijk bewust van deze tactiek. Staat en kapitaal voerden toen echter een heel actieve ideologische strijd en propaganda om de arbeiders en hun organisaties te overtuigen dat dergelijke rekruteringen voor de 'Belgische economie' noodzakelijk waren. Men mocht het economisch systeem niet in vraag stellen en men moest de buitenlanders aanvaarden. De economische welvaart van iedereen zou in grote mate afhangen van de tewerkstelling van de immigranten. Die zou men immers meer kunnen uitbuiten, maar dat

vertelde men er natuurlijk niet bij. De diskriminatie werd dus in een positief daglicht geplaatst.

Buitenlanders kregen het etiket van *reddende engel*. De Belgische werknemers zouden immers niet meer in slechte arbeidsomstandigheden willen werken. Het gesprek dat *Bareel* onlangs had met P. Lannoy, hoofd van de dienst public relations en J. Van den Berg, personeelschef, beide van de Métallurgie Hoboken-Overpelt N.V. spreekt voor zichzelf:

“Bareel: (...) Waarom werken hier zoveel vreemdelingen ? (...)

Lannoy: Voor ons is er maar één verklaring en dat is, dat we een continubedrijf zijn. Er zijn zoveel zaken die in de weekends of 's avonds georganiseerd worden, voetbal bijvoorbeeld, dat de Belgen voor continuwerk niet meer te motiveren zijn. De vreemdelingen zijn ook meer gemotiveerd op economisch gebied. De Belgen hebben daar weinig interesse voor. Daar komt nog bij dat men er weinig financieel voordeel bij heeft tegenwoordig, het meeste gaat naar de belastingen. De vreemdelingen zien dat anders.

Bareel: Weten de vreemdelingen dat dan niet ? Ze betalen toch ook belasting.

Van den Berg: Ja, maar voor hen is een zondag geen zondag, hé ! Ze verdienen er niet zoveel mee, maar ze zijn aan het werk en ze vinden het wel goed dat de baas op zondag wat meer betaalt” (2).

Een mooi staaltje van patronaal racisme.

De economische crisis bracht echter verandering in deze politiek. De migranten werden opnieuw ‘verantwoordelijk’ gesteld, nu niet voor de economische bloei, maar voor de werkloosheid. En opnieuw werd de publieke opinie gemobiliseerd. Migrantten zijn niet meer de reddende engelen, maar wel de *zondebokken*.

Het patronaat, als economische macht, houdt zich hier op de vlakte. Het zijn vooral zijn politieke vertegenwoordigers – afgevaardigden in de Kamer of Senaat – die de migranten als zondebokken bestempelen. PVV-volksvertegenwoordiger G. Mundeleer b.v. diende op 15/3/78 een wetsvoorstel in “tot toekenning van een repatriëringsvergoeding aan bepaalde immigranten en tot vaststelling van een uiterste datum van de uitbetaling van de werkloosheidsuitkeringen ten hunnen voordele”. Onder

bedriegelijke redenen van humanisme, samenwerking met ontwikkelingslanden, 'werk in eigen streek' e.d. werd in dit voorstel terloops beweerd dat "ons land zulke kosten (de werkloosheidsuitkeringen aan niet-EEG'ers, n.v.d.r.) niet langer kan dragen". De migranten zouden onze resterende economische welvaart bedreigen en op losse schroeven zetten. Alle Belgen zouden het beter stellen als de migranten uit het land gestuurd werden. Ernstige analyses hebben aangetoond dat zulk voorstel op geen enkele economische of wetenschappelijke grond rust. Albert Martens en Frank Moulaert (3) berekenden dat einde 1978 ongeveer 2.700 vreemdelingen getroffen zouden worden door het voorstel Mundeeler. Dat is nog geen 1% van de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen. Wij zien echter niet dat de toestand van de 99% overige werklozen werkelijk zal verbeteren met het terugsturen van 1%. Daarenboven is de terugsturing een 'economisch anakronisme'. De Belgische ondernemingen doen nog steeds beroep op buitenlandse werknemers. Stuurt men vreemdelingen terug naar hun land, zullen de ondernemingen een beroep doen op klandestiene arbeiders. Trouwens, voor een vreemdeling die b.v. al 10 jaar in België verblijft en nu wordt beroofd van zijn rechten, is het veel aantrekkelijker zich als klandestiene werkkraacht aan te bieden, dan naar zijn eigen land terug te keren. Het voorstel Mundeeler, dat de migranten berooft van werkloosheidsuitkeringen, kinderbijslag en ziekte- en invaliditeitsvergoedingen, ontreddert dus ook de arbeidsmarkt. Het VBO heeft dit ingezien en verklaarde op 4 maart 1978 in Konfrontatie (BRT) dat het geen voorstel tot terugsturing van migranten zou ondersteunen. Het patronaat wedt duidelijk op twee paarden. Het wil verder profiteren van een goedkope arbeidsmarkt, maar ziet anderzijds met een goed oog met racistische demagogie de arbeidersklasse verdelen.

Bij deze korte schets rijzen twee vragen. *Ten eerste* of migranten *wel verantwoordelijk voor iets* – b.v. economische bloei of crisis – kunnen gesteld worden. Is zo'n redenering terecht, of is ze slechts een slogan, een myte, een hersenschim? Op deze vraag kan men geen antwoord krijgen als men niet naar de feiten, de *geschiedenis* teruggrijpt. Wat is er feitelijk gebeurd? Wat deed men en deed men niet? Wie was zich waarvan bewust? Wie zei wat, of niets?

Er zijn verschillende manieren om geschiedenis voor te stellen. Bij iedere geschiedschrijving komen andere feiten naar voren en worden andere kausale verbanden gelegd. Een ernstige geschiedschrijving moet rekening houden met bepaalde *feiten* (preciese ogenblikken), met de economische conjunctuur en met *structuren* (tijdspannen van 20 tot 30 jaar).

In onze bespreking van het migrantenbeleid gebruiken we deze drie uitgangspunten. De structuur waar we het over zullen hebben is die van de crisis die begon in 1974 en die de herstruktureringen van het kapitalisme inluidde. Tegenover deze driedovoudige achtergrond blijkt welke betekenis aan de migratie gegeven moet worden... en welke rol de gastarbeiders nog kunnen spelen.

Ten tweede verschilt de betekenis van migratie volgens de kontekst en de situatie waarin het probleem gesitueerd is. De werkgever die een gastarbeider aanwerft, hoopt op een laag loon en veel winst... maar het is niet omdat de werkgever dat hoopt, dat de aangeworven gastarbeider hem dat zal gunnen. Gastarbeiders hebben in hun gemeenschappelijke strijd met Belgische arbeiders duidelijk aangetoond dat zij zich tegen die door de patroon verhoopte uitbuiting kunnen verzetten. De staking van 400 Turkse mijnwerkers te Zolder in juli 1982 tegen de overbelasting als gevolg van personeelstekort, is er het zoveelste bewijs van.

2. DE GESCHIEDENIS VAN DE FEITEN

ONTSTAAN VAN DE WETGEVING OP DE TEWERKSTELLING VAN BUITENLANDSE ARBEIDSKRACHTEN

Vanaf de crisis van 1929, werd de immigratie van buitenlanders, die zich hier kwamen vestigen om een betaalde betrekking uit te oefenen, strikt gereguleerd. Het K.B. nr 285 van 31/3/1936 voerde de *voorafgaande dubbele vergunning* in, zowel voor de buitenlandse werknemer als voor de ondernemer die hem wil tewerkstellen (4). De minister van Arbeid is verantwoordelijk voor de toekenning van zulk een vergunning. De wet is zeer duidelijk en laat slechts beperkte uitzonderingen toe. De immigrant die hiervan wil profiteren, moet over heel degelijke bewijzen beschikken. Wie een arbeidskaart A, B of C heeft, krijgt automatisch een verblijfsvergunning.

We moeten eerst het beleid en de toepassing van de voorafgaande dubbele vergunning onderzoeken. Soms kende het ministerie van Arbeid plots geen vergunningen meer toe. Dit betekende telkens een wijziging van het *gangbare beleid* (5). Vanuit deze wijzigingen kunnen we de immigratiepolitiek rekonstrueren.

HET MIJNWERKERSSTATUUT (APRIL-MEI 1945) – OF HOE DEFINITIEF VERMIJDEN DAT DE ARBEIDSKRACHT BETAALD WORDT NAARGELANG ZIJN EKONOMISCH NUT ?

Onmiddellijk na de oorlog, nam de regering precieze maatregelen om het productiesysteem terug op gang te brengen en om medewerking van de arbeidersklasse te verkrijgen: de organisatie van de ziekte- en invaliditeitsverzekering en het mijnwerkersstatuut (besluit van 14/4 en 8/5/1945). Dat statuut gaf jonge

Belgen die in de mijn wilden werken bepaalde morele en materiële voordelen. Het moedigde de nationale arbeidskrachten aan om terug te keren naar de mijn, zodat de buitenlanders overbodig zouden worden. Dit laatste werd expliciet vermeld in het editoriaal van het *Arbeidsblad*. Uitgegeven door het ministerie van Arbeid en Sociale Voorzorg van België van april-mei 1945:

“Omdat het werk in de mijnen bijzonder tastig en gevaarlijk is en ook, wij moeten het wel erkennen, omdat de mijnwerkers met volharding een verbetering van hun lot hebben geëischt, hebben zij sedert lang van een gunstiger wetgeving genoten dan die welke voor de arbeiders is toegepast: verbod vrouwen ondergronds werk te laten verrichten, arbeidsinspectie door specialisten, hooger pensioen op 55-jaar, negenurige arbeidsdag voor 1919 en vijfen-veertigurige arbeidsweek sedert 1936.

Maar die onbetwistbare voordelen zijn er niet in geslaagd de zeer ernstige zwaarigheden van het vak te vergoeden of het vak te verheffen uit een misachting die misschien onder de arbeiders erger is dan in alle andere kringen. Het werk in de mijn is geleidelijk verlaten geworden naarmate andere werkgelegenheden binnen het bereik van de jongeren kwamen.

Gedurende langen tijd heeft men er zich niet over verontrust – misschien werd het zelfs niet opgemerkt – doordat de leemten die onder de oorspronkelijke bevolking ontstonden werden aangevuld door Vlaamsche arbeiders die zich dagelijks zulke verre en lastige als uitputtende verplaatsingen getroostten. Tusschen de twee oorlogen moest er stelselmatig beroep gedaan worden op vreemde arbeiders om in steeds dringender wordende behoeften te voorzien. Niets laat veronderstellen dat deze laatste bron voorgoed is uitgeput, maar de gebeurtenis heeft bewezen welke stoornis het plotseling wegtrekken van die aanvullende arbeidskracht kon verwekken. Anderzijds kan men zich afvragen of er geen grote zwaarigheden verbonden zijn aan de vestiging op 's lands bodem van belangrijke groepen vreemdelingen waarvan de bedrijvigheid van een onzer belangrijkste nijverheidstakken zou afhangen.

Al die overwegingen en de onmiddellijke noodzakelijkheid van het opdrijven van de kolenuitdelving om de andere bedrijven aan den gang te brengen, hebben de Regeering er toe aangezet den mijnwerker te begiftigen met een “statuut” (...)

Toen den heer Achille Van Acker, Eerste-Minister, die hervormingen langs de radio aankondigde, zegde hij: "Het beroep van mijnwerker stond in kwaden reuk en werd ten onrechte gemisacht. Het wordt in eer hersteld gelijk het dat verdient". Met hem moeten wij hopen dat het jonge krachten tot zich zal trekken die tot den voorspoed van de nijverheid onmisbaar zijn".

Maar wat de regering zei en hoopte gebeurde niet. Ze stelde dat gauw genoeg vast. De regering maakte het mijnwerkersstatuut echter niet aantrekkelijker. Ze 'vergat' haar vroegere verklaringen en begon weer buitenlandse arbeidskrachten aan te werven, in 1945 64.000 Duitse krijgsgevangenen en vanaf 1946-'47 70.000 Italiaanse werknemers (6). De verklaring voor die 'vergeetachtigheid' van de regering is niet ver te zoeken. Het land moest zo snel mogelijk er weer bovenop gebracht worden. Om de concurrentie met het buitenland aan te kunnen moesten de kosten (salarissen, energie...) gedrukt worden. Bondig gezegd: men wou de buitenlandse werknemers niet, maar men heeft ze moeten zoeken om – economisch – te overleven. Nood breekt wet. De socialistische eerste minister, eveneens minister van de Kolenmijnen, A. Van Acker heeft de 'kolenslag' slechts gewonnen dankzij de huurlingen uit de vluchtelingenkampen en de Italiaanse werklozen.

De tewerkstelling van Duitse krijgsgevangenen werd toen beschouwd als een juiste vergoeding voor het geleden kwaad. "Duitse krijgsgevangenen moeten de vreemde arbeiders vervangen die de Duitschers hebben weggevoerd", schreef De Nieuwe Standaard op 5/6/1945 (7). De gedwongen tewerkstelling van de vroegere bezetters leek vanzelfsprekend en gerechtvaardigd. Men zag niet in dat deze methode ernstige gevolgen zou hebben voor de tewerkstelling van de vrije (o.m. Belgische) werknemers en voor de drukingskracht van hun vakbonden. Ph. Sunou's studie bevestigt dit:

"De aankomst van 64.000 oorlogsgevangenen, die voor het merendeel mijnwerkers moesten worden, stelde op 't eerste gezicht sociologische problemen (...). De vrije mijnwerker vreesde de concurrentie van de nieuwkomers van wie het salaris en de uitkeringen niet gereguleerd waren als de hunne. Men moest hen doen geloven dat het noodzakelijk was beroep te doen op de gevangenen, en hen uitleggen welke voorzorgsmaatregelen zouden genomen worden opdat die buitenlanders

geen concurrenten werden. Dat de mijnwerkersvakbonden dit goedkeurden was de kroon op een uitgebreide propaganda.

Zou de tewerkstelling van de gevangenen werkloosheid met zich meebrengen, zoals de arbeiders vreesden ? Wij hebben slechts twee toespelingen hierop gevonden, zodat we niet kunnen besluiten dat die vrees gegrond was. De arbeiders hadden echter geen ongelijk wanneer ze stelden dat de tewerkstelling van de gevangenen een middel was om de omvang en het effect van hun stakingen te beperken. De dringende noodzaak om de nationale economie er weer bovenop te brengen en de inflatie te verslaan, plaatste de regering voor het alternatief 'ofwel energie, ofwel anarchie'. Ze koos het eerste, dat ook de syndikale discipline veronderstelde.

(...) De gevangenen reageerden ook tegen de arbeidsomstandigheden die hun opgelegd werden. Ze gebruikten de methoden van de eerste, klandestiene vakbonden: stakingen en sabotage. Hun strijd, met zijn leiders en volgers, werd van buitenaf gesteund, en gekenmerkt door een internationale solidariteit.

Door het gemeenschappelijke werk ontwikkelde zich bij de oorlogsgevangenen en de vrije werknemers het bewustzijn *dat ze tot eenzelfde sociale klasse behoorden en dat ze gemeenschappelijke belangen hadden*. Bij de gevangenen neigde deze solidariteit naar een zekere 'vijandigheid' tegenover wachters, patroons en militaire administratie. Maar die solidariteit kreeg geen vaste grond, want na het werk keerden ze terug naar het kamp waar elke kommunikatie met de buitenwereld onmogelijk was en waar een uitsluitend Duitse sfeer heerste. Zoals alle gevangenen,ervaarden ze toen een gevoel van isolement, van een leven op een eiland" (8).

Volgens ons kan men niet genoeg de nadruk leggen op de historische betekenis van de beslissingen genomen in mei-december 1945. We kunnen die als volgt samenvatten:

- 1° de manipulatie van het arbeidsaanbod tegen de arbeiders : op een ogenblik dat de arbeidersklasse in een gunstige krachtsverhouding stond tegenover het steenkoolpatronaat, werd haar positie door staat en patronaat ondermijnd;
- 2° een verdeling van de mijnwerkers en bijgevolg van de hele Belgische arbeidersklasse;
- 3° de verlaging van de salarissen en de verslechtering van de werkvoorwaarden (veiligheid, looncategorieën...) in de mijnen;

4° de ontwapening van de arbeidersklasse. Terwijl ze gedurende de bezetting de praktijk van het verzet en de sabotage van het economisch apparaat geleerd had, mocht ze deze nu niet meer gebruiken tegen de nieuwe meesters van na 1945. Tegen het nazistische regime mocht men zich verzetten, maar niet tegen het kapitalistische. De arbeiders moesten zich opnieuw leren gedragen en gedisciplineerd worden (9).

DE KATASTROFE VAN MARCINELLE (8/8/1956) – OF HOE VREEMDELINGENEISEN NEGEREN

Op 8 augustus 1956 kwamen in de mijn van Bois-du-Cazier (Marcinelle) 200 Italianen om, door onvoldoende veiligheidsmaatregelen. De strijd voor de veiligheid in de mijnen was al enkele maanden aan de gang, vooral na de dood van zeven Italianen in Quaregnon in februari 1956, door dezelfde oorzaken. Deze strijd werd vooral geleid door Italiaanse arbeiders, hoofdzakelijk gesyndiceerd bij de Centrale van de vrije mijnwerkers van het ACV. Onder hun druk zag de Italiaanse regering zich verplicht contingenten van Italiaanse mijnwerkers te weigeren aan Belgische mijnen waar de veiligheid onvoldoende gewaarborgd was. De catastrofe van Marcinelle was de definitieve breuk, niet tussen arbeidersklasse en patronaat, maar tussen patronaat (en de Belgische regering) en haar traditionele leverancier van arbeidskrachten, Italië. Vanaf dan waren de Spanjaarden en Grieken de 'uitverkorenen' (10).

In 1945 werd de arbeidersklasse verdeeld tussen Belgen en vreemdelingen. Marcinelle, 1956, betekende de verdeling van de vreemdelingen onderling... de poort werd open gezet voor alle andere soorten nationale verdelingen, die men zedig 'diversifikatie van de markten' noemde.

JULI 1963 : DE MINISTER VAN ARBEID BESLIST :
DE IMMIGRATIEWET BLIJFT VAN KRACHT
MAAR WORDT NIET TOEGEPAST.
HET VOLDONGEN FEIT GAAT BOVEN HET RECHT

In 1962 begon een periode van hoogconjunctuur. Om het gebrek aan niet-geschoolde arbeidskrachten op te lossen, sloofden de ondernemingen zich niet meer uit om buitenlandse werknemers met een arbeidsvergunning te zoeken, maar werven ze 'buitenlandse toeristen' aan. De minister van Arbeid stond dan reeds voor een voldongen feit, wanneer men voor deze toeristen een arbeidsvergunning vroeg. Hij stelde geen vervolging in tegen de werkgever in overtreding – op basis van artikel 3 van het K.B. van 31/3/1936 – maar hij verklaarde dat deze inbreuk niet meer bestraft zou worden (11). Zo kon het patroon tienduizenden vreemdelingen aanwerven. Alleen al tussen 1962 en '66 telde men 125.000 eerste arbeidsvergunningen bij immigratie (12). Het waren bijna allemaal regularizingen.

De geschiedenis van de feiten blijft niet beperkt tot deze drie feiten. Er zijn er nog andere:

1° de eisen voor een *immigratiestop*. In 1949, '52, '58, '66 en '74, hebben de arbeidersorganisaties een immigratiestop geëist, als gevolg van de sterke stijgingen van de werkloosheid. De minister beperkte steeds het aantal toegekende arbeidsvergunningen... om er weer meer toe te kennen als de conjunctuur zich herstelde. Sinds 1974 is er een immigratiestop. De vergunningen die toch nog toegekend worden zijn voor gevallen van gezinshereniging, voor politieke vluchtelingen en voor sommige strikt omschreven uitzonderingen.

2° de *hongerstaking van de klandestienen* in maart 1974, om hun regularizing te bekomen. Tussen augustus en december 1974 konden ongeveer 7.000 vreemdelingen, die klandestien tewerkgesteld waren, dankzij hun regularizing uit de schaduw treden.

De geschiedenis van de feiten kan echter een andere, diepere, verstoppen: de conjuncturele geschiedenis.

3. DE KONJUNKTURELE GESCHIEDENIS DE PERMANENTE 'REPRODUCTIE' VAN DE NIET- GESCHOOLDE BUITENLANDSE ARBEIDSKRACHT IN BELGIË ZELF

Men kan zich afvragen tot wat de verlaagde of verhoogde uitreiking van arbeidsvergunningen heeft geleid. Vanaf 1945 onderscheiden we verschillende rekruteringsfazen.

TABEL 1: De migratiefazen tussen 1945 en 1970

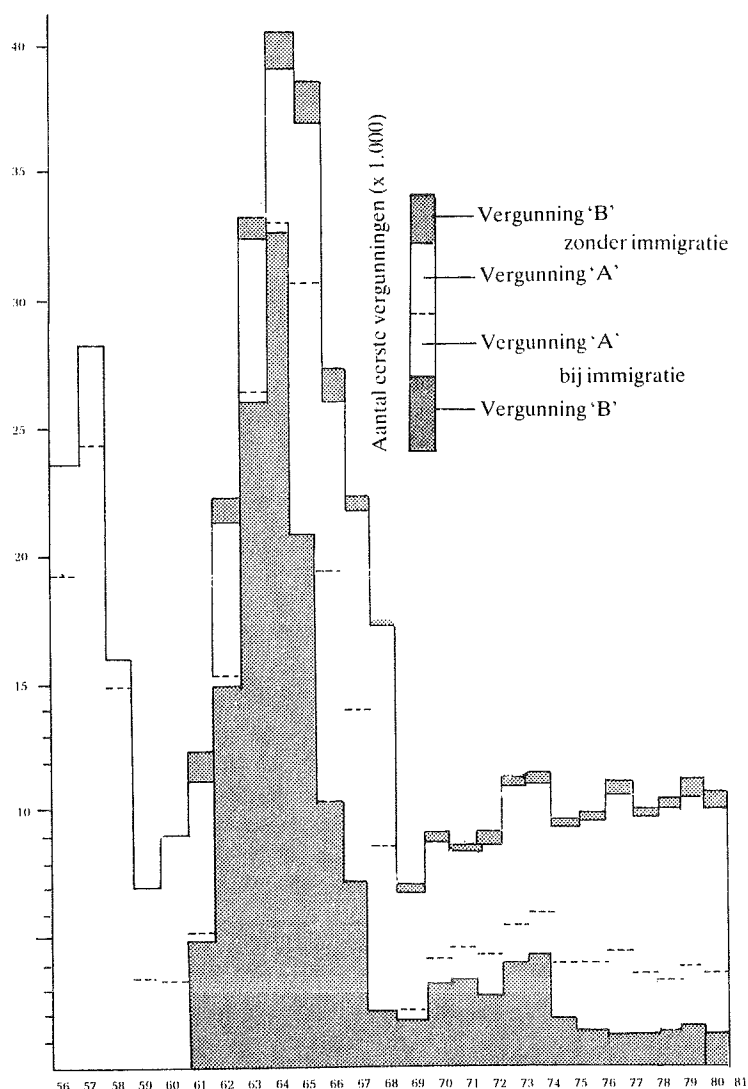
faze	toegestane immigratie en rekrutering in het buitenland	immigratiestop en/of uitwijzing	belangrijkste sektor van tewerkstelling
I	1946-48	Einde 1948-50	mijnen
II	nov 1950-52	mei 1952-55	mijnen
III	mei 1955-58	jan 1958-61	mijnen
IV	sept 1961-67	febr 1967-69	be- en verwerken- de nijverheid
V	1969-73	1974	nijverheid en diensten

Maar deze fazen zijn niet gelijkaardig. De toegekende arbeidsvergunningen verschillen volgens type - A, B of C; bij immigratie of niet - en volgens de sektor waarvoor ze uitgereikt zijn.

In grafiek 1 krijgt men een beeld van het jaarlijks aantal eerste arbeidsvergunningen, uitgereikt sinds 1956 (13). Hieruit blijkt een belangrijke evolutie:

- het aantal toegekende eerste vergunningen bleef vanaf 1970 konstant (± 10.000 /jaar);
- de eerste vergunningen bij *immigratie* verminderden gevoelig. Van die eerste vergunningen waren er vooral meer A- en steeds minder B-vergunningen. Deze A-vergunningen zijn vooral uitgereikt aan buitenlanders die als kind of als echtgenoot van een hier reeds tewerkgestelde buitenlandse werknemer, in België zijn aangekomen in het kader van de gezinshereniging.

GRAFIEK 1: Jaarlijks aantal eerste arbeidsvergunningen
(1956 – 1981) persoonlijke aanvragen inbegrepen

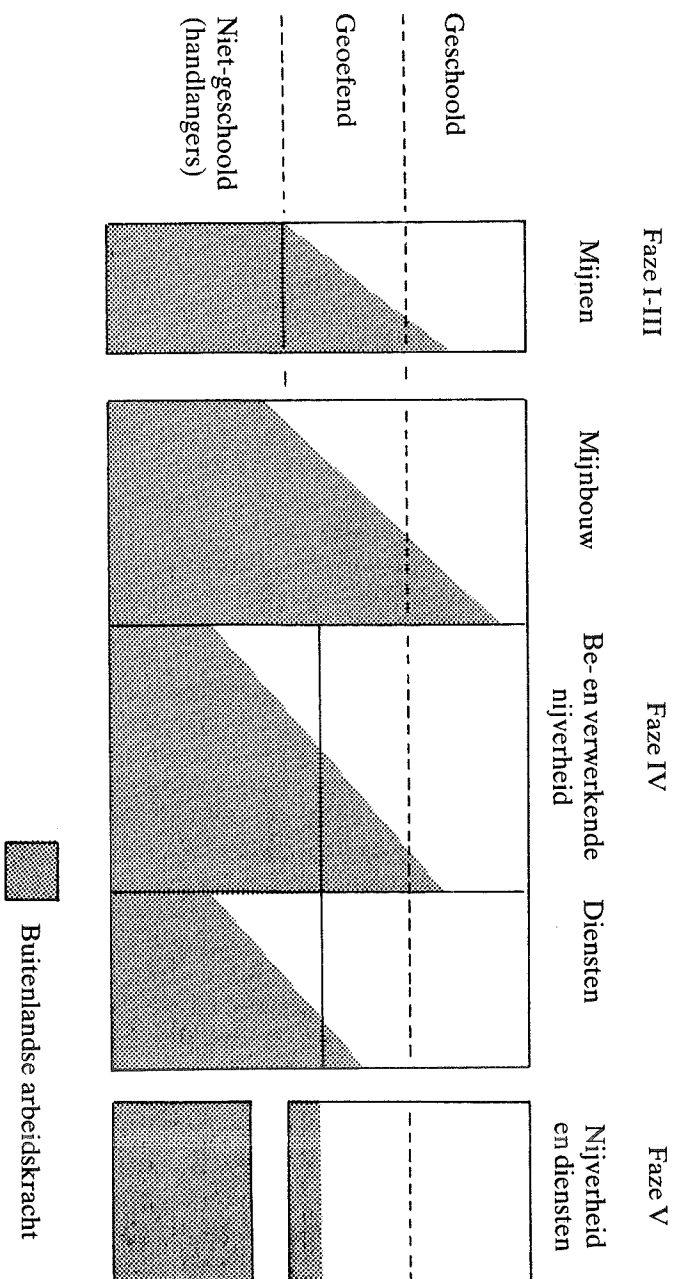

Bron: Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid, eigen berekeningen

De arbeidsmarkt werd dus niet meer bevoorraad door een nieuw buitenlands aanbod. In de eerste vier fazen werd de immigratie en de gezinshereniging bevoordeeld. Nu echter kan men een beroep doen op de kinderen van de hier gevestigde vreemdelingen. Het ministerie van Tewerkstelling en Arbeid gebruikte en misbruikte steeds minder de omweg van de eerste vergunning B bij immigratie. Daardoor verliest de arbeidsvergunning zijn rol als regelaar van de arbeidsmarkt. De vergunning B bij immigratie maakt de laatste jaren nauwelijks 20% van de eerste vergunningen uit, tegenover 78% in 1969.

Als we doorheen de verschillende migratiefazen nagaan *waar en hoe* deze arbeidskrachten in het productiesysteem opgenomen werden, ontdekken we belangrijke verschuivingen (14). Grafiek 2 geeft hiervan een schematische voorstelling. Daaruit blijkt dat tot in 1961 de buitenlandse arbeidskrachten hoofdzakelijk in de mijnen werkten. Ze kregen er ongeschoolde jobs toegewezen, die slecht betaald werden. Vanaf 1961 breidde de tewerkstelling zich uit tot de nijverheid (metaal, textiel, voeding, enz.), de bouw en de diensten (huispersoneel, gezondheidszorg, horeca, openbaar vervoer, enz.). Tenslotte doet er zich, sinds de jaren zeventig, een nieuwe evolutie voor. Niet de plaats in het productiesysteem (type van industrie of dienst en niveau van kwalifikatie) verandert, maar wel de *juridische band* (productieverhoudingen) tussen de werknemer en zijn werkgever. De immigranten blijven in hetzelfde bedrijf werken en hetzelfde werk doen, maar worden niet meer rechtstreeks, maar door bedrijven in onderaanneming (interimbureaus, enz.) tewerkgesteld. De 'Generale Bankmaatschappij' te Brussel bijvoorbeeld betaalde in 1960 mannen en vrouwen voor het reinigen en onderhouden van haar bureaus. Nu betaalt de Generale een Amerikaanse onderneming om dit werk te doen. Dat wordt uitgevoerd door Turkse en Marokkaanse vrouwen. Hoewel ze in hetzelfde bedrijf werken, hangen de schoonmaaksters en bankbedienden af van verschillende werkgevers, verschillende kollektieve overeenkomsten, verschillende paritaire komitees en verschillende syndikale centrales. De juridische band, een arbeidskontrakt bijvoorbeeld, tussen de werknemer en de bezitter van de productiemiddelen bestaat niet meer. Ongetwijfeld werd deze juridische verdelingstaktiek vergemakkelijkt door de vroegere verdelingen (Belgen-vreemdelingen, verschil-

GRAFIEK 2: Sektoren en niveaus van opname van geïmmigreerde arbeidskrachten in de produktiesector

lende nationaliteiten tegen elkaar, geregularizeerden-klandestienen). De arbeidssituatie van de immigranten verandert volledig dankzij een juridische truuk... terwijl ze nochtans hetzelfde werk blijven doen.

De verschuivingen die zich hebben voorgedaan zijn continu en nauwelijks merkbaar. Men is overgegaan van een tijdelijke tewerkstelling, afhankelijk van de conjunctuur, naar een definitieve integratie, eerst op het vlak van de economie, dan op *alle* niveaus buiten de productie. Kenmerkend voor deze overgang zijn studies als het rapport Sauvy (1962) over de economische en demografische problemen in Wallonië (15). Sauvy stelde vast dat de demografische achteruitgang van Wallonië onoverkomelijk was. Dat zou de Waalse economie op korte termijn in grote moeilijkheden brengen. Sauvy stelde voor de migranten te integreren in de Waalse bevolking. Er moest een punt gezet worden achter de conjuncturele tewerkstelling. Het rapport Sauvy maakte indruk op de overheid en leidde tot de oprichting in 1965 van de Advizerende Raad voor de Immigratie.

4. DE STRUKTURELE GESCHIEDENIS : HET ONTSTAAN VAN EEN PLURI-NATIONALE EN -KULTURELE SAMENLEVING

Na de tweede wereldoorlog hebben het kapitaal, de productie en de afzetmarkten zich zeer snel geïnternationaliseerd. De politieke instellingen waren verplicht die evolutie te volgen. EGKS, EEG, Europees parlement, UNO, enz. werden opgericht. Deze internationalizatie, die een gevolg was van de verdere ontwikkeling en concentratie van het kapitalisme, zette zich ook door op de arbeidsmarkt. In verscheidene Westeuropese landen kwamen zich aanzienlijke aantallen gastarbeiders, vreemdelingen, buitenlanders vestigen, soms voor lange tijd of zelfs voorgoed. Voor de plaatselijke bevolking van die landen was deze grootschalige en definitieve aanwezigheid een nieuw feit. Het is belangrijk te zien hoe die plaatselijke bevolking, groepen en bewegingen dit nieuwe fenomeen ervaren en begrijpen.

We moeten op zoek naar een kollektieve definitie van het probleem. Die bestaat echter niet meer. Door de 'verspreiding' van migranten in het economische leven en later in de ganse samenleving, zijn er evenveel definities ontstaan als manieren om het probleem te bekijken. Deze definities duiken op bij de mobilizatie van groepen en bewegingen rond het gastarbeidersprobleem. Men spreekt of handelt daarbij steeds in naam van iemand (vereenzelviging), tegen iemand of iets (oppositie) en voor een bepaald doel. Deze drie termen hebben vaak verschillende kleuren en schakeringen. Tabel 2 geeft hiervan een beknopt overzicht.

TABEL 2: Mobilizatievormen en -mogelijkheden van , voor en door migranten (16)

Types Principes	'arbeider en klassegenoot'	'vreemdeling en burger'	'immigrant en minderheid'	'arme en marginaal'
Verenzel- viging	Immigrant = werke- mer, dubbel uitgebut en militant van de arbei- dersklasse.	Immigrant = vreemde- ling, niet-Belg.	Immigrant = individu geworteld in en drager van een kultuur, een be- schaving, een 'eigen- heid'.	Immigrant = arme, ge- marginalizeerde, bewo- ner van verlaten wijken, (vierde wereld).
Oppositie	Het kapitalisme als uit- buitings- en overheer- singsysteem, in de han- den van de burgerij.	Belgisch nationalisme, België als nationaal grondgebied. De instellingen die natio- nale integriteit, waarden en patrimonium moeten bewaren.	'Kultureel imperialis- me'. Wat de uitdrukking en de ontplooiing van de eigen kultuur belemmert. De dominante kultuur als bedreiging, vernietig- ing van de kulturele er- fenis van de immigrant en zijn gemeenschap.	Alles wat marginalizeert en uitsluit: de school, het werk, het hospitaal, het OCMW, enz.
Doel	Afschaffing van het kapi- talistisch economisch systeem. Oprichting van een inter- nationaal socialistisch systeem dat tegelijkertijd de rassen-, kulturele en nationale tegenstellingen overstijgt.	Afschaffing van de dis- kriminaties tussen Bel- gen en vreemdelingen. Invoering van de gelijk- heid en de broederschap tussen de burgers, over de nationale grenzen heen. De democratie tegen- over de nationale staat.	Vorming van een plura- listische maatschappij, multi- of pluri-kultureel, etnisch en raciaal, waar alle minderheden kun- nen samenwonen.	Ontplooiing van ieder in- dividu als 'persoon', 'goddelijke schepping', enz.

We zijn dus getuige van een 'doorbraak' van de immigratie in het dagelijkse leven... en tegelijkertijd kunnen de Belgische burgers niet ontsnappen aan een *dagelijkse praktijk van de immigratie*. Deze praktijk is gebaseerd op modellen die ontleend zijn aan een economisch systeem, dat de immigranten terugwijst naar de onderste trede van de hiërarchie, naar het zware, moeilijke, gevaarlijke en slecht betaalde werk. Daarenboven wordt de immigrant buiten het werk behandeld zoals op het werk. Er ontstaat een rassenscheiding op het werk, maar ook op het vlak van huisvesting, opvoeding, gezondheid, stedenbouwkunde, cultuur..., die na een tijd een *apartheid-maatschappij* dreigt te doen ontstaan (17).

Het is Belgisch België dat het niet-Belgisch België de plaats die haar 'gereserveerd' is voorschrijft. Het wordt zelden aanvaard dat de immigrant uit deze 'reserve' – in de figuurlijke en letterlijke betekenis – treedt.

Het probleem van de *keuze van het maatschappijmodel* – welke maatschappij willen we vormen, met wie en hoe ? – werd nooit gesteld. De politieke en economische verantwoordelijken voor de immigratie hebben een verschillende, zelfs contradictorische houding aangenomen. Wat ze doen is niet in overeenstemming met wat ze zeggen. De immigratie van de buitenlandse arbeidskrachten is steeds *voorgesteld* als een *tijdelijk, voorbijgaand* verschijnsel, 'in afwachting dat'... Men moest zich dus niet ongerust maken, noch een politiek op lange termijn uitdenken of definitieve maatregelen voorzien. Maar sindsdien heeft de immigratie een *definitief, permanent, onomkeerbaar* karakter aangenomen... of men het wil of niet. In 1947 waren er 367.000 immigranten, in 1980 903.000. Ze wonen hoofdzakelijk in Wallonië (423.000), maar ook in het Brusselse (240.000) en in Vlaanderen (240.000). De immigranten maken 25% van de Brusselse bevolking uit, 12% van de Waalse en 4,26% van de Vlaamse. De migratie wordt elk jaar algemener en definitiever. De toename van de immigranten gebeurt nu veel meer via natuurlijke aangroei (geboorten) dan via de aankomst van nieuwe immigranten.

Men kan bijgevolg de vraag hoe de Belgen en de immigranten het *samenleven gaan organiseren* niet meer ontwijken. Ook hier zijn de mogelijkheden talrijk. Rekening houdend met het verleden en de kulturele, economische en politieke realiteit, is het

waarschijnlijk dat het samenleven de vorm zal aannemen van een *progressieve integratie*. Hoe snel die zal gebeuren hangt af van de politieke en economische omstandigheden. In het verleden is deze integratie verlopen via de omweg van de *markt* waar vraag en aanbod elkaar op een min of meer spontane manier ontmoeten: arbeids-, huisvestings- en onderwijsmarkt. Maar deze markten zijn niet zo vrij als men denkt. Er bestaan barrières, die de toegang van de immigranten tot bepaalde goederen en diensten beperken. Daarenboven zijn deze markten sterk afhankelijk van de algemene economische situatie. De huidige crisis b.v. beperkt zeer sterk de ruilmogelijkheden. Goederen en diensten dreigen steeds duurder te worden. Die beperkingen bevatten de kiemen van de diskriminatie, de rassenscheiding en de apartheid.

De progressieve integratie en de 'laissez-faire' politiek – of deze van een 'soepele begeleiding' – zijn niet meer mogelijk. Dit is niet uitsluitend te wijten aan de economische crisis, maar ook aan andere factoren. Men begint de belangrijkheid (demografisch, economisch, politiek) van de migratie te beseffen. Daar komt nog de verlengde duur van het verblijf bij en de vestiging van jonge in België geboren immigranten, die geen ander vaderland kennen. De immigranten zelf zijn daardoor niet meer tevreden met een 'laissez-faire' politiek. Ze beginnen een andere, 'meer rechtvaardige' plaats op te eisen.

Om aan deze nieuwe eisen te voldoen moet men kiezen tussen de volgende alternatieven: dialoog en overleg of oppositie en konfrontatie. De geschiedenis leert ons dat in België het overleg meestal overheerst. Konfrontaties zijn er nochtans ook geweest (schoolstrijd, koningskwestie, stakingen tegen de eenheidswet...) maar de vrede werd telkens hersteld via onderhandelingen (schoolpakt, pakt van sociale solidariteit, cultuurpakt...).

De immigratie tart ongetwijfeld het systeem. Nú gaat het erom dit onder ogen te zien bij de dialoog en de problemen verstandig op te lossen.

NOTEN

- (1) Ph. SUNOU, Les prisonniers de guerre allemands en Belgique et la bataille du charbon 1945-1947, Centrum voor Militaire geschiedenis, Bijdrage 15, Koninklijk Legermuseum, Brussel, 1980, blz 97.
- (2) Bareel, jg 4, 1981, nr 15, blz 11.
- (3) Zie A. MARTENS en F. MOULAERT, Remigratiepolitiek: roeien tegen economische stroom in, in *De Standaard*, 7/5/78, blz 3.
- (4) Sindsdien werd dit besluit door andere K.B.'s, ministeriële besluiten en wetten aangepast. Maar de principes bleven hetzelfde. Sinds 1968 echter zijn onderdanen van de Gemeenschappelijke Markt niet meer onderworpen aan deze reglementering. Zij kunnen binnen de EEG hun arbeidskracht vrij aanbieden.
- Zie hiervoor C. PICHAULT en P. GOTHOT, Les droits économiques et sociaux de l'étranger: les règles de l'immigration, *Annales de Droit* XXX(1970) 4, blz 457-477.
- (5) Onder *gangbaar beleid* verstaan we de toekenning van de arbeidsvergunning en de toelating tot tewerkstelling na een individuele aanvraag van een ondernemer voor een bepaalde vreemdeling.
- (6) Dit gebeurde echter nadat de *burgerlijke mobilizatie* van de oude mijnwerkers, tewerkgesteld vóór 10/9/1944 in een mijn, uitgevaardigd werd.
- Zie ook Ph. SUNOU.
- (7) Geciteerd door Ph. SUNOU, blz 79.
- (8) Ph. SUNOU, blz 101-102.
- (9) Het is in dit kader dat men de wet van 12 april 1945 (aangevuld door de besluiten van de Regent van 13 en 14 april en het M.B. van 15 april) en meer bepaald de *verplichte inschrijving en de burgerlijke mobilizatie van de mijnwerkers*, moet begrijpen. Krachtens deze maatregelen worden "alle personen die na 10 september 1944, op een zeker ogenblik gewerkt hebben in een kolenmijn of een fabriek van kolenagglomeraten", verplicht zich te laten inschrijven "om te gepaster tijd in bovenvermelde ondernemingen tewerkgesteld te worden." De arbeiders die zonder geldige reden weigerden, stelden zich bloot aan verschillende sancties: uitsluiting van de werkloosheidsuitkering, vervolging door de Prokureur des Konings, enz.
- A. MARTENS, 25 jaar wegwerparbeiders. Het Belgisch immigratiebeleid na 1945, S.O.I., K.U. Leuven, 1973, blz 156.
- (10) Eind 1956 en in 1957 tekende België verdragen (arbeids- en sociale zekerheidsverdragen) met Spanje en Griekenland.
- (11) Driedledige Kommissie voor de Buitenlandse Arbeidskrachten. P. V. van de vergadering van 8/7/1963, blz 4.
- (12) A. MARTENS, 25 jaar wegwerparbeiders..., blz 226.
- (13) Vóór 1956 bestonden er geen precieze statistische gegevens.
- (14) Voor een meer gedetailleerde studie van deze evolutie, zie A. MARTENS, Immigration et marché du travail. L'exemple Belge, in A. BAS-

TENIER, e.a. Immigrés en Europe après la crise, FERES, Louvain-la-Neuve, 1978, blz 28-94.

(15) Le rapport SAUVY sur le problème de l'économie et de la population en Wallonie, Editions du Conseil Economique Wallon, Liège, 1962.

(16) A. MARTENS, Les luttes des immigrés et leur signification, *La Revue Nouvelle*, 9/9/1980, blz 227.

(17) Zie hiervoor de verschillende artikels van R. DE SCHUTTER, waaronder R. DE SCHUTTER, Crise et immigration: vers une société d'apartheid, *La Revue Nouvelle*, 9/9/1980, blz 147-150.

België : een racistische staat ?

LUK WALLEYN

De Belgische staat belijdt *officieel* zijn anti-racisme. Het Europees Verdrag ter Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden werd in ons recht opgenomen. Sinds 30.7.81 is een wet van kracht "ter bestraffing van daden geïnspireerd door racisme enz." die racisten met gevangenisstraf bedreigt. Een splinternieuwe wet op de toegang en het verblijf (wet van 15.12.80) regelt het 'statuut' van de vreemdelingen. Achter deze schone schijn schuilt echter een wetgeving die barst van de diskriminaties en die de vreemdeling in het keurslijf dwingt van een soort apartheidsstatuut.

1. VAN LIBERALE GASTVRIJHEID NAAR EEN APARTHEIDSSTATUUT

**BELGIE ANNO 1830 :
EEN GASTVRIJ LAND**

België werd onlangs veroordeeld door het Europees Hof van Justitie omdat onze wetgeving de toegang tot de openbare dienst weigert aan vreemdelingen. Dit is in strijd met het Verdrag van Rome. In tegenstelling met Nederland b.v. kan bij ons een vreemdeling niet alleen geen politieagent of kabinetschef worden, maar ook geen postbode, stadstuinman of stationsbeambte. Een jonge vreemdeling die zijn diploma van regent aan een Belgische school haalt moet er niet aan denken hier zijn beroep te kunnen uitoefenen, en dat terwijl er honderden Belgen in het buitenland als leraar werken. Een patroon die aankondigt geen vreemdelingen te willen voor een bepaalde job, een cafébaas die hen de toegang tot zijn instelling ontzegt is – terecht – strafbaar, maar de staat als grootste werkgever sluit zonder pardon zijn deuren voor wie geen Belgische identiteitskaart heeft. De grondwet bepaalt immers dat ‘burgerlijke ambten’ aan de Belgen zijn voorbehouden. Ook wanneer een wetsvoorstel wordt neergelegd om aan vreemdelingen stemrecht te verlenen wordt de grondwet bovengehaald (1). Die heeft het immers over “de Belgen en hun rechten”.

Toch was onze grondwet van 1831 minder xenofob dan op het eerste zicht lijkt. Zo voorzag hij een art. 128 dat bepaalt : “Iedere vreemdeling, die zich op het grondgebied van België bevindt, geniet de bescherming verleend aan personen en goederen, behoudens de bij de wet gestelde uitzonderingen.” De geschiedenis van 150 jaar België is deze van een puur liberale staat die evolueert naar een systeem waar bepaalde sociale rechten verworven zijn voor de arbeidersklasse, maar waarin veel liberale vrijheden verdwenen zijn. De wetgeving inzake vreemdelingen is hier een illustratie van. Anderzijds waren de meeste vreemdelingen in die tijd geen gastarbeiders, maar mensen uit de midden- en bovenlaag van de samenleving : intellek-

tuelen, handelaars, dikwijls politieke vluchtelingen.

Van een verschillende behandeling van vreemdelingen op sociaal of economisch vlak was er een eeuw geleden geen sprake, wel van maatregelen tegen 'staatsgevaarlijke' vreemdelingen. Zelfs die uitzonderingen op de grondwet werden aanvankelijk slechts met de grootste schroom ingevoerd. Tijdens de Hollandse oorlog werd in 1835 een tijdelijke wet gestemd die gedurende zestig jaar om de 3 jaar werd verlengd, om op 12.2.1897 van onbepaalde duur te worden. Deze wet was het voorwerp van scherpe kritiek tijdens het kamerdebat. Volksvertegenwoordiger Léon De Fuisseaux sprak over een wet *tegen* de vreemdelingen, die hen overleverde aan de willekeur van de overheid, zonder recht op verdediging of verhaal. "Deze wet is niet alleen in de hoogste mate ongrondwettelijk, maar daarenboven, wat nog erger is, is ze onrechtvaardig en onmenselijk". Zijn kollega M. Lorand vraagt zich af "of het nodig was zulk een wetgeving tegen de vreemdelingen te hebben, en dat op het einde van de 19de eeuw ? ... Op alle andere vlakken dan het politieke heeft de vreemdeling nu in de beschaafde landen, dezelfde rechten en dezelfde plichten dan de inlanders..."(2). Die gelijke rechten werden ook toen nog maar alleen aangetast op het vlak van het verblijf. De repressieve bepaling waartegen deze parlementairen zo te keer gaan lijkt ons nu van een onwaarschijnlijk liberalisme : "De vreemdeling in België verblijvende die door zijn gedrag de openbare rust in gevaar brengt, of diegene die in den vreemde vervolgd wordt of veroordeeld werd wegens misdaden of wanbedrijven tot uitlevering aanleiding gevende, kan door de Regeering gedwongen worden zich uit eene bestemde plaats te verwijderen, in eene bestemde plaats te wonen, of ook het rijk te verlaten. Over het koninklijk besluit dat eenen vreemdeling gebiedt het rijk te verlaten omdat hij de openbare rust in gevaar brengt, zal in Ministerraad beraadslaagd worden". Daarenboven moest de regering jaarlijks zijn vreemdelingenbeleid in de Kamers verantwoorden. Ook vóór 1897 was voor de vreemdelingen die het land wilden binnenkomen een visum verplicht. Eens hier gevestigd genoten ze echter dezelfde rechten als de Belgen inzake werk, handel drijven, enz. Een vreemdelingenregister of -politie bestond niet.

De identiteitskaart werd in België tijdens de Duitse bezetting van 1914-1918 ingevoerd. Een vreemdeling kreeg toen *dezelfde*

kaart als zijn Belgische buurman. Met de grote crisis van de jaren dertig veranderde dat. Het K.B. van 14.8.33 bepaalde dat alle vreemdelingen zich moesten aanbieden op het gemeentehuis om hun identiteitskaart in te ruilen tegen een speciale kaart voor vreemdelingen. Dit K.B. maakte ook voor het eerst gewag van 'vreemdelingenpolitie'. Het werd genomen in uitvoering van de volmachtenwet van 17.5.33 die nochtans alleen speciale machten toekende "met het oog op het financiële herstel en de realisering van het budgettaire evenwicht". Het was niet de laatste vreemdelingenwet die bij volmacht genomen werd.

Een eeuw lang waren berooide Belgen als immigrant gaan werken in de Verenigde Staten, in Canada of de kolonie. In de dertiger jaren werd België zelf een immigratieland. Niet omdat de industrie gastarbeiders nodig had, maar wel omdat tienduizenden hun land verlieten, op vlucht voor fascisme en antisemitisme. Poolse Joden verjaagd door de pogroms, Duitse, Italiaanse en later Spaanse antifascisten vonden elkaar terug in onze koolmijnen en fabrieken. Om deze massa immigranten onder controle te houden voerde de regering niet alleen het vreemdelingenregister in, maar ook de nu welbekende arbeidskaart (K.B. van 31.3.1936). De arbeidskaart is een dubbele vergunning : enerzijds voor de arbeider die hierdoor het recht om te mogen werken verwerft, anderzijds voor de werkgever die hem hiermee mag tewerkstellen.

Tijdens de mobilizatie werd op 28 september 1939 een besluitwet op de vreemdelingen genomen. Die voorzag drastische maatregelen. Het "Rapport aan de Koning" uit die wet driipt van antisemitisme en xenofobie : "Het aantal vreemdelingen die zich in België ophouden is groot. Hun aantal is inzonderheid de laatste jaren gestegen in verband met de politieke beroering die zich in sommige landen heeft voorgedaan. Naar aanleiding hiervan zijn vele vreemdelingen in onwettige omstandigheden in het land gekomen en houden er verblijf zonder daartoe vergunning te hebben. De Regeering heeft, onder meer op conferenties met andere Regeeringen, trachten te verkrijgen dat die vreemdelingen naar overzeesche landen zouden uitwijken; zij heeft, aan de andere kant, verschillende verblijfsoorden voor Israëlitische vreemdelingen opgericht. De huidige tijdsomstandigheden en de mobilisatie van het leger die er het gevolg van is geweest, brengen mede dat uitzonderingsmaatre-

gelen moeten worden getroffen...”

De maatregelen die in 1897 nog uitzonderlijk waren, werden veralgemeend. Verder werd een *nieuw* misdrijf ingevoerd : het onwettig verblijf. Dit misdrijf, dat wij nu als de gewoonste zaak van de wereld zien, werd veertig jaar geleden ingevoerd in een klimaat van racisme en ‘autoritaire democratie’... als een uitzonderlijke maatregel opgelegd door “de huidige tijdsomstandigheden en de mobilisatie van het leger”. Deze oorlogswetgeving leverde de bouwstenen van de wet van 2.3.52 op de vreemdelingenpolitie. Ons huidige ‘statuut’ heeft er heel wat van overgenomen.

VEEL PLICHTEN WEINIG RECHTEN

De wet van 1952 op de vreemdelingenpolitie moest de eerste golf van naoorlogse immigranten onder controle houden met de stok van uitwijzing achter de deur. Ze was in feite zeer algemeen, zodat de minister van Justitie recht kon scheppen door ministeriële besluiten of zelfs gewone rondschrijvens, die niet eens gepubliceerd moesten worden. Er kon streng of lankmoedig worden opgetreden, al naargelang de eisen van de conjunctuur (3).

De gastarbeider die in de ‘gouden jaren’ in België binnenkwam met zijn arbeidskontraakt op zak, stond vanaf zijn binnenkomst onder bestendige controle. Aan zijn verblijf kon een einde gemaakt worden om de meest willekeurige redenen. Zijn baas kon na één of twee jaar weigeren zijn arbeidsvergunning te verlengen. Maar de minister – d.i. zijn vreemdelingenpolitie – kon ook van oordeel zijn dat hij de “voorwaarden gesteld aan zijn verblijf niet naleefde”, of dat zijn verblijf “een gevaar opleverde of schadelijk was voor de openbare orde of veiligheid of... voor ’s lands economie”. Hij kon in de gevangenis worden opgesloten “terbeschikking van de vreemdelingenpolitie” voor verschillende maanden zonder dat er ooit een rechtbank aan te pas kwam, een bevel krijgen om het land te verlaten waartegen geen beroep mogelijk was, over de grens worden gezet en levenslang uit het land verbannen. Zijn doen en laten werd ge-

volgd door de beruchte 'vreemdelingenpolitie'.

De gastarbeiders aanvaardden dit zonder protest, tot minister van Justitie Vranckx in 1970 aankondigde strenger te zullen optreden tegen vreemde studenten. Aan alle universiteiten brak een protestbeweging uit. Met lessen- tot zelfs hongerstakingen en betogingen toonden de studenten zich solidair met hun vreemde medestudenten. Zij eisten een nieuwe wet die de vreemdelingen een menswaardig 'statuut' zou geven. Onder voorzitterschap van professor H. Rolin werd een commissie opgericht die dit statuut moest uitwerken. Gedurende 10 jaar greep achter de schermen een hardnekkige strijd plaats tussen de voorstanders van een echt vreemdelingenstatuut en de aanhangers van de harde lijn onder leiding van de vreemdelingenpolitie. Deze laatsten wilden een wet die de wildgroei van ministeriële besluiten en omzendbrieven zou vastleggen. Ze wilden nog een aantal beperkende maatregelen daarbovenop, want inmiddels was de economische groei stilgevallen.

De nieuwe wet die er uiteindelijk toch kwam, was een compromis tussen de twee tendenzen. Op 8 juni '78 werd een wetsontwerp door de Kamer overgemaakt aan de Senaat. Daar bleef het twee jaar geblokkeerd tot een racistische aanslag voor een Parijse synagoog en de provokerende VMO-betoging te Antwerpen een nooit geziene antiracistische reactie op gang brachten. Die mondde uit in een betoging van 100.000 mensen te Brussel op 20 oktober 1980. Vanaf toen werd het ontwerp in een spoedtempo door commissie en algemene vergadering gejaagd. In december '80 werd de nieuwe wet gestemd. Ze werd door de vakbonden en antiracistische organisaties als een overwinning begroet. Toch is ze niets meer dan een compromis. De overblijfselen van een echt statuut zijn er : vastleggen van het recht op gezinshereniging, recht op beroep, afschaffing van het artikel dat toelaat het aantal vreemdelingen per gemeente te beperken. Die positieve punten worden nu reeds opnieuw op de helling gezet door de boycot van gemeentebesturen en door de plannen van minister van Justitie Gol. Ook in de nieuwe wet blijft de willekeur fundamenteel. Zo blijft de clause van "openbare orde" een reden tot uitwijzing. Er is nog steeds geen opschortend beroep mogelijk tegen een gewoon "bevel om het land te verlaten", zodat de vreemdeling alvast buiten moet terwijl de Raad van State zijn zaak behandelt. De situatie van de

vreemde studenten, om wie het in 1970 allemaal was begonnen, is door de nieuwe wet ronduit verslechterd. Vooraleer het land binnen te komen moeten ze nu een verblijfsmachtiging aanvragen bij het konsulaat. Daarvoor moeten ze een inschrijving voor hun studies, een garantiebewijs van een Belgische inwoner of een beurs, en een bewijs van goed gedrag en zeden voorleggen. Dit is niets minder dan de maatregelen waarmee Vranckx het protest aan de universiteiten ontketende...

Een voorbeeld : de gezinshereniging

Gedurende jaren heeft België de gezinshereniging aangemoedigd, en hiertoe verschillende akkoorden afgesloten met immigratielanden als Turkije en Marokko. Tienduizenden vrouwen en kinderen van gastarbeiders die naar hier zijn gekomen, hebben het demografisch evenwicht, vooral in Brussel en Wallonië, gunstig beïnvloed. Vanaf eind '77 echter ondervonden immigranten die hun familie wilden laten overkomen moeilijkheden. Advokaten en sociale werkers die informeerden bij de vreemdelingenpolitie, kregen te horen dat een ministerieel rondschrijven van 21.11.77 nieuwe richtlijnen had ingevoerd. Dit rondschrijven was echter vertrouwelijk zodat de inhoud ervan niet kon worden meegedeeld. De vreemdeling moest dus een reglement naleven waarvan hij de inhoud niet mocht kennen : voorwaar een middeleeuwse toestand. Meestal waren juristen aangewezen op het vergelijken van praktijkgevallen of op een 'lek' in de administratie om te weten welke norm er nu eigenlijk van toepassing was.

Door de nieuwe wet is de gezinshereniging nu wettelijk geregeld. De Brusselse gemeentebesturen, met Schaarbeek op kop, putten zich sindsdien uit om spitsvondige methodes te vinden die dit recht tot dode letter kunnen maken. De hogere overheid beperkt zich ertoe onwettelijke 'inschrijvingsverboden' te vernietigen maar doet niets tegen de gemeenten die die vernietiging negeren. De dienst Vreemdelingenzaken doet ook zijn duit in het zakje om de gezinshereniging te beperken. Bij elk huwelijk wordt een politieonderzoek ingesteld om te zien of het geen schijnhuwelijk is. Men komt bij wijze van spreken in het bed kijken of de echtelijke plichten wel worden vervuld, zoniet

volgt een weigering van vestiging met als reden "woont niet samen met zijn echtgenote". Een andere mogelijke reden is "wordt geacht de openbare rust, de openbare orde of de veiligheid van het land te *kunnen* schaden" (art. 3). Een vervolging, zelfs zonder veroordeling, in België of in het buitenland kan hiervoor al volstaan.

Te vermelden is wel dat zowat de helft van de vreemdelingen geniet van een bevoorrecht statuut. Zij hebben recht op 'vrij verkeer', zodat de immigratiestop voor hen niet geldt. Zij kunnen zich vrij vestigen als handelaar en genieten net als de Belgen van het bestaansminimum. Het Verdrag van Rome kende dit bevoorrecht statuut toe aan de onderdanen van EEG-landen. Wij zullen de laatsten zijn om dit ter discussie te stellen. Vervelend is alleen dat de andere helft dit statuut niet heeft, te meer daar dit wettelijk onderscheid tussen EEG'er en niet-EEG'er in grote lijnen samenvalt met het onderscheid tussen blank en niet-blank. Zo doet het ongewild toch weer aan apartheid denken. Blanken zijn er natuurlijk ook bij de niet-EEG'ers : Oostenrijkers, Zwitsers maar vooral Amerikanen. Denk maar eens even aan de kaders van de Nato en de multinationals. De simpele gemeentebediende en politieagent gooit het wel eens door mekaar, en denkt dat ook zij een bevoorrecht statuut hebben : het zijn nu eenmaal geen 'gastarbeiders'.

2. ORGANIZATIE VAN DE REPRESSIE

DE VREEMDELINGENPOLITIE :
BIG BROTHER VOOR
900.000 MEDEBURGERS

De vreemdelingenpolitie heet nu iets onschuldiger 'Dienst Vreemdelingenzaken'. Maar ze is nog steeds niets anders dan een afdeling van de 'Administratie van de Openbare Veiligheid', waarvan de 'Staatsveiligheid' de andere vleugel is... Net als de Staatsveiligheid zelf huist de Dienst Vreemdelingenzaken in het ultramoderne gebouw aan de De Meeûsquare 8 en staat ze onder de rechtstreekse leiding van de chef der 'Veiligheid', de heer Raes. Als het over politieke vluchtelingen en militanten van politieke organisaties gaat, is er een vlotte samenwerking tussen de verschillende verdiepingen. Veel ambtenaren van de dienst zijn ex-agenten van de Staatsveiligheid; anderen deden ervaring op in een koloniale carrière. Die structuur alleen al illustreert de ingesteldheid van ons staatsapparaat tegenover de immigrant, die per definitie beschouwd wordt als een mogelijk staatsgevaarlijk individu.

Van elke vreemdeling bezit de dienst een individueel dossier. Het bevat :

- de hele levensloop van betrokkene : werk, periodes van dop, ziekte, steun van OCMW, enz.;
- studieresultaten van studenten;
- rapporten van vreemde politiediensten, interpol, enz.;
- alle gerechtelijke stukken die op de vreemdeling betrekking hebben;
- rapporten van de gemeentepolitie betreffende het privéleven van de betrokkene, in de stijl van "zijn echtgenote is een vrouw van lichte zeden", "persoonlijk twifelen wij eraan of het hier wel gaat om een echt huwelijk". De campagne tegen schijnhuwelijken heeft die inmenging in het privéleven nog uitgebreid.

Dit dossier dient als leidraad om de vreemdeling de hele hiërarchie van de verschillende verblijfsdocumenten te laten doorlo-

pen : attest van immatriculatie voor 3 maand, inschrijving in de vreemdelingenregisters voor 1 jaar, inschrijving in de bevolkingsregisters voor 5 jaar. Dit 'verdeel en heers'-systeem wordt verder uitgewerkt. Er zijn nog de illegalen, de EEG'ers, de genaturalizeerde vreemdelingen en last but not least de niet-ingeschreven vreemdelingen. Deze laatsten hebben wettelijk het recht op een verblijfsvergunning, maar die wordt hun echter door sommige gemeentebesturen geweigerd (Schaarbeek bv.).

Alhoewel de nieuwe wet min of meer vastlegt wie recht heeft op welk soort dokument, moet men in de praktijk niet zelden een advocaat of sociaal werker onder de arm nemen om gewoon de kaart te krijgen waar men recht op heeft. Allerlei zaken kunnen gebruikt worden om met dit kaartensysteem chantage te plegen. Wie een veroordeling heeft opgelopen blijft met een minderwaardige kaart zitten of krijgt een 'proeftijd' opgelegd. Soms wordt de inschrijving afhankelijk gemaakt van de betaling van bepaalde schulden, zoals OCMW-hulp b.v. Maar ook niet-betaalde rekeningen van de RTT of andere parastatalen kunnen een hinderpaal zijn.

In de jaren zestig heerste de grootste soepelheid bij het regulariseren van toeristen. Nu is de nauwelijks verholen gedragslijn het aantal vreemdelingen in het land tot een minimum te beperken... en diegenen die men niet kan buitenzetten braaf te houden.

Net als de Staatsveiligheid heeft de vreemdelingenpolitie geen echte politiebevoegdheid. Zij kunnen dus geen procesverbaal opstellen, identiteitskontroles uitvoeren, razzia's houden. Dit gebeurt door de politie en rijkswacht. De rijkswacht handelt hierin meestal op eigen houtje, zoals ze gewoon is. De gemeentelijke politie en administratie treden in principe op als uitvoerder van de instructies van het ministerie van Justitie en de vreemdelingendienst. In gemeenten met veel immigranten en in grote steden bestaat er dan ook een speciale sectie van de politie die in feite een gemeentelijke vreemdelingenpolitie is. Zo heeft de vreemdelingenpolitie van Antwerpen b.v. een eigen kantoor aan de Noorderplaats en telt ze 49 personeelsleden. Zij leveren in hoofdzaak de informatie die het dossier van de vreemdeling vult : enquêtes rond bestaansmiddelen, samenwonen van pasgehuwden, mensen die een beroepskaart voor zelfstandigen aanvragen, enz. De gemeentepolitie matigt zich

soms nog meer bevoegdheid toe. De gemeente moet de handtekening van een vreemdeling wettigen, die garant staat voor een familielid dat een visum aanvraagt. In Schaarbeek wordt die wettiging afhankelijk gemaakt van een politieonderzoek dat moet uitwijzen of de 'garant' wel voldoende bestaansmiddelen heeft. Zo verbiedt men werklozen het bezoek te ontvangen van hun ouders.

Op het vlak van repressie is de samenwerking tussen nationale en gemeentelijke vreemdelingenpolitie perfect. Als het erop aankomt de weinige rechten van de vreemdelingen te laten respekteren door een racistische gemeente is de vreemdelingendienst echter 'machteloos'.

PROEFBANK VOOR REPRESSIE

In Luik wordt een jonge vreemdeling rond zijn achttiende verjaardag bij de politie uitgenodigd om zijn vingerafdrukken te laten nemen, zoals zijn vader gedaan heeft toen die hier twintig jaar geleden met zijn valies toekwam. Hij verzet zich hier tegen niet. Net als een gevangene vindt hij het immers normaal dat 'men' een dossier van hem heeft, waar vingerafdrukken, maar ook heel wat andere informatie in thuis hoort. Toen een tijd geleden het bestaan van de databanken van de rijkswacht en de mikrofiches van de gerechtelijke politie bekend raakte, kwam er heel wat protest. Voor 20% van de arbeidersklasse is fichering echter volledig normaal, en schijnbaar volkomen wettelijk. De fichering van vreemdelingen gaat verder dan het politieke. Gezinsrelaties, arbeid, enz. worden ook allemaal opgenomen. Wanneer een Belg huwt, beperkt de tussenkomst van de gemeentelijke overheid zich tot de plechtigheid op het stadhuis. De vreemdeling die huwt krijgt hoogstwaarschijnlijk enkele dagen later nog bezoek van de politie, die zal vragen zijn appartement eens te mogen bezoeken, "om te zien of hij wel echt samenleeft met zijn vrouw".

Een ander voorbeeld : X wordt uitgenodigd op het politiebureau. "Wij vernamen dat er in uw wagen drugs werden verstopt", krijgt hij daar te horen. Men haalt de wagen vakkundig

uit elkaar, krabt het chassisnummer af "om te zien of de wagen niet gestolen is". Daar het onderzoek negatief is wordt na 14 dagen de wagen terug vrijgegeven. Eerst moet hij echter naar de keuring worden gesleept "om te zien of het wel dezelfde wagen is die door de keuring geraakt is". Na het voldoen van de keuringskosten en de faktuur van de sleepdienst is X terug de gelukkige bezitter van een wagen. De keuringskaart is echter van kleur veranderd en vermeldt nu "mag niet meer in het verkeer gebracht worden". Een onderzoek van een wagen laat nu eenmaal sporen na...

Dergelijke 'faits divers' kunnen ook een Belg overkomen. De immigrant heeft er leren mee leven. 'Zij' zijn nu eenmaal de sterksten. Het woord 'racisme' zal slechts vallen in uitzonderlijke gevallen, zoals dat van de Tunesiër Silini. Hij werd na een identiteitskontrolle meegenomen naar het Zoniënwoud, afgeranseld en voor dood achtergelaten. Hij zal levenslang invalide blijven. De twee wetsdienaars moesten voor de korrektionele rechtbank verschijnen en werden veroordeeld tot 4 en 5 jaar. Zij vertelden zonder blozen dat de praktijk om mensen naar het Zoniënwoud mee te nemen wijdverbreid was. "We doen dit om ze te laten kalmeren. In feite is dit een gunst : op die manier wordt er geen PV tegen hen opgesteld". Van al die anderen heeft er blijkbaar nooit één de pers verwittigd of klacht ingediend...

Willekeur en machtsmisbruik van politie en rijkswacht maken deel uit van het dagelijkse leven in de vreemdelingenwijken. Regelmatig worden in de cafés razzia's gehouden, waarbij men stevast op zoek is "naar een Turk die gezocht wordt voor een ernstig misdrijf" of iets dergelijks. Van tijd tot tijd is er een grootscheepse aktie "opération coup de poing", zoals op 18 juni '81 in Schaarbeek. De Liga der Mensenrechten hield hier een enquête over. Het verslag is beangstigend. We geven hier een uitgebreid uittreksel :

"De akties in de cafés "Le Dragon", "Le Gogo", "Le Café du Sud", "Le Café du Jour"

Rond 18u30 wordt de deur van het café met een voetstamp opengegooid. Mannen in burger, mitraillette in de hand, dringen het

café binnen. Een gewapende burger springt door het venster dat uitgeeft op de rue de la Consolation. De burgers maken niet bekend dat het om een politie-actie gaat. Ze beperken zich tot het roepen van "iedereen opstaan" en "handen op het hoofd en dat niemand beweegt". Een gewapende burger gaat zitten aan het toilet, een andere op een tafel, een derde op de flipperkast, een andere houdt zich op bij de ingangsdeur. Alle aanwezigen moeten blijven staan, de handen op het hoofd. Politieagenten in uniform komen binnen: er waren in totaal een tiental politieagenten in burger en in uniform. De mensen die rechtstaan tegen de muur worden voor een eerste keer gefouilleerd. Dan zet men ze per twee, terwijl men ze aan elkaar vastbindt met plastieken handboeien. Ze moeten hun vrije hand op het hoofd houden. Drie mensen worden de een aan de ander vastgebonden (die in het midden heeft dus beide handen vastgebonden door handboeien). Het aantal handboeien is onvoldoende, zodat enkelen aan elkaar worden vastgemaakt met hun broeksriem of met de riem van een andere cliënt. Na een vijftiental minuten, worden ze twee per twee naar buiten gebracht en op rij met het gezicht tegen de muur geplaatst, de vrije hand op het hoofd. Ze ondergaan een nieuwe grondigere fouillering: de zakken worden gefouilleerd evenals wat er in zit. Na even wachten moeten ze in de bussen van de rijkswacht stappen. De meeste getuigenissen wijzen erop dat op geen enkel moment ter plaatse de identiteit van de personen werd gecontroleerd. De meeste verklaringen signaleren dat de handboeien of de broeksriem vast werden aangehaald. Sommige getuigen vermelden dat ze gevraagd hebben ze losser te maken, wat in alle gevallen geweigerd werd.

De plotse inval van gewapende burgers schiep een hevige verwarring onder de aanwezigen; verschillende getuigen vermelden dat een sterke vrees hen overviel, omdat ze dachten het slachtoffer te zijn van ofwel een gijzeling, ofwel een aanranding van het Front de la Jeunesse, ofwel een aanval van mensen die Marokkanen wilden vermoorden. Verschillende getuigen voegen er aan toe dat ze blij waren toen ze mensen in uniform zagen verschijnen; ze begrepen dat het om een politie-actie ging.

Verschillende verklaringen onderstrepen het brutale karakter van de eerste interventie. Er waren bedreigingen – "de eerste die beweegt, wordt uit de weg geruimd" – en personen die de armen niet hoog genoeg hielden, werden met geweerkolven geslagen.

De gewapende burger die de ingang bewaakte wordt door bepaalde getuigenissen in 't bijzonder geviseerd. "Een landgenoot kreeg een slag van de geweerkolf van de agent naast de deur". "Ik werd in de rug geslagen door de kolf van de mitraillette, omdat ik mijn handen niet in de lucht kon houden." Een bepaald aantal getuigen signaleert dat tijdens de fouilleringen, de opmerkingen in 't algemeen grof waren en dikwijls van racistische aard. "Na 10 minuten begonnen de agenten met ons te lachen, en de personen die protesteerden of zegden dat ze terug naar huis moesten gaan, werden beledigd." De aanwezigen werd niet toegestaan te praten met elkaar gedurende de hele aktie.

Hetzelfde scenario werd gevolgd in de cafés "Le Gogo", "Le café du Sud", "Le café du Jour". De getuigenissen van de personen die in deze cafés aanwezig waren, gaan in dezelfde richting.

De arrestaties op straat

De aanhoudingen en de arrestaties bleven niet beperkt tot personen die zich in de cafés bevonden. Een groot aantal personen werden aangehouden op straat en werden naar het bureau op de Place Dailly gebracht, of naar het Paleis van Justitie.

Een eerste vaststelling dringt zich op : de politie hield systematisch de immigranten aan die ze 'verdacht' van Marokkaanse nationaliteit te zijn. De aangehouden personen van andere nationaliteiten (Turken b.v.) werden niet lastig gevallen nadat ze hun identiteit kenbaar hadden gemaakt. Het lijkt dus duidelijk dat deze aktie enkel de Marokkaanse immigranten vizeerde. Evengoed bewoners van de wijk als gewone voorbijgangers werden aangehouden. Marokkanen die de moskee verlieten, in de rue Massaux, werden gearresteerd. Volgens bepaalde getuigenissen drongen politieagenten binnen in Marokkaanse winkels, met het wapen in de hand om er de klanten aan te houden. Sommigen werden meegenomen...

De aktie op straat vizeerde in de eerste plaats de jongeren. Onder de getuigen die over de arrestaties vertelden, bevonden zich vooral jongens van 16 à 17 jaar. Oudere mannen werden eveneens lastig gevallen.

De atmosfeer van agressiviteit en de raciale beledigingen worden vermeld door bijna alle getuigen. Het blijkt duidelijk dat de verwijten in de eerste plaats de 'mannen in burger' betreffen (tot

welke politiedienst behoren ze ?) en de politieagenten. De rijks-wacht in uniform was niet het voorwerp van veel kritiek, afgezien van de kritiek op de deelname zelf, aan de aktie.

Enkele uittreksels uit getuigenissen laten toe de manier waarop de aktie op straat werd gevoerd, nauwkeurig te bepalen. "Ik zat in de bus nr. 59 en plots zag ik politieagenten die alle straten afsloten. De bus was verplicht een omweg te maken. Ik ben afgestapt om te zien wat er in de wijk gebeurde en ik zag politieagenten die oudere personen en jongeren mishandelden. Ik ben dan naar de rue des Coteaux gegaan. Drie politieagenten hadden me gezien en wezen naar me. Ze hielden me op een brutale manier aan en deden mijn broeksriem rond, omdat ze geen handboeien meer hadden. Ze zegden me "handen in de lucht" en ze fouilleerden me zoals in de films in de cinema. Ze namen me mee naar het Paleis van Justitie (19 jaar)."

Het transfert per bus

Een beperkt aantal getuigen, aangehouden op straat, signaleert dat ze overgebracht werden naar de kazerne aan de place Dailly. Het was niet mogelijk te weten te komen waarom ze geïsoleerd werden van de anderen. We beschikken niet over beschrijvingen van wat er juist gebeurd is aan de place Dailly. De meeste van de aangehouden personen -- en allen die zich in de gevizeerde cafés bevonden -- werden naar het bijgebouw van het Paleis van Justitie, rue Quatre Bras te Brussel, gebracht.

Het transport werd schijnbaar uitgevoerd in de blauwe bussen van de rijkswacht. De getuigen signaleren dat de bussen propvol waren : "we hadden een slechte rit, omdat we met 57 in de auto-car zaten in onmenselijke omstandigheden". "Sommigen zaten en anderen stonden recht." "We waren talrijk, ongeveer een vijftigtal, goed opeengestapeld. We wilden een venster openen. Ze weigerden." "In de bus waren we met meer dan zestig personen."

Het was verboden te praten, vooral in Arabisch. De gevangenen bleven aan elkaar gebonden de een aan de ander, per twee. Verschillende getuigen vermelden dat de gevangenen de andere hand boven het hoofd moesten houden. Anderen signaleerden dat ze hun handen op de rugleuning van de stoel voor hen moesten leggen. Het is mogelijk dat de gevolgde methode verschillend is geweest volgens de bus en de houding van het bewakersperso-

neel. Bewakers, gewapend met pistolen en mitrailletten, bevonden zich voor- en achteraan in de bus. Een getuige precizeerde dat er in een bus twee rijkswachters in uniform waren en verschillende agenten in burger. Sommige getuigen signaleren gevallen van brutaliteit en beledigingen : "Een agent in burger sloeg een jonge man die niets meer deed dan klagen dat de rubber waarmee hij geboeid was hem pijn deed." "In een bus gooiden agenten een man omver, die geen afstand wou doen van zijn foto-apparaat."

De akties in het Paleis van Justitie

Allen die aanwezig waren, ondergingen aan de uitgang van de wachtgang, een volledige fouillering : ze werden verplicht zich helemaal te ontkleden en naakt te blijven staan voor verschillende agenten en andere gevangenen. Toch konden sommigen hun slipje aanhouden. Sommige getuigen vermelden dat ze twee volledige fouilleringen moesten ondergaan. Eén enkele werd verplicht zich driemaal te ontkleden. Het is pas op het moment van de fouillering dat de identiteitskaarten werden afgenomen, evenals alle voorwerpen die de gevangenen op zich droegen. Die voorwerpen werden in een zak gestoken met hun naam erop. Alle getuigen vermelden dat ze werden gefotografeerd vanuit verschillende hoeken met aan hun voeten een bordje met een nummer erop. Ze werden verplicht om hun vingerafdrukken te laten nemen. Ze waren het voorwerp van ondervragingen, voor sommigen ging het om een verhoor naar hun identiteit en werden er vragen gesteld over hun persoon en leven. Anderen werden langdurig ondervraagd over het eventueel gebruik van drugs, enkele werden gekonfronteerd met personen die hen werden getoond. Deze zaken deden zich voor op de eerste en de tweede verdieping van het Paleis van Justitie, in de lokalen van de gerechtelijke politie in het bijgebouw. Verschillende getuigen signaleren dat ze teksten hebben moeten tekenen, die ze niet hebben kunnen lezen. Verschillende anderen signaleren zelfs dat ze verplicht werden blanco dokumenten te tekenen (die dan later ingevuld konden worden). "In het begin weigerde ik. Ik vroeg waarom en wat ik had gedaan. De politieagent schreeuwde me toe en vroeg me "te tekenen of ik zal je." kortom, ik heb getekend."

Daarna werd ik naar de kelder gebracht, samen met twee Marokkanen, en bracht men me terug in een bureau. Daar werd ik

ondervraagd. Men heeft me foto's getoond van bepaalde Marokkanen die ik moest identificeren. Ze stelden een proces-verbaal op dat ik moest tekenen, zonder dat ik wist wat het inhield."

De Liga voor de Rechten van de Mens vraagt zich af :

"Wat is het werkelijke nut van zulke massa-akties ? Wat is de wettelijke basis ervan ? Hoe rechtvaardigt men de arrestatie van personen die zich op straat of in een café bevonden, die de publieke orde niet verstoord hebben en die niet op heterdaad betrappt werden op een misdrijf ? "Waarom wordt een daad die onwettelijk is tegenover een individu, wettelijk omdat ze begaan wordt tegen 142 individuen ? Hoe kan men het gebruik van geweld rechtvaardigen tegen personen waartegen geen enkele dagvaardiging of aanhoudingsmandaat bestaat ? En wat met de individuele vrijheid van komen en gaan, van elkaar te ontmoeten, of zich te bevinden in een plaats die voor iedereen toegankelijk is ? Men zal ons antwoorden "met de bezorgdheid om te strijden tegen de criminaliteit en om de veiligheid van de burgers te beschermen." Men zal ons nog moeten bewijzen dat een 'veiligheidsactie' van die aard is dat ze de veiligheid van de mensen werkelijk verbetert en dat ze de uitbreiding van een bepaald soort criminaliteit doeltreffend bestrijdt. Maar de doeltreffendheid van het politie-apparaat is niet alles : de individuele vrijheid en de menselijke waardigheid van de burgers zijn fundamentele gegevens van ons democratisch regime. Als men het argument van de doeltreffendheid tot elke prijs toelaat, dan is de tijd van de foltering niet ver meer..."

De jongste jaren richtten verschillende Brusselse gemeenten een 'hondenbrigade' op bij de politie. Een dergelijke brigade heeft alleen een 'preventieve' taak, d.w.z. intimidatie. De hondenbrigade van Schaarbeek circuleert op een zichtbare manier in de vreemdelingenwijken, aan de stempelkontrole, in het park, enz. 's Avonds nemen de patrouillewagens hun taak over. Men heeft de vreemdelingen gewoon gemaakt aan de bestendige dreigende aanwezigheid van het repressieapparaat. Ook de Belgen wennen er aan op die manier : ze moeten immers beschermd worden tegen ... de vreemdelingen. De politieke verantwoordelijken laten geen kans voorbijgaan om de band tussen immigratie en delinquentie te beklemtonen. Zo verklaarde minister Demuyter naar aanleiding van de dood van een jonge-

man te Schaarbeek, neergestoken door een jonge Marokkaan tijdens een vechtpartij : "Het gaat niet om een lokaal gebeuren, maar om het bewijs van wat velen onder ons hebben gezegd, waardoor we uitgemaakt zijn voor racisten. De 'abnormale' concentratie van immigranten in Brussel heeft voor gevolg dat bepaalde lagen van de bevolking zich onzeker gaan voelen" (4).

Op die manier verglijdt men dankzij het racisme naar een soort politiestaat, zonder dat de brave burger er erg in heeft. Eens een bepaalde methode (identiteitskontroles, razzia's, enz.) goed is uitgetest bij de vreemdelingen, lijkt het immers normaal dat ze ook geleidelijk wordt toegepast op andere groepen (jongeren, werklozen...) om stilaan veralgemeend te worden. Een klein voorbeeld : jaren geleden werd alleen op de identiteitspapieren van vreemdelingen een 'nationaal nummer' vermeld. Tegenwoordig gebeurt dit in de meeste gemeenten ook voor de Belgen.

De scherpe repressie in de vreemdelingenwijken wordt dikwijls goedgepraat met het argument dat de vreemdelingen nu eenmaal meer misdrijven plegen (5).

Internationale gangsters en gastarbeiders worden hier op een hoopje gegoooid. Daarenboven is het aantal veroordelingen van vreemdelingen niet in verhouding tot de werkelijke delinkwentie van immigranten. De dagelijkse praktijk leert dat een misdrijf gepleegd door een vreemdeling veel minder gemakkelijk geklasseerd wordt zonder gevolg, of uitmondt op een opschorting van de uitspraak. De sociale afkomst van de meeste vreemdelingen die met het gerecht in aanraking komen speelt hier een grote rol. Een Belgisch student van goeie familie zal voor een winkeldiefstal niet in de bak vliegen. Een jonge werkloze Marokkaan wellicht wel. Een uitwijzing bovenop is dan niet uitgesloten. Sommige rechters achten het bovendien nog hun plicht bij beklaagden van vreemde nationaliteit een aantal racistische gemeenplaatsen ten beste te geven in de stijl van "Als je naar hier komt om te stelen ga je beter naar je land terug", "Je ontkent de feiten, natuurlijk, Arabieren ontkennen altijd", enz. Jonge vreemdelingen tussen de 16 en de 18 jaar worden steeds vaker door de jeugdrechtbanken verwezen naar de korrektionele rechtbank. Gol wil dit door een wetswijziging veralgemenen. Daar komt bij dat een hele reeks delikten alleen door vreemdelingen kunnen gepleegd worden : onwettig verblijf,

banbreuk, werken zonder arbeidsvergunning, enz. Dat vreemdelingen vlugger dan Belgen de gevangenis invliegen blijkt duidelijk uit de cijfers van het ministerie van Justitie.

20% van de veroordeelden die in onze gevangenissen verblijven zijn vreemdelingen (547 op 2.645). Ze vormen echter niet minder dan 35% van de mensen die onder aanhoudingsmandaat blijven (488 op 1.384).

Hoewel vreemdelingen minder dan Belgen genieten van opschorting en uitstel van straf, blijven ze meer dan Belgen in voorhechtenis, zonder dat die achteraf tot een veroordeling leidt.

DE GRENZEN DICHT

Sinds augustus '74 is een immigratiestop van kracht. Sommigen trekken dat in twijfel en schermen met cijfers over de aangroei van de vreemdelingenbevolking. Op enkele uitzonderingen na is die aangroei er uitsluitend door geboorten en door de gezinshereniging. De immigratiestop zelf werd gesteund door de vakbeweging en wordt ook nu slechts door weinigen in vraag gesteld. Toch heeft ze een aantal konsekwenties die vanuit democratisch oogpunt bedenkelijk zijn.

Op een parlementaire vraag van de heer Dujardin werd op 19 juni '79 door de minister geantwoord dat er geen statistieken worden bijgehouden van bevelen om het land te verlaten en van terugleidingen naar de grens. Dit zijn nochtans de meest voorkomende 'veiligheidsmaatregelen'. Tot '77 waren er wel cijfers over het aantal terugdrijvingen dat voor dat jaar het verrassend hoge cijfer bedroeg van 54.127. Terwijl rechtse politici beweren dat de immigratiestop een lachertje is, worden jaarlijks tienduizenden vreemdelingen bij hun aankomst in Zaventem terug op het vliegtuig gezet, ook al komen ze hier gewoon hun familie bezoeken. Alle voorwendsels zijn goed : geen visum, onvoldoende bestaansmiddelen, "zou de openbare rust kunnen schaden". Op dergelijke maatregelen is geen controle en geen verhaal. 50.000 menselijke drama's vinden plaats in alle stilte. Een enkele keer kwam de problematiek op een schokkende manier in het

nieuws toen enkele honderden zigeuners zowel door België als door Nederland werden teruggedreven en dagenlang vastzaten op een parkeerstrook langs de autoweg. De herinvoering van de visumplicht voor de Turken en binnenkort ook voor de Marokkanen zal het aantal terugdrijvingen ongetwijfeld doen toenemen. Voor de Turken is het nu reeds een onmogelijke opgave een toeristenvisum te verkrijgen. Een Turk die hier geen familie heeft wordt er immers van verdacht werk te komen zoeken. Een gepensioneerde van wie alle kinderen hier wonen riskeert echter ook een weigering. "Eens die hier is, krijgen we hem nooit meer weg", luidt het dan.

Toch kan men nooit iedereen aan de grens tegenhouden in een open land als het onze. De immigratiestop bestaat er dan ook vooral uit het opsporen van klandestienen, of toeristen wiens verblijfstoelating verstreken is. Door identiteitscontroles op straat en in cafés, en grootscheepse razzia's zoekt men de 'schuldigen'. Zo schept men meteen een sfeer van intimidatie en rechtsonzekerheid. Een groot aantal klandestienen is nochtans ideaal voor patrouns die er de voorkeur aan geven mensen in het zwart te laten werken. Men kan die mensen onderbetalen of afdanken zonder risico dat ze ooit naar de rechtbank lopen om hun rechten op te eisen.

De hongerstaking van klandestienen in '74 had een regularisering tot gevolg. Tegelijkertijd werd de immigratiestop afge kondigd. Die dubbele maatregel hield reeds zijn eigen tegenstrijdigheid in. Onmiddellijk kwamen tientallen illegalen uit de buurlanden naar België afzakken in de hoop van de regularisering te kunnen genieten. Velen van hen, vooral Pakistanen, logeerden in sleep in's en in lokalen van de Vlaamse studentenorganisatie VVS. Op 28 augustus werden 's nachts alle slaappleatsen door de rijkswacht leeggehaald en meer dan 100 mensen op het vliegtuig naar Pakistan gezet. Zonder onderzoek, zonder recht op verdediging of verhaal. Achteraf vonden VVS-leden tientallen valiezen vol kleren en persoonlijke voorwerpen die de uitgewezenen niet eens hadden mogen meenemen. Men vond ook paspoorten met een geldig reisvisum. De dragers hiervan verbleven hier dus wettelijk als toerist. In andere valiezen vond men geldige verblijfs- en werkvergunningen voor de Bondsrepubliek en Frankrijk.

BUITEN !

Minister van Justitie Gol kondigde in maart '82 aan dat hij het aantal uitwijzingen en terugwijzingen zou opdrijven door al wie veroordeeld is tot een gevangenisstraf van 6 maand automatisch als "gevaarlijk voor de openbare orde" te beschouwen. Dikwijls komen zulke mensen toch terug. Ze verdwijnen hier dan in de illegaliteit, om uiteindelijk opnieuw veroordeeld te worden wegens 'banbreuk'. Het is een vicieuze cirkel die weinig bevorderlijk is voor de reklassering van een ex-gedetineerde.

Uitwijzingen, terugwijzingen, teruggedrijvingen... voor de leek is het niet erg duidelijk. Daarom eerst een woordje uitleg. Een *teruggedrijving* gebeurt door de overheden die met de grenskontrolle belast zijn. De vreemdeling wordt de toegang tot het land ontzegd.

Een *bevel om het land te verlaten* wordt afgeleverd tegen iemand wiens verblijf onregelmatig is of wordt. Wordt hier geen gevolg aan gegeven dan volgt een :

- *terugleiding naar de grens* van zijn keuze. De vreemdeling kan in afwachting worden opgesloten "voor de tijd die nodig is".
- *repatriëring* : hij wordt op het vliegtuig gezet naar zijn land van herkomst. Dit gebeurt als de vreemdeling geen paspoort heeft of geen enkel land hem wil aanvaarden.
- een *terugwijzing*. Dit is een ministerieel besluit waarbij een vreemdeling voor een periode van 10 jaar wordt verbannen uit België.
- een *uitwijzing*. Dit is hetzelfde als een terugwijzing, maar ze geldt voor een vreemdeling die in België is gevestigd (kaart voor 5 jaar). Ze kan slechts uitgesproken worden na advies van de 'raad voor advies voor vreemdelingen

EEN VERBANNING IS OOK EEN STRAF

In '78 werden 1.189 besluiten van terugwijzing genomen, en 80 besluiten tot uitzetting tegen gevestigde vreemdelingen. Inte-

ressant zijn ook de motiveringen :

- 563 terugwijzingen werden genomen wegens onregelmatig verblijf. Zonder zich schuldig te hebben gemaakt aan enig misdrijf werden die mensen dus – toen nog levenslang – uit het land verbannen. Ze kunnen niet meer terugkomen, ook al voldoen ze aan de wettelijke voorwaarden (b.v. gezinshereniging);
- 434 werden genomen wegens verstoring van de openbare orde. Het ging meestal om een veroordeling wegens een of ander misdrijf;
- 127 wegens verdovende middelen;
- 65 wegens prostitutie.

De 80 uitzettingen hebben meestal betrekking op EEG'ers. Alle maatregelen tegen niet-gevestigde vreemdelingen treffen vooral niet-EEG'ers.

Niet zelden lopen uitwijzingen en terugwijzingen uit op een gedwongen repatriëring. Onlangs bleek dat dit ongekend aspect van de repressie tegen vreemdelingen niet steeds vlekkeloos verloopt. Op 17 mei '82 overleed een Marokkaan schielijk in het vliegtuig tussen Brussel en Casablanca. Volgens getuigen werd hij door de rijkswachters afgeranseld bij het instappen en met een prop in de mond op zijn zetel vastgebonden. Hij maakte herrie omdat hij niet mee wou. Misschien vreesde hij bij zijn aankomst aan de plaatselijke overheden te worden overgedragen om prompt terug de gevangenis in te vliegen voor onderzoek, zoals dikwijls gebeurt met gerepatrieerde Marokkanen. Verbanning is officieel geen straf. In de praktijk natuurlijk wel. Gol wil die straffen bovendien uitbreiden (zie verder).

VOGELVRIJ OP ZAVENTEM

Zelfs politieke vluchtelingen worden niet altijd even gastvrij behandeld. Ter illustratie het geval Josef Nsele. J. Nsele is een Zaïrees politiek vluchteling. Zijn aanvraag werd aanvankelijk verworpen door het Hoog Commissariaat voor Vluchtelingen dat in België met de erkenning van vluchtelingen belast is. Hij probeerde opnieuw in Denemarken waar men hem na rugge-

spraak met België op het vliegtuig zette met bestemming Kinsasa. Bij een tussenlanding in Zaventem probeerde Nsele opnieuw in België door de grenskontrolle te geraken wat niet lukte. Zonder paspoort, zonder geld, zonder vliegtuigticket bleef hem niets anders over dan in de transitzone te blijven... veertig dagen lang.

Dit is geen alleenstaand geval. De Regie der Luchtwegen zit niet weinig verveeld met de 'teruggedreven' vreemdelingen die dikwijls wekenlang in de transitzone blijven hangen. Onlangs werd het rekord van twee maanden gevestigd. De sukkelars worden er gelukkig opgevangen door de luchthavenaalmoezenier en door het personeel van de tax-free-shop, dat hen in leven houdt met restjes uit het restaurant. Een douche of verse kleren is er echter niet bij. De autoriteiten wassen hun handen in onschuld : de transitzone wordt niet als Belgisch grondgebied beschouwd.

Op 19.1.1980 vroeg een rijkswachter Nsele met hem mee te gaan "naar een familielid van hem". Hij werd opgewacht door twee mannen in burger, waaronder een lid van de vreemdelingenpolitie, dienst grenskontrolle, die hem meenamen naar de 'satelliet' waar de vliegtuigen aanleggen. Daar werd Nsele omringd door 4 gewapende Zaïrezen, waaronder het 'hoofd van de protocol' van de Zaïrese ambassade, en één blanke agent van diezelfde ambassade. Hij werd naar een vliegtuig van Air Zaïre gebracht, met matrakslagen en stampen overdekt als hij weigerde op te stappen en met een revolver bedreigd. Slechts door in het vliegtuig amok te maken kon hij uiteindelijk bekomen dat de Amerikaanse piloot weigerde hem te vervoeren. Intussen hadden de meisjes van de tax-free-shop opgebeld naar Amnesty International en de advocaat van Nsele. Op 22.1.1980 werd Josef Nsele toch als vluchteling erkend en kon hij eindelijk de luchthaven verlaten.

Het incident werpt niet alleen een licht op vreemde praktijken in de transitzone, het toont vooral aan dat de huidige vreemdelingenpolitie inzake samenwerking met diktatoriale regimes niet moet onderdoen voor de Staatsveiligheid van voor de oorlog.

3. RECHT OP ARBEID

Men zegt wel eens dat een immigrant geen rechten heeft, tenzij het recht om vuil, ongezond en gevaarlijk werk te doen, waar de Belgen de neus voor ophalen. Zelfs dat is maar gedeeltelijk waar. Een vreemdeling heeft immers niet steeds het recht te werken, zelfs niet wanneer zijn verblijf volkomen legaal is, bijvoorbeeld omdat hij gehuwd is met iemand die hier gevestigd is. Zijn werk moet nuttig zijn én voor de baas, én voor de nationale economie. Tegenwoordig hebben de meeste vreemdelingen een arbeidsvergunning A, dit is een vergunning voor alle sectoren en voor onbeperkte duur. Die vergunning krijg je na 3 jaar werk, na 5 jaar verblijf, of in sommige gevallen door huwelijk of langs je ouders. Toch moeten nog heel wat mensen het doen met een B-vergunning (voor 1 jaar en voor een bepaalde werkgever) of een C-vergunning (voor een tijdelijk werk).

De arbeidsvergunning B is een gedroomd systeem voor het patronaat. De vreemdeling is dan met handen en voeten aan zijn baas gebonden. De elementaire vrijheid van ontslag te nemen en elders werk te zoeken wordt hem ontzegd. De gastarbeider is als het ware een lijfeigene van zijn baas. Na de immigratiestop van '74 waren de B-vergunningen praktisch verdwenen. Het K.B. van 5.10.79 voerde ze opnieuw in voor sommige categorieën van gezinshereniging. Er zijn voorstellen, o.a. in diverse regeerakkoorden, om de B-vergunning opnieuw te veralgemenen. Het herinvoeren van B-vergunningen voor mensen die hier hoe dan ook mogen verblijven, heeft geen economisch nut, tenzij voor de werkgever. Ofwel krijgt hij een vergunning en heeft hij een ultiem chantagemiddel over zijn arbeider, ofwel neemt hij die arbeider in het zwart aan, en moet hij naar sociale zekerheid, noch arbeidswetgeving omzien.

Vreemdelingen die in België een zelfstandige arbeid willen verrichten hebben een 'beroepskaart' nodig. Wat meteen opvalt is dat die regel, voorgesteld als bescherming van onze economie, niet van toepassing is op buitenlandse maatschappijen. Multinationale ondernemingen kunnen zich hier vrij vestigen, en hun buitenlandse kaderleden krijgen zonder probleem een arbeidsvergunning. De Chinese kok die na jaren noeste arbeid

'voor zichzelf' wil beginnen moet echter een hele kalvarie doorlopen. Om kans te maken moet de aanvraag betrekking hebben op een reeds bestaande zaak of op een heel concreet project. In de praktijk moet de kandidaat-zelfstandige dan ook een huurkontraakt afsluiten of een handelsfonds overnemen, dikwijls tegen een hoog drempelgeld. De zaak moet echter dicht in afwachting van de procedure die dikwijls een jaar of meer kan aanslepen. Bij een weigering – zonder economisch nut, verzaagde sektor, ongunstig advies van de gemeente, enz. – heeft de man tienduizenden franken huur betaald en blijft hij zitten met een handelsfonds zonder cliënteel dat hij aan de straatstenen nog niet kwijt kan.

4. ALLE BELGEN ZIJN GELIJK VOOR DE WET

Belgen en vreemdelingen worden door diezelfde wet echter niet gelijk behandeld. Dat vreemdelingen verstoken zijn van politieke rechten en van toegang tot de openbare sektor springt het meest in het oog. De diskriminaties vindt men echter in alle sectoren van het sociaal recht. Enkele voorbeelden kunnen dit staven (5) :

- werkloosheid :
 - . de arbeid die een vreemde werknemer in België verricht komt alleen in aanmerking als de vreemdeling een geldige arbeidskaart heeft.
 - . vreemde werknemers hebben het moeilijk om de in het buitenland gepresteerde arbeidsdagen te laten meetellen. Marokkanen, Tunesiërs en alle verdragslozen (Pakistani, Indiërs en Chilenen zonder erkend statuut van politiek vluchteling) worden nog steeds ongelijk behandeld.
 - . de regeling voor de pas afgestudeerden is enkel van toepassing op vreemde werknemers, als zij op een verdrag beroep kunnen doen. Pas afgestudeerde Marokkanen zullen het dus meemaken dat hun Turkse of Italiaanse schoolmakkers wel een uitkering trekken, terwijl zij niets zullen ontvangen omdat hun vader 1.000 km verder geboren is !
 - . de vreemde werkloze verliest zijn recht op stempelgeld 60 dagen nadat zijn arbeidsvergunning verstreken is.
- gezinsbijslag :
 - . vreemde kinderen in België genieten dezelfde rechten als de Belgische, maar voor vreemde kinderen die niet de nationaliteit hebben van een EEG-lidstaat en in hun land verblijven zijn de rechten sterk beperkt : werknemers op wie alleen een bilaterale overeenkomst of een algemene afwijking toepasselijk is, ontvangen voor maximum vier kinderen in het buitenland maar 1/4 of minder van de gewone Belgische uitkering.
- pensioen :
 - . het is voor veel vreemdelingen een probleem dat ze voldoende arbeid moeten bewijzen om een redelijk pensioen te kunnen trekken. Anderen die op een verdrag beroep kunnen

doen mogen hun jaren dienst in hun land van herkomst bij hun loopbaan in België voegen.

Enkel die nationaliteiten voor wie een verdrag of een algemene afwijking geldt, kunnen hun pensioen in het buitenland ontvangen.

De overheid diskrimineert echter nog op andere vlakken dan het wettelijke. De stad Brussel telt bvb. ongeveer 20% inwijkelingen. In de sociale woningen zijn nochtans slechts 5% van de huurders vreemdelingen alhoewel de meeste gastarbeiders tot de inkomensklasse behoren die in aanmerking komt voor sociale woningen. In Anderlecht zijn deze cijfers respectievelijk 12 en 3%. (7) Andere diskriminaties zijn heel subtiel. De gemeente Etterbeek b.v. heeft een prachtige moderne lokettenzaal. Veel vreemdelingen ziet men er echter niet. Voor het vreemdelingenregister en voor een arbeidsvergunning moet men immers aanschuiven in een duistere zijgang. In Schaarbeek vinden die verrichtingen plaats achter loketten die met glas zijn afgeschermd, terwijl de andere inwoners gewoon over de toonbank worden bediend. Is dit soms geen daad die aanzet tot racisme ?

5. MARTENS V : EEN RACISTISCHE REGERING

Het regeerakkoord van de rooms-blauwe coalitie onder leiding van Wilfried Martens voorziet onder het hoofdstuk 'tewerkstelling' : "dat de regering alle maatregelen zal treffen, die de situatie vereist wat betreft de strikte beperking van de immigratie en wat betreft de vreemdelingen van buiten de EEG die langdurig werkloos zijn, teneinde door financiële stimuli de terugkeer naar hun land van oorsprong mogelijk te maken". Dat is een heel andere toon dan in de regeringsverklaring van Martens II die het nog had over betere integratie van de vreemdelingen, o.a. door deelname aan de gemeentelijke verkiezingen.

De maatregelen die de regering voorbereidt, werden op 31 maart door minister van Justitie Gol nader toegelicht in de Kamer.

TERUGWIJZING VAN VEROORDEELDEN

De vreemdeling, die niet in het land gevestigd is, kan worden teruggewezen wanneer hij "de openbare orde of de veiligheid van het land heeft geschaad". De gevestigde vreemdeling (kaart van 5 jaar) kan ook worden uitgewezen wanneer die schade 'ernstig' is. Zonder de wet zelfs te moeten wijzigen zal de minister van Justitie dit nu vertalen als een veroordeling van respectievelijk 6 maand en 1 jaar. Na protest van o.a. de Liga voor de mensenrechten werd dit veranderd in effectieve gevangenisstraffen.

De nieuwe maatregelen lijken niet zoveel te veranderen maar ze voeren een automatisme in, waardoor de uitwijzing niet langer een maatregel is om de samenleving te beschermen, maar een bijkomende *straf*. Een straf die niet uitgesproken wordt door de rechtbank die de zaak behandelt, maar door een minister die er op eigen houtje nog een schep bovenop doet als de klaagde een vreemdeling is.

Vooral voor jonge vreemdelingen van de tweede generatie is

dit ronduit dramatisch. Wanneer zij worden verbannen komen ze immers terecht in een land waar ze nooit hebben gewoond, waar ze nauwelijks de taal van spreken, laat staan lezen en schrijven, waar ze eens te meer als vreemdelingen worden beschouwd. De maatregel wordt bovendien gekoppeld aan een voorstel tot wetswijziging dat jongeren tussen 16 en 18 jaar onttrekt aan de jeugdrechtbank voor geweld- en drugmisdrijven. Voor deze misdrijven grijpen de rechtbanken al heel vlug naar effectieve straffen, vooral wanneer het gaat om jonge immigranten.

IMMIGRATIESTOP OF BEPERKING VAN DE GEZINSHERENIGING

Wat de 'strikte immigratiestop' uit het regeerakkoord wel mag betekenen werd nog niet meegedeeld. Het afleveren van arbeids- en verblijfsvergunningen aan nieuwe immigranten werd reeds stopgezet in 1974, behalve voor gevallen van gezinshereniging, aan politieke vluchtelingen en voor heel uitzonderlijke categorieën zoals artiesten en ... inwonende huisknechten. De slogan 'stop immigratie' waar extreem-rechtse groepen de muren mee volplakken en die de regering hier overneemt, kan dan ook niets anders betekenen dan het beperken van de gezinshereniging, naar het voorbeeld van de Duitse Bondsrepubliek. Daar werd in december '81 beslist dat geen gezinshereniging meer zou worden toegestaan aan kinderen boven de 16 jaar en aan echtgenoten waarvan de partner minder dan 8 jaar in het land verblijft en dan nog slechts na 1 jaar huwelijk. Precies dezelfde voorstellen vindt men in Schaarbeek-Info van april '82. Het voegt er zelfs nog één aan toe : "de officieren van de burgerlijke stand toe te laten de inzegening (sic) te weigeren van een huwelijk indien een van de toekomstige echtgenoten een order om het land te verlaten ontving en aldus hoopt zijn verblijf in België te regulariseren". België ondertekende nochtans het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens waarvan het art. 8 bepaalt "eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privé-leven (en) zijn gezinsleven" en het art.

12 "mannen en vrouwen van huwbare leeftijd hebben het recht te huwen en een gezin te stichten".

EXPORT VAN WERKLOZEN

Liever dan bijkomende arbeidsplaatsen te scheppen ziet deze regering de bestrijding van de werkloosheid als een vermindering van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen. De maatregelen tegen werkloze vreemdelingen staan niet alleen. Jongeren, niet-gezinshoofden en langdurig werklozen moeten het ook ontgelden. De precieze inhoud van de maatregelen is nog niet bekend, doch naar verluidt zou de regering zich laten inspireren door het wetsvoorstel van 15 maart '78 van de liberale volksvertegenwoordiger Mundeleer.

Dit voorstel omvatte :

- schrappen van de werkloosheidsuitkering, ziekteverzekering en kinderbijslag aan niet-EEG vreemdelingen die meer dan 6 maand werkloos zijn en minder dan 5 jaar in de bevolkingsregisters zijn ingeschreven;
- een premie van 100x de dagvergoeding van de werkloosheid, te verhogen met 10% per persoon ten laste wanneer die vreemdelingen zich bovendien ertoe verbinden definitief het land te verlaten.

In de praktijk zou de uitgesloten werkloze niet veel keus hebben. Als hij de premie (50 à 100.000 F) weigert, riskeert hij immers te worden teruggewezen : wegens gebrek aan bestaansmiddelen wanneer hij nog niet in het land is gevestigd, wegens 'zwart werk' wanneer hij hier en daar een werkje opknapt in plaats van beroep te doen op het OCMW.

Als middel tegen de werkloosheid is dergelijke maatregel te verwaarlozen. In maart 1981 waren er op 451.752 werklozen 61.678 vreemdelingen, of 13,6% van het aantal werklozen. In 1979 was dit nog 15,3% en in '80 15%, zodat in tegenstelling tot wat de openbare opinie denkt, de werkloosheid bij de vreemdelingen minder snel stijgt dan bij de Belgen. Ongeveer 60% van de vreemde werklozen zijn EEG'ers en veel van hen zijn hier gevestigd sinds meer dan 10 jaar. Bovendien is het aantal lang-

durig werklozen bij de vreemdelingen kleiner dan bij de Belgen. In '77 waren 38% van de (mannelijke) werkloze vreemdelingen langer dan 6 maand werkloos, tegen 55% van de werkloze Belgen. Het ACV berekende dat de maatregel van Mundeleer slechts betrekking zou hebben op 2 à 3.000 werklozen. Een druppel in de zee van de werkloosheid en een besparing van nauwelijks 800 miljoen op het werkloosheidsbudget van meer dan 50 miljard. En dan is er nog geen rekening gehouden met de 'gouden handdruk' die aan de vertrekkenden zou worden uitbetaald.

Zij hebben dan ook vooral een politieke bedoeling. Zij spelen in op de hetze die de gastarbeiders als oorzaak van de werkloosheid aanduidt. Zij versterken ook de racistische vooroordelen die er bij een deel van de bevolking leven tegen vreemdelingen en zijn een aansporing tot racisme tegenover vreemde werklozen. Alleen al om die reden is het voorstel radikaal te verwerpen. Er is echter meer. Ook al is het aantal betrokkenen beperkt, toch zou dit voor 2 à 3.000 families een enorm drama betekenen. Gedwongen terugkeer naar een land van de derde wereld, waar men nog moeilijk aan werk zal geraken; verlies van alle sociale verworvenheden (pensioen, enz.) waar de gastarbeider jarenlang bijdragen heeft voor betaald; ontworteling van de kinderen die hun studies moeten onderbreken... Het alternatief is het OCMW, wat zoveel is als de bedelstaf vermits niet-EEG'ers geen recht hebben op het bestaansminimum. Dan maar 'zwart werk' tegen een hongerloon, in mensonwaardige omstandigheden en met het risico van gevangenisstraf en uitwijzing (zonder premie). Vergeten we tenslotte niet dat het aangroeien van het aantal uitgesloten werklozen de druk op de arbeidsmarkt niet verlicht maar verzwaart. Meer en meer kleine patroons komen immers in de verleiding hun personeel te vervangen door werklozen zonder uitkering, die bereid zijn in het zwart te werken aan heel wat interessanter voorwaarden.

Uiteindelijk is het voorstel een herbevestiging van de immigrant in zijn rol van 'gastarbeider'. Velen praten over de 'weigeren zich te integreren', maar wat hen in feite dwars zit is het feit dat de immigranten hier wortel schieten, in plaats van na enkele jaren noeste arbeid 'huiswaarts' te keren. De immigranten hebben zich wel degelijk geïntegreerd in onze samenleving, zij het op hun manier. Zij zijn uit het arbeidsproces niet meer weg te

denken, maar evenmin uit sommige gemeenten. Hun kinderen vullen onze scholen, zij openden hier winkels, beenhouwerijen en bakkerijen, zij kochten hier huizen en hebben hun cafés en moskeeën. De plannen om vreemdelingen terug te sturen, maar ook het inschrijvingsverbod in bepaalde gemeenten, zet deze integratie op de helling. Het verblijf van immigranten wordt zo opnieuw een hoogst onzekere zaak. Deze maatregelen duwen hen terug in de marginaliteit, in plaats van de integratie te bevorderen die zij beweren na te streven.

VESTIGINGSVERBOD IN SOMMIGE GEMEENTEN

St.-Joost-ten-Node, Anderlecht, St.-Gillis en vooral Schaarbeek weigerden sommige vreemdelingen in te schrijven in de gemeenteregisters, hoewel die wettelijk het recht hadden in het land te verblijven. De regering, meer bepaald de Brusselse gewestregering onder leiding van de liberaal Demuyter, vernietigde verschillende van deze maatregelen bij Koninklijk Besluit. De gemeente Schaarbeek legde dit openlijk naast zich neer. Op een vraag van kamerlid Deleuze antwoordde Demuyter dat het “niet opportuun” was die vernietigingsbesluiten effectief te doen uitvoeren door de gemeente Schaarbeek. De “inschrijvingsproblematiek moet immers gezien worden in het kader van de globale regeringspolitiek inzake immigratie”. Enkele dagen later verklaarde zijn kollega Gol dat hij een wetsontwerp wou indienen om in de wet betreffende het vreemdelingenstatuut opnieuw een artikel 2d in te voeren. Vreemdelingen zouden zich dan niet langer mogen vestigen in een bepaalde gemeente waar hun aantal overdreven hoog is geworden. Gol verklaart zich hiermee officieel een aanhanger van de theorie van de ‘tolerantiedrempel’, als zou het overschrijden van een bepaald percentage vreemdelingen in een bepaalde wijk onverdraaglijk zijn voor de Belgische inwoners ervan.

(IN)TOLERANTIEDREMPEL

Het lijkt raar, zelfs onbetamelijk, er vanuit te gaan dat een bepaalde aanwezigheidsgraad van mensen met een verschillende raciale herkomst de anderen kan storen.

“U bent Jood, mijnheer ? Wel, het spijt me vreselijk maar de drempel van 10% in onze gemeente is reeds bereikt, gelieve dus elders naar een woning uit te zien ! En u, mevrouw, u bent werkloos ! De tolerantiedrempel van 30% is in onze wijk overschreden, mag ik u vragen terstond te willen verhuizen...”

Er zijn niettemin heel wat mensen die, te goeder trouw wellicht, geloven dat deze theorie een soort ‘sociologische wet’ is. In Frankrijk, waar de drempeltheorie zeer populair is, bestaat echter geen enkele ernstige studie over het gedrag van de Fransen ten opzichte van de vreemdelingen in functie van het aantal vreemdelingen in de totale bevolking. En zoveel is zeker: het belang van deze variabele kan alleen maar relatief zijn. Daarvoor volstaat het te wijzen op het aantal racistische agressiedaden en conflicten in de streek van Marseille, een aantal dat erg hoog ligt in vergelijking met Parijs en voorsteden waar nochtans veel meer vreemdelingen wonen. Hetzelfde verschil tref je in België bijvoorbeeld aan tussen Borgerhout waar de sfeer veel racistischer is en Genk waar er een groter aantal vreemdelingen woont maar waar de mijn een sterke band heeft geschapen.

Het is echter niet moeilijk te vatten waarom de drempeltheorie sukses kent. De idee ‘drempel’ trekt een duidelijke scheidingslijn tussen diegenen die ‘binnen’ – de Belgische bevolking – en degenen die ‘buiten’ staan – de vreemdelingen. De immigratie wordt bij voorbaat voorgesteld als een abnormaal fenomeen, als een overrompeling, een invasie. Het vooropstellen van een kwantitatieve norm als uitleg voor het uitbreken van conflicten tussen Belgen en vreemdelingen verdoezelt de algemene kontekst. Zo is het bijvoorbeeld zeker dat Belgen die in de buurt van de EEG-instellingen of in de ambassadewijken wonen, zich niet overstelpt voelen door de invasie van vreemdelingen. De Belgen uit Molenbeek of Borgerhout daarentegen kunnen in de massale aanwezigheid van buitenlanders in hun buurt een beeld terugvinden van de toekomst, die ze niet al te rooskleurig inzien: werkloosheid, vuil en slecht betaald werk, marginalisering...

De schijnbaar zo neutrale, fatsoenlijke en wetenschappelijke 'tolerantiedrempel' vindt zijn oorsprong in de poging om de werkelijkheid, de politieke en sociale problemen te verdoezelen. Het is gewoon een variatie op een oud thema: een zondebok zoeken om de aandacht van de mistevredenen af te leiden van de ware oorzaken van hun terechte misnoegdheid. Niemand zal uiteraard ontkennen dat het samenleven van mensen met verschillende culturen, zeden en gewoonten een aantal problemen doet rijzen. Niet zozeer op het vlak van de problemen tussen burens. Want niets wijst erop dat er meer of minder burentwisten zouden bestaan tussen Belgen onderling, tussen Belgen en vreemdelingen of tussen vreemdelingen onderling. Wel problemen in de scholen waar de grote aanwezigheid van buitenlandse kinderen die een andere taal spreken dan die in de klassen wordt gebruikt, een algemene verlaging van het peil, een achterstand voor iedereen met zich kan meebrengen. Problemen die echter opgelost kunnen worden (8).

En de hamvraag bij de hele drempeltheorie die meteen de demagogie ervan ten volle onderstreept: waarom verdwijnt die zogenaamde natuurlijke en objectieve drempel bij de poorten van fabrieken en werven ? Waarom maakt men wel bezwaar als een bepaald vreemdelingenpercentage in de wijken wordt overschreden en waarom hoort men hetzelfde bezwaar niet als men vaststelt dat er een overweldigende meerderheid vreemde arbeiders zich krom staat te werken in de kuilen, pijpen, grachten en tunnels van de in aanbouw zijnde Brusselse metro ? Waarom zien de drempelideologen hierin plots geen probleem meer ? Heel eenvoudig omdat de bourgeoisie zeer goedkope werkkrachten nodig had en nog nodig zal hebben. En de vreemde arbeidskrachten kosten het patronaat het minst. Voor het kapitalisme is de ideale immigrant de vrijgezel die voor een klein fortuintje een bed huurt in een home en na jaren noeste arbeid zonder morren maar met stoflong naar zijn land terugkeert.

NOTEN

- (1) Zie *Politieke rechten van vreemdelingen* van Veerle Hobin.
- (2) Parlementaire Handelingen, Kamer, 1896-97, p. 368, zitting 20.7.97. Eigen vert.
- (3) Uit *Van reddende engel tot zondebok* van Albert Martens blijkt b.v. hoe de minister het toekennen van eerste arbeidsvergunningen aanpaste aan de conjunctuur.
- (4) vertaling uit *Le Soir* van 16.3.82
- (5) F. MOULAERT, Racisten hebben ongelijk, Kritak, 1982. Zie ook : A. BASTENIER, Profiteurs de la sécurité sociale ?, *La Revue Nouvelle*, 1980/9; blz. 156.
- (6) Bv. in de brochure van Noël de Burlin. Voor een weerlegging hiervan zie *Racisme in de politiek* van Veerle Hobin.
- (7) A. TRICOT, Les Immigrés et la question du logement à Bruxelles, Inst. E. Vandervelde, blz. 49.
- (8) Zie *Mogelijkheden via het onderwijs* van Veerle Hobin.

Racisme in de politiek

VEERLE HOBIN

Reeds in 1976, aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen, werd het thema van de immigratie op demagogische wijze door verschillende politici gehanteerd. O.a. de burgemeesters van de Brusselse agglomeratie blonken hierin uit. Dat was de aanleiding tot het oprichten van Objectif '82, de voorganger van Stemrecht '82. Dit zijn bewegingen die verschillende Belgische en migrantenorganisaties groeperen rond een drietal eisen : een statuut dat de migranten juridische zekerheid geeft, een wet tegen het racisme en de xenofobie en tenslotte stemrecht en kiesbaarheid voor de migranten op gemeentelijk vlak. De eerste twee eisen hebben reeds tot een nieuwe wet geleid.

Het was duidelijk dat zolang de migranten geen politiek gewicht verkregen, ze tot zondebokken zouden worden uitgeroepen. Zo kon men de aandacht afleiden van de ware problemen, zoals b.v. de rampzalige financiële situatie van de Brusselse gemeenten. Maar vooral de onmacht van de politici tegenover de economische crisis kon zo verdoezeld worden. Deze analyse werd bevestigd tijdens de vervroegde wetgevende verkiezingen van 8 november 1981. In de weken die deze verkiezingen voorafgingen, woonden we een verbazingwekkend antimigranten-koncert bij waar bijna alle politieke families zich in mengden.

Dit thema blijft inderdaad niet beperkt tot de kleine partijen zoals Forces Nouvelles, PNB, Ecolos, Union Nationale des Francophones (Roger Werrion), UDRT-RAD en Vlaams Blok. Ook de 'groten' zijn niet achterop gebleven. De PSC-senator D. Noël de Burlin publiceerde een verkiezingsbrochure, die onder het mom van zgn. objectieve informatie een regelrechte aanval is tegen de migranten, met leugenachtige interpretaties en insinuerende veronderstellingen. Noël de Burlin gaat er prat op de enige franstalige senator te zijn die tegen de wet op het racisme stemde.

De socialistische burgemeester van St.-Joost, Guy Cudell,

weigerde in juni 1981 migranten in het gemeentelijk register in te schrijven. In volle verkiezingsstrijd, verscherpten twee andere socialistische burgemeesters – Corneille Barca te St.-Gillis en Henri Simonet te Anderlecht – de controlemaatregelen voor de vreemdelingen. En natuurlijk niet te vergeten, de FDF-burgemeester van Schaarbeek Roger Nols, die reeds lang berucht is voor zijn vijandelijkheid tegen een derde van zijn ingezetenen. Die hebben toch geen stemrecht. Hij weigerde 600 personen in te schrijven die zich in een volkomen regelmatige situatie bevonden...

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op al deze feiten en stromingen.

1. EEN AANTAL BRUSSELSE BURGEMEESTERS AAN HET WOORD: EEN ONTHUTSEND RELAAS !

Voor het weergeven van de meningen van de burgemeesters Albert Demuyter (Elsene), Henri Simonet (Anderlecht), Jacques Pivin (Koekelberg), Corneille Barca (St.-Gillis) en Guy Cudell (St.-Joost) baseerden we ons voornamelijk op een uitgebreid interview dat elk van deze heren (behalve Simonet) toestond aan het extreem-rechtse maandblad *Le Nouvel Europe Magazine* (1). Dat blad steekt haar afkeer voor de migranten niet onder stoelen of banken, zodat de burgemeesters hun eventuele valse schaamte opzij konden zetten en geen blad voor de mond hoefden te nemen.

Albert *Demuyter* (PRL), burgemeester van Elsene en tevens minister van Brusselse Zaken, wordt lyrisch wanneer hij zijn mening geeft over de oorzaken en gevolgen van de dood van Bruno Togni na een gevecht met enkele Marokkaanse jongeren in Schaarbeek (1): "Ik ben geschokt door deze gebeurtenis, maar helemaal niet verbaasd. Deze moord is maar een begin. Momenteel ontwikkelen zich in België onnatuurlijke gevoelens van racisme en xenofobie, want een Belg is in se geen racist, hij wordt het maar door erge gebeurtenissen. Maar men past hier een struisvogelpolitiek toe, men steekt het hoofd in het zand, weigert de waarheid onder ogen te zien, maar, ik voorspel u, het ontwaken zal pijnlijk zijn !"

Hij voegt er nog aan toe dat zijn politiekorps twee keer reeds in grote getale moest uitrukken om bloedvergieten bij racistische confrontaties te vermijden. Maar hij vergeet te vermelden dat zijn politie door herhaalde razzia's, voortdurende identiteitskontroles, achterdochtig optreden tegenover iedereen wiens huidskleur iets donkerder lijkt, zulke houding vanwege de Belgen in de hand werkt !

Hij geeft toe volledig tegen het gemeentelijk stemrecht voor migranten te zijn: "De integratie van vreemdelingen bevorderen is heel goed, maar je moet toch ook erkennen dat een heel deel van hen niet assimileerbaar zijn. Die marginalen kunnen en willen zich niet integreren en dus is er voor hen hier geen

plaats.” Slechts voor EEG’ers is stemrecht eventueel mogelijk, en dan nog op voorwaarde van wederkerigheid. Als minister legt hij tenslotte er nog de nadruk op dat een strenge immigratiestop en het terugzenden naar het land van herkomst noodzakelijk is.

Jacques Pivin (PRL) van Koekelberg is niet één van die burgemeesters die meestal de frontpagina’s halen wegens hun racistische uitspraken. Dit keer valt hij nochtans niet uit de toon: “De eerste golf van gastarbeiders”, zo zegt hij, “kwam werkelijk naar hier om te werken. Maar wat gebeurde er toen er minder werk was ? Welnu, zij verlieten de streek en arriveerden in Brussel waar ze zich in ons idioot systeem van sociale bijstand genesteld hebben, waar zij profiteren van alle mogelijke en onmogelijke voordelen. De Arabische telefoon heeft daarbij niet gefaald !”

Dan volgt een relaas, waarbij hij alle zonden van Sodoma en Gomora op het hoofd van de Noordafrikaanse migranten laadt, de zondebokken bij uitstek. Nu blijkt echter uit het boek *Racisten hebben ongelijk* van Frank Moulaert en Rita Bollen dat juist deze mensen door de mazen van het sociale zekerheidsnet vallen. Als niet-EEG’ers kunnen ze immers vaak geen beroep doen op bilaterale akkoorden of multilaterale verdragen.

Pivin gaat dan de Nols-toer op, en begint een klaaglied over het deficit van de gemeente Koekelberg dat – natuurlijk ! – te wijten is aan de zware financiële lasten vanwege de talrijke vreemdelingen. “23% gastarbeiders in Koekelberg betekent meer dan 75% leerlingen in sommige scholen, want men vergeet te zeggen dat het Noordafrikaanse geboortecijfer veel hoger ligt dan het onze. En naar waar gaan die kinderen ? Naar de gemeentescholen ! Omdat de toegang er gemakkelijker is dan in de vrije scholen, de kosten heel laag en het onderwijsniveau verlaagd om migrantenkinderen de kans te geven het ritme te volgen.” Nee, hij ziet wel andere oplossingen. “Waarom doen we toch niets om ze weer naar huis te laten gaan. Onze overheid is daarin veel te laks. Want, nee ! Wij voeden ze, huisvesten ze, betalen ze en zelfs meer, stellen ze zelfs voor te stemmen en gekozen te worden als gemeenteraadslid, schepen, burgemeester. Waar moet dat naartoe ? Dit voorstel is belachelijk en zal nooit aanvaard worden door onze medeburgers.”

Wij zijn ervan overtuigd, mijnheer Pivin, dat als u zich nog

dikwijls op zo'n vernederende manier uitlaat over deze Belgische buitenlandse bevolkingsgroep, een aantal van uw burgers maar al te graag dit mensonterend standpunt zullen overnemen !

Ook *Corneille Barca* (PS) van St.-Gillis laat zich niet onbetuigd. Hij slingert een rijtje vooroordelen en ongenueanceerde veralgemeningen de lucht in. "De mensen van de Maghreblanden passen zich niet aan. Ze leven met elkaar, openen hun eigen winkeltjes, kopen enkel bij hun landgenoten, gaan naar dezelfde cafés, kortom, vormen hier een eigen leefgemeenschap, helemaal apart van de rest van de bevolking. Voeg hieraan toe dat de schoolklassen en speelpleinen bezet worden door benden jonge Marokkanen en bedenk dat de helft van de misdrijven hier gepleegd worden door Noordafrikanen. Het wordt hier steeds onveiliger, klachten komen veelvuldig binnen, overal ziet men agressief gedrag, ontelbare diefstallen worden gemeld, de politie kan het niet meer bijhouden. En wat merken we: dat de mensen die we aanhouden de volgende dagen reeds vrijgelaten worden en onze politieagenten komen lastig vallen. Men klaagt vaak over de politie, men zou ze beter beklagen !"

Enkele rechtzettingen zijn hier wel op hun plaats. Ten eerste is het volstrekt normaal dat mensen, afkomstig uit hetzelfde land, de eerste jaren aansluiting zoeken bij hun landgenoten. Het is heel natuurlijk dat ruimere contacten pas via de kinderen of kleinkinderen tot stand komen. Gedwongen assimilatie is even uit den boze als geforceerde getto-vorming. Ten tweede bewijst het feit dat men aangehouden en zo snel vrijlaat dat er veel onterechte arrestaties gebeuren, meestal op grond van discriminerend gedrag vanwege de politie en ongegronde verdachtmakingen vanwege derden.

Een betere bekende is voor ons *Guy Cudell* (PS), burgemeester van St.-Joost. Cudell gaf in april 1981 de eerste voorzichtige aanzet tot het niet-inschrijven van vreemdelingen. Hij deed het echter niet op zo'n flagrante manier als Roger Nols in Schaarbeek. Cudell staat erg huiverig tegenover de voorstellen tot gemeentelijke verkiesbaarheid van migranten: "Is het wenselijk dat van vandaag op morgen onze gemeenten beheerd zouden worden door vreemde schepenen, vreemde burgemeesters ? Deze vertegenwoordigen de centrale overheid en zijn derhalve bekleed met politionele bevoegdheid !"

Cudell zet zichzelf dan op een zijspoor. Hij somt allerlei problemen op zoals huisvesting, onderwijs, relaties tussen de verschillende leefgemeenschappen. Die zijn volgens hem momenteel veel belangrijker dan dat geleuter over gemeenteraadsverkiezingen. Hij verliest echter uit het oog dat dat een straatje zonder einde is. Pas als de migranten stemrecht krijgen worden ze een politiek interessante groep. Slechts dan zal er interesse komen voor hun problemen.

Burgemeester *Henri Simonet* van Anderlecht verkondigde zijn standpunt tijdens een gemeenteraadszitting van begin mei 1982 (3). Op de agenda stond een “mededeling van de burgemeester over de veiligheid en de bescherming van de inwoners tegen geweld”. De 25% vreemdelingen in het Brusselse vormen volgens Simonet niet alleen een administratief probleem, maar zijn ook een gevaar voor de Belgische bevolking. België heeft veel te laat gedacht aan een immigratiestop en zeker niet krachtadig genoeg gereageerd op illegale immigratie. “Als chef van de Anderlechtse politie moet ik mijn verantwoordelijkheid opnemen. Om het vreemdelingenprobleem op te lossen is het nodig om na te denken en repressie te gebruiken vooral tegen de tweede generatie vreemdelingen, die een nieuw soort proletariaat vormen. De veiligheid van de Anderlechtse naren moet toch gewaarborgd worden...”

Simonet kondigde ook aan dat hij besprekingen zou starten met zijn politiekommissaris en met de vreemdelingendienst om efficiënte controlemaatregelen uit te werken. Aan de gemeenteraad waren volgens hem reeds een paar praktische maatregelen voorgesteld om de vreemdelingenkontrole te verscherpen:

- de vestiging van een speciaal kommissariaat op het gemeentehuis;
- de aankoop van twee ‘anonieme’ en relatief snelle politiewagens, uitgerust met radioapparatuur;
- permanente rekrutering van politieagenten.

Tot slot deed Simonet een oproep aan de bevolking van Anderlecht om te “kollaboreren met de politie”. Als dat geen prachtig staaltje is van “aanzetten tot diskriminatie, haat of geweld jegens een gemeenschap, wegens de afkomst en nationale of etnische afstamming ervan”, zoals het strafbaar werd gesteld in de wet tegen racisme en xenofobie ! Verwacht Simonet misschien ook brieven zoals de Duitse SS er kreeg tijdens de tweede we-

reldoorlog van burgers die Joden wilden aangeven ?

Het is toch wel merkwaardig dat een aantal burgemeesters die toch tot de socialistische partij behoren, zo gretig inspelen op dit thema. Dit heeft volgens ons te maken met het gemeentelijke elektoralisme. Deze politici gaan ervan uit dat de oudere Belgen die in hun gemeente zijn blijven wonen racistisch zijn en sommige gewoonten van hun buitenlandse medeburgers niet begrijpen. Die oudere mensen voelen zich volgens hen psychisch bedreigd en zijn de migranten dan ook niet gunstig gezind. Zo komen we tot de gekke situatie dat een aantal burgemeesters, die in het parlement akkoord gaan met progressieve voorstellen – Cudell b.v. was mede-ondertekenaar van de wet tegen het racisme – in hun gemeente veel rechtser praat verkondigen dan in de lijn van hun partij ligt.

2. DE BRUSSELSE GEMEENTEPOLITIEK OF HOE MIGRANTEN DE DUPE WORDEN VAN EEN KATASTROFAAL GEMEENTELIJK BELEID

A. WAAR DRAAIT HET ALLEMAAL OM ?

In de zitting van 4 november 1981 stelde de Konferentie van Brusselse Burgemeesters vast "dat de aanwezigheid in de Brusselse Agglomeratie van een groot aantal inwijkelingen, de gemeenten voor aanzienlijke problemen stelt op sociaal, menselijk en financieel vlak." Ze was van mening dat de oplossing van dat probleem niet de taak was van de gemeenten. De nationale overheid is verantwoordelijk voor de toegang tot het land en de toekenning van de beroepskaart; het gewest voor de werkvergunning; de communautaire instellingen voor het onthaalbeleid. Daarom wenste de Konferentie (1) een overleg tussen alle overheidsinstanties en de verantwoordelijken op het vlak van de gemeenten om meer bepaald de ongerechtvaardigde inwijking stop te zetten; (2) een betere integratie; (3) de toekenning aan de gemeenten van de nodige financiële middelen. En om dat laatste draait het precies allemaal ! Veel van de Brusselse gemeenten staan voor immense financiële problemen, en dat ligt niet altijd aan de huidige gemeentebesturen. De immobiliënspekulatie in de jaren 1965 tot 1975 is hiervoor grotendeels verantwoordelijk. De gemeenten hebben talrijke miljarden verloren, door grond min of meer bouwklaar te maken voor de bouwpromotoren, die echter niet toehapten. De gemeenten moesten geld lenen, a rato van 6%, om die gronden te kopen. Jaarlijks moeten ze daardoor een behoorlijk aantal miljoenen aan intrest betalen.

Toch is niet enkel de speculatie hiervoor verantwoordelijk. Ook de staat heeft haar steentje bijgedragen tot het virtuele faillissement van 532 van de 596 Belgische gemeenten, waaronder ook de Brusselse. De staat besteedt de gemeentefinanciën vooral op drie manieren : door de systematische afbouw van het gemeentefonds (sinds 1973 werd hieraan reeds meer dan 100 miljard onthouden), door nieuwe en oude financiële lasten van

de centrale overheid over te hevelen naar de gemeente (tekorten van de openbare ziekenhuizen, 50% van het bestaansminimum, bibliotheekdekreet met uitbreiding van de opdracht voor de gemeentelijke bibliotheken enz.) en door de vertraagde uitbetaling van de inkomsten bestemd voor de gemeenten (4).

In verschillende gemeenten – Schaarbeek, St.-Joost, St.-Gillis... – stelt het gemeentebestuur op financieel gebied dan ook niets meer voor; het is een ramp, een complete chaos. Ze kunnen hun personeel nog amper betalen, de OCMW's staan op de rand van het bankroet...

Deze situatie wordt de aanleiding om de migranten te gebruiken om de financiële put te dempen en de geloofwaardigheid te bewaren van de gemeentebesturen voor de komende gemeenteraadsverkiezingen. De vreemdelingen worden afgeschilderd als geldverslindende nietsnutten en opruiende ordeverstoorders. De gemeenten stellen dan daar hun programma's voor het handhaven van de openbare orde en veiligheid van de andere bewoners tegenover. Met andere woorden, *het organiseren van onrust, geweld, vreemdelingenhaat... maakt op dat ogenblik intrinsiek deel uit van het gemeentelijk beleid in verschillende Brusselse gemeenten*. Wij beseffen goed dat dit zware aantijgingen zijn aan het adres van de gemeentebesturen. Ze moeten dan ook bewezen worden. Daarom hebben we één gemeente uitgekozen, waarvan we stapsgewijze zullen proberen aan te tonen hoe dit alles zo ver is kunnen komen, waarop onze beschuldigingen rusten en wat de verschillende acties en tegenoffensieven hebben opgeleverd. U raadt het zo: ons voorbeeld is inderdaad Schaarbeek !

B. HET SCHAARBEEKS RACISME

Het financiële wanbeleid of de grandioze mislukking van het Manhattan-projekt

Ook de gemeente Schaarbeek is niet afkerig geweest van speculatie, met als gevolg het huidige tekort van 628 miljoen op het budget van 1982, wat het globale tekort op 2,8 miljard brengt.

Deze cijfers werden bekendgemaakt tijdens de Schaarbeekse gemeenteraadszitting van begin februari 1982. De heer Noeth van de PS becijferde dat de schuld 1/4 van de ontvangsten beliep en bekritiseerde de Noordwijkoperatie die nog jaarlijks 53 miljoen aan intresten opslorpt.

Hoe is het zover kunnen komen ? Grondspeculatie is de grote spelbreker van een ruimtelijke ordening in een grote stad. Grond wordt een koopwaar, onderworpen aan het spel van vraag en aanbod. Met de speculatie op gronden en gebouwen doet de promotor zijn intrede. Deze verhuurt of verkoopt de gebouwen die hij zelf optrekt. Hij hoeft niet altijd de grond te bezitten waarop hij bouwt. Hij kan hem in huur krijgen om er in een bepaalde tijd een bouwwerk op te zetten. Daarna gaat de grond met het bouwwerk terug naar de eigenaar. In sommige gevallen is dit zelfs zeer voordelig voor de promotor. Hij moet dan niet zorgen voor de wederhuisvesting van de onteigende eigenaars of uitgezette huurders. Sociale en financiële problemen zijn voor de gemeente.

Dit erfpachtstelsel werd in Brussel gelanceerd door Paul Vanden Boeynants (PSC). In principe is dit het aangewezen middel om grondspeculatie tegen te gaan. Want de gemeente die eigenaar blijft van de grond, kan op lange termijn een politiek van grondbeleid voeren. Maar in de praktijk is dit stelsel vaak erg nadelig voor de gemeente. De promotoren slagen er meestal in zeer lage huurvoorwaarden te bedingen. Voor henzelf wordt het dan een vette kluit, voor de gemeentekas een financiële aderlating. Geen wonder dat de immobiliënn vennootschappen op korte tijd grote winsten maakten. De vennootschap van C. De Pauw, Compagnie de Promotion (CDP) werd in 1953 met een kapitaal van 4 miljoen gesticht. Vijftien jaar later bedroeg dit kapitaal 665 miljoen !

Niet alleen partikuliere belangen, maar dus ook een ondeskundig en toeschietelijk gemeentelijk beleid liggen aan de grondslag van de ruimtelijke wanorde of geplande chaos. Het Manhattanplan in de Noordwijk is daar een mooi voorbeeld van. De Noordwijk ligt op het grondgebied van de gemeenten St.-Joost-ten-Node en Schaarbeek en van de stad Brussel. Een groep architecten en stedenbouwkundigen stelde een vernieuwingsplan op voor ongeveer de helft van de wijk. Het kreeg al vlug de bijnaam Manhattan omdat het geplande wolkenkrab-

berswoud veel weg had van die Newyorkse buurt. Het Manhattanplan vormde één geheel, maar bestond uit drie afzonderlijke Bijzondere Plannen van Aanleg per gemeente. Zij werden samen bij K.B. op 17 februari 1967 bekrachtigd. Er werden 80 buildings tussen 18 en 162m in de Noordwijk gepland, elf ervan hoger dan 100m. Brussel nam er 54 voor zijn rekening, St.-Joost 18 en Schaarbeek 8, die dit kleine aantal weliswaar compenseerde door aan de rand van het gebied een 'vuurtoren' te bouwen van 162 meter.

Het Manhattanplan vond in Schaarbeek een hele tijd geen promotoren. Dan pleitte Paul Vanden Boeynants bij de Schaarbeekse schepenen voor de bouw van drie World Trade Center torens. Dit voorstel viel niet in goede aarde bij het Schaarbeekse schepenkollege en raadslid Nols (ja, de huidige burgemeester !) vond het hele WTC-project 'één grote bluf'. Hij waarschuwde ervoor dat de huurvoorwaarden die de gemeente aan de vennootschap CDP zou toestaan, de gemeentekas in de grond zouden boren. In dertig jaar tijd zou de gemeente 750 miljoen moeten uitgeven, terwijl ze amper 196 miljoen zou ontvangen. Niettemin slaagde burgemeester Williot erin de gemeenteraad een lening te doen goedkeuren om een eerste reeks huizen te onteigenen. Naderhand bleek 150 miljoen daarvan voor de onteigening van de WTC-grond te zijn bestemd en ondanks het hevig verzet van raadslid Nols en de socialistische oppositie werd met CDP een kontrakt gesloten voor de bouw van drie WTC-torens. Tegelijkertijd werd gestart met de verbouwing van het Noordstation tot een reusachtig kommunikatiecentrum, waar parkings, metro, tram, bus, trein en de air terminal van Sabena zouden samenkomen. Sekretaris-generaal Vrebos van het ministerie van Verkeerswezen had er nochtans voor gewaarschuwd dat dit hele project zou neerkomen op een verspilling van 2 miljard frank !

Nols, die zo tegen het hele Manhattanplan gekant was, gaf vanaf hij burgemeester werd, de bewoners van een tachtigtal huizen hun opzeg. Het nieuwe gemeentebestuur waarop door alle inwoners zoveel hoop gesteld was voerde dus gewoon de bestaande plannen uit ! Dadelijk na hun ambtstoetreding werden de burgemeester en schepen Weustenraad (PS) door Paul Vanden Boeynants op een verzoeningsvergadering uitgenodigd. De frankofoon-socialistische koalitie draaide grotendeels

bij. Zij was bereid het kontrakt stipt uit te voeren en daarvoor de inwoners het huis uit te zetten. Vanaf 1971 moesten eigenaars en huurders de wijk in drie schijven verlaten.

De promotor van het WTC deed uiteindelijk niet meer mee, omdat de gemeente weigerde nog eens 350 miljoen te betalen. De gemeente wilde kost wat kost het Manhattanplan uitvoeren, zelfs als daarvoor andere promotoren moesten gezocht worden. Een alternatief plan van het Atelier de Recherche et d'Action Urbaines, dat van het bestaande wijkleven uitging, werd niet overwogen. Nog andere voorstellen van plaatselijke actiegroepen en de agglomeratieraad werden geweigerd. Talrijke akties konden hieraan niets verhelpen (6).

Tot hier een verklaring van de financiële put van de gemeente Schaarbeek. We nemen nu terug de verdediging op van onze stelling dat het racisme gebruikt wordt om het gemeentelijk wanbeleid toe te dekken.

De dans om de put

Nu het probleem is gesitueerd komen wij tot de kern van de zaak: Schaarbeek zit verveeld met zware financiële moeilijkheden, er wonen tamelijk veel immigranten op haar grondgebied, en om de zes jaar zijn er de onvermijdelijke gemeenteraadsverkiezingen, die het gemeentebestuur verplichten zich op een of andere manier geloofwaardig op te stellen t.a.v. het kiespubliek, voornamelijk bestaande uit bejaarde Belgen. Dat zijn de elementen. Van hieruit kunnen wij de strategie van Nols en zijn gemeentebestuur analyseren.

Ten *eerste* worden stelselmatig alle mogelijke initiatieven gekelderd die door de inwoners en actiegroepen van Schaarbeek ondernomen worden om oplossingen voor te stellen en te organiseren. We illustreren dit met vier voorbeelden:

- Door de Aktiegroep Noordwijk en de wijkbewoners werd tussen 1968 en 1974 herhaaldelijk getracht de *wederhuisvesting* van talrijke gezinnen goed en funktioneel te laten verlopen. Burgemeester Nols trok keer op keer beloften in die hij op vorige bijeenkomsten deed of weigerde naar de wijk te komen “wegens een overvolle agenda” of “omdat de zaak nog niet is vooruitgegaan”. Hij weigert trouwens van de verschil-

lende onteigeningen, uitzettingen en onbewoonbaarheidsverklaringen een probleem te maken: "Het is vals te beweren dat ik iemand zo maar uit zijn huis heb gezet. Ik heb een ronde gedaan door mijn gemeente en nergens mensen op braakliggende gronden in tenten zien slapen."

- Het Aktiefront Huurderskoöperatief deed positieve voorstellen om een twintigtal woningen van een gemeentelijke huisvestingsmaatschappij, waarvan Nols afgevaardigde-beheerder is, te *saneren*. Na een bezetting van die woningen werd een protocol ondertekend door aktiegroepen, MOC (ACW), Bond van grote en jonge gezinnen, enz. Nols engageerde zich daarin om de 20 woningen te saneren, officiële kontrakten voor de huurders op te stellen en de huur te berekenen op basis van de inkomsten van de huurders en de staat van de woning. Het Aktiefront kreeg geld los van de Brusselse overheid en bracht 20 miljoen in het geldbakje van Nols. Nols is echter het protocol nooit nagekomen; geen enkel huis werd gesaneerd !
- De *gezinsadviesraad* werd door de Schaarbeekse schepen Pi-part in 1977 opgericht en wordt door de overheid gesubsidieerd. Hij kwam sindsdien talrijke malen samen om een programma van samenwerking uit te werken rond verschillende initiatieven, waardoor de Belgische en de buitenlandse gemeenschappen op vreedzame wijze zouden kunnen samenwonen en zich ontwikkelen. Tot driemaal toe hebben zij gepoogd een vergadering met Nols te beleggen om hun programma door de gemeente te laten goedkeuren en uitvoeren. Telkens werden deze bijeenkomsten afgelast. De laatste keer gebeurde dit op 14/6/1980; sindsdien heeft men niets meer vernomen.
- Een aktiegroep werd opgericht om het *speelplein Rasquinet* weer beschikbaar te stellen. Sinds 1981 is dit speelplein opnieuw gesloten. Er zijn nochtans kredieten beschikbaar om deze ruimte bespeelbaar te maken. Er bestaan echter naar verluidt plannen om ook dit terrein, één van de zeldzame speelruimtes, vol te bouwen. Is dit één van Nols' listige truuks om de buitenlandse kinderen geen andere speelruimte te geven dan de straat en daarmee de toorn van de Belgische burens uit te lokken ?

Deze voorbeelden tonen aan hoe Nols en zijn schepenkollege

opzettelijk lijdzaam toekijken hoe bepaalde situaties in hun gemeente alsmaar slechter worden. Als de nationale of regionale overheid dan moet tussenkomen, kan Nols zoveel mogelijk voordeel – lees geld – versieren uit een georganiseerd verkommerde en scheefgelopen gemeenschap.

Ten *tweede* wordt er onrust gestookt onder de bevolking door het voortdurend gebruikmaken van geweld, intimidatie, bedreigingen en verdachtmakingen (7). De enige geloofwaardigheid die het gemeentelijk beleid van Nols nog heeft bestaat in het terdege handhaven van de openbare rust en veiligheid. Opdat zijn kiezerspubliek, vooral bejaarden, dit zou opmerken, moet hij die mensen eerst schrik inboezemen, waarna de gemeentelijke politie dan kan optreden als de 'redder in de nood'. En wie zijn de ideale slachtoffers in dit spelletje dat Nols aan het spelen is ? Natuurlijk de al zo zwak staande vreemdelingen, van wie hij elektoraal toch niets te vrezen heeft. De vreemdelingen plegen immers toch meer misdrijven. In het racistisch brochuretje dat ex-PSC-senator Noël de Burlin tijdens de jongste verkiezingscampagne verspreidde vindt men hierover zelfs 'sprekende cijfers'. Hij haalde deze uit de studie van Burniat-Herscovici (8) : vreemdelingen vormen 16,2% van de delinquenten tegenover 6,9% van de bevolking. Dit is een vervalsing. De studie van Burniat-Herscovici toont juist aan dat deze 'wettelijke' overkriminaliteit – gebaseerd op de analyse van de vonnissen van de 19de korrektionele kamer te Brussel – helemaal niet overeenkomt met de werkelijke kriminaliteit. De enige Brusselaar die tegen de anti-racisme wet stemde haalt uit een studie van Junger-Tass (9) de bewering dat 52,4% van de agressies en 18% van de delikten tegen personen door jonge vreemdelingen begaan werden. In feite zegt Junger-Tass dat op een schaal van 400 jongeren de Zuideuropeanen en de Belgen een vergelijkbare delinkwentiegraad vertonen, terwijl die van de Noordafrikaanse jongeren lager is. Indien de neiging tot 'agressie-delikten' (ook vandalisme, bedreigingen, enz) groter is bij de immigranten van de tweede generatie, dan is die tot 'vermogensdelikten' veel groter bij de jonge Belgen, (zij plegen 82% van de vermogensdelikten terwijl ze slechts 67% van de bevolking onder de 20 jaar uitmaken). De meeste van deze cijfers komen van de politie. Zij moeten met de grootste reserve be-

schouwd worden. Niet dat ze vals zouden zijn. Ze hebben echter alleen betrekking op het aantal gestelde proces-verbalen. Vreemde delinkwenten lopen vlugger in de kijker en krijgen vlugger een PV. Of het nu voor een verkeersinbreuk of voor weerspanning aan de politie is, doet er niet toe. Daarenboven blijkt uit een onderzoek van de ULB, dat gebaseerd is op cijfers van rijkswacht en politie, dat er in de vreemdelingenwijken niet meer kriminaliteit is dan elders. Nols heeft dus pech. Er blijft hem niets anders over dan zelf een klimaat van onbehagen, geweld en rassenrellen te organiseren. Ook hier weer enkele voorbeelden:

- Gedurende de maanden mei en juni 1971 haalden vier politieagenten huurgelden op bij een aantal bewoners van de Noordwijk. Een uittreksel uit de brief die de sociale woningdienst naar burgemeester Nols en schepenen Van Brussel stuurde, spreekt voor zich: "Een maand geleden meldden verschillende mensen uit de Noordwijk ons hun verwondering over het feit dat vier gemeentebedienden aan hun woonplaats de huur kwamen opeisen, die zij, gezien de omstandigheden, vergeten waren te betalen. Wij hebben toen de vrijheid genomen de gemeente een systeem voor te stellen dat wat diskreter en respectvoller is voor inwoners waarvan de eerlijkheid niet in twijfel kan getrokken worden". Het antwoord van de schepenen getuigde van een simpele argumentatie: "Er zijn geen incidenten geweest en zo u ze gezien hebt, beeldt u zich iets in. De mensen uit de buurt zijn tevreden, want, buiten uw brief, heb ik geen enkele klacht ontvangen. Volgens mij gaat het hier om een aantal uitzonderlijke mistevredenen, maar wat verwacht u ook anders van vreemdelingen".
- In december 1974 werden een aantal migrantengezinnen het huis uitgezet, omdat ze de zoveelste verhoging van de huurprijs niet wilden betalen.
- De openbare investeringen voor verlichting worden goed aangewend in de rijkere wijken, in de armere wijken niet. In die slecht verlichte wijken wonen voornamelijk vreemdelingen. Als je er 's avonds rondloopt geeft dat natuurlijk de indruk van een benarde en onveilige omgeving.
- Op 18 juni 1981 werden meer dan 140 Marokkanen in een brutale razzia op straat en in cafés door gewapende politie en rijkswacht opgepakt en geboeid in bussen gestopt. In de gan-

gen van het justitiepaleis werden zij onthaald door rijkswachters die hen toeschreeuwden: "Les lois en Belgique, c'est fait pour les Belges, pas pour les étrangers !" (De wetten in België zijn gemaakt voor de Belgen, niet voor de vreemdelingen !). Tijdens hun urenlange opsluiting werden ze uitgescholden, uitgekleet, gefotografeerd en ondervraagd. In de vroege ochtend mochten ze weer naar huis.

Dit zijn allemaal voorbeelden van de georganizeerde manier om Belgen en vreemdelingen tegen elkaar op te zetten. Zet een paar keer zulke toestanden in elkaar en je hebt het VMO als agitator helemaal niet meer nodig. Nols is er zich maar al te goed van bewust !

Ten derde doet Nols aan actieve indoctrinatie van de plaatselijke bevolking langs de pers om. Hij maakt op demagogische wijze de vreemdelingen verdacht. Tot driemaal toe richtte hij zich tot de inwoners van Schaarbeek. Hij deed dit in 1973, 1979 en 1980, telkens via het september-nummer van *Schaarbeek-info*. Deze publikatie gaat uit van de gemeentelijke administratie en wordt gratis aan huis verstrekt.

In het nr. 12 van 1973 richtte Nols zich eerst tot de inwoners van Schaarbeek, "die zich beklagen over de vreemdelingen en hen moeilijk verdragen", dan tot de migranten en tenslotte tot de leden van politieke groepen. De Belgen werden op sussende en kalmerende wijze toegesproken, zoals de begrijpende vader zou doen tegenover een stelletje opstandige kinderen, die men in zijn hart wel gelijk geeft, maar omwille van de lieve vrede, nietwaar...! De oproep tot de migranten verdient een letterlijk citaat:

"Maar de moeilijkheid om de kontakten nauwer te doen worden (tussen Belgen en vreemdelingen – nvdr.) ligt precies in uw wil om uw levenswijze, uw eigen kultuuruitingen te bewaren. Dingen die zeker gerechtvaardigd zijn, maar die een hindernis vormen voor uw integratie. Zou het overdreven zijn u te zeggen dat de rituele slachting van schapen, buiten de slachthuizen, de Belgische bevolking voor 't hoofd stoot. Uw talrijke kinderen die op straat spelen zijn een aanslag op de rust van de inwoners. Zoals ook de groepjes die u vormt in de buurt van gelegenheden die door sommige van uw landgenoten worden opengehouden, een bron van ongenoegen zijn voor de burens" (10).

En tegen de 'opruimende' leden van politieke actiegroepen werd zelfs een giftige toon aangeslagen. De autoriteiten zullen zeer streng optreden tegen die groepen, dreigde Nols. Hij had daarvoor twee redenen:

"Eerst de humanitaire. Door u over te leveren aan een beschamende demagogie over de immigrant, door hun eisen op te blazen, door te agiteren in de rangen van die vreemde werkers, door hen op de straat te brengen, neemt u een zware verantwoordelijkheid op. Eerst, die van het creëren van een toestand van konflikt tussen de immigranten – die u voorstaat te verdedigen maar die u op een beschamende manier manipuleert – en de autoriteiten. Vervolgens (...) creëert u tussen de bevolking en de immigranten een toestand van spanning die zich noodlottig moet keren tegen de immigranten. Kort gezegd, uw houding is laf en schandalig.

Sociaal gezien is de zaak ook ontoelaatbaar. U probeert, door vrijwillig bepaalde moeilijkheden, die wij niet willen negeren, te verergeren, een klimaat van angst en ongerustheid te creëren, dat noodzakelijk dreigt uit te lopen op een klimaat van geweld waarvan de eerste slachtoffers de immigranten zullen zijn. Men kan zich uiteindelijk afvragen of u niet dit geweld zoekt, of u niet op zoek bent naar slachtoffers om uw onmenselijke theorieën te rechtvaardigen"(10).

In september 1979 publiceerde Nols in zijn gemeenteblad een "oproep tot de immigranten". Hij schetste daarin eerst hoe de immigranten hier 'onthaald' werden. Dan kwam hij pas 'goed' op dreef:

"Zonder dat U er rechtstreeks verantwoordelijk voor bent, moet U toch ook toegeven dat U in onze bevolking een zorgeloosheid voortbracht inzake de reinheid der straten. Het is niet zeldzaam iedere morgen voetpaden te zien, bedekt met afval en allerhande voorwerpen.

Daar U woningen betreft die dikwijls te klein zijn voor de belangrijkheid van uw families, ontspannen uw kinderen zich gans natuurlijk in de straten en op de openbare pleinen, aldus de rust van de bevolking storende.

Alhoewel ze beweren geen nationalisten noch vreemdelingenhaters te zijn, begrijpen onze correspondenten, die ook onze belastingplichtigen zijn, slecht het behoud van uw tegenwoordigheid onder ons in deze periode van economische crisis en van werkeloosheid, dan wanneer andere landen, die dezelfde proble-

men hebben, niet aarzelden maatregelen te nemen voor de terugkeer naar het vaderland.

Het is dan ook met aandrang dat ik U vraag, uw gezond verstand en uw verlangen om in uw gemeente van onthaal te blijven kennende, ten spoedigste de maatregelen te nemen die het harmonieus gelijktijdig bestaan van de vreemde gemeenschappen met de Belgische bevolking opdringt.

Het is met spijt dat ik me genoodzaakt zag de politiediensten uit te nodigen strenge maatregelen te nemen die de huidige toestand helaas vergt, teneinde de veiligheid van de inwoners en de reinheid van onze gemeente te herstellen.

Ik durf te geloven dat deze oproep zal gehoord worden."

Hoewel dit bericht enkel tot de migranten gericht was, mikte Nols duidelijk ook op zijn andere lezerspubliek. Zijn voor naamste opzet leek duidelijk: een officiële bevestiging van (1) het feit dat hij als burgemeester de vreemdelingen klasseert als vuile, delinkwente, onaangepaste, ordeverstorende burgers en (2) de maatregelen die hij verplicht is te nemen, om de veiligheid, orde en rust van zijn 'Schaarbeekse landgenoten' te verzekeren.

Spoedig daarop verscheen als reactie een "Brief aan de inwoners van Schaarbeek", die ondertekend was door ontelbare groeperingen. De aantijgingen van Nols werden er punt voor punt in weerlegd. We doen een greep uit de aangehaalde argumenten, voorzover ze elders in dit boek niet aan bod komen:

"Wij hebben de vreemdelingen onthaald". Maar al altijd hebben de sociale organisaties het ontbreken van onthaalstructuren aangeklaagd. Iedere familie van een geïmmigreerde arbeider heeft zich een plaats in onze maatschappij moeten veroveren, zoals ze het kon en waar ze het kon. Men kan zich niet voorstellen voor welke onthaalstructuren (...) ze dankbaar moet zijn. (...)

"De scholen van Schaarbeek 'ontvingen' de immigrantenkinderen". Maar men vergeet te zeggen dat verscheidene van deze scholen gesloten hadden moeten worden zonder het aandeel van dit bevolkingsdeel, zodat talrijke onderwijzers beroofd werden van hun werk (...). Men mag vooral niet vergeten dat het onderwijs niet aangepast is aan de immigrantenkinderen: overbevolkte klassen, onaangepaste programma's, ontbreken van onthaalklassen. Zo wordt een toekomst voorbereid waarin de kinderen

eerst bijna enkel nog toegang zullen hebben tot de beroepsscholen, dan tot de minst gespecialiseerde beroepen, dezelfde als die van hun ouders.

Het probleem van de reinheid gaat alle inwoners van Schaarbeek aan, maar het valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente. Men moet in de eerste plaats erkennen dat de onreinheid verbonden is met de ongezondheid en de vervallenheid van de woonplaatsen.

Wij willen het bestaan van algemene problemen (...) niet ontkennen. Maar de racistische houdingen aanmoedigen en de onzekerheid van de immigranten veroorzaken is zeker geen oplossing voor deze problemen. Kan men ernstig beweren dat als alle vreemdelingen weg gaan, er geen werkloosheid, afdankingen, prijsverhogingen, belastingsverhogingen meer zullen zijn ? Eerder dan ons op te sluiten in het wantrouwen en de minachting, moeten wij proberen de verschillende kulturen te begrijpen en de waarden ervan op te nemen.

Een oproep die aanspoort tot de haat en de bedreiging van repressie is beledigend zowel voor de Belgen als voor de immigranten, want ze is een aantasting van de Rechten van de Mens. Men weet niet welk mensbeeld zulke voorstellen kan inspireren"

In de derde publikatie van Nols kwam uiteindelijk de aap uit de mouw. Temidden van de gekende reeks aantijgingen aan het adres van de vreemdelingen in zijn gemeente en een litanie over de overbevolking in sommige wijken, gaf hij toe dat een politiek van stadskernvernieuwing geen overbodige luxe zou zijn. Maar hij voegde er onmiddellijk aan toe: "Maar met welke middelen ? Die waarover de gemeenten beschikken ? Iedereen weet vandaag toch dat de gemeenten met een grote concentratie aan vreemdelingen grote financiële moeilijkheden kennen !" En zo wordt duidelijk dat de vreemdelingen moeten dienen om het financiële tekort van de gemeente te kunnen aanzuiveren. Met alle gevolgen vandien !

*De klap op de vuurpijl :
de weigering van inschrijvingen*

In december 1980 besloot het schepenkollege van St.-Joost bij de inschrijving van vreemdelingen in huizen, waar reeds een tiental inschrijvingen waren na te gaan of het huis niet in aanmerking kwam voor een besluit van ongezonderverklaring door de burgemeester. Indien de huisvesting niet in overeenstemming was met de criteria van de omzendbrief van 24.1.1966 van minister van het Gezin De Riemaecker, werd na inschrijving het huis ongezonder verklaard en kregen de bewoners drie maanden om te verhuizen. Vanaf begin april 1981 ging men een stap verder. Vreemdelingen werden nog slechts ingeschreven indien zij over een 'gezonde' woning beschikten. De omzendbrief van '66 had echter niet de bedoeling mensen te verplichten hun huizen te verlaten. Ze bepaalde slechts aan welke voorwaarden de nieuwe huisvesting van mensen moest beantwoorden indien ze wilden genieten van verhuis-, huur- en installatietoelagen, nadat zij de ongezonde woning verlaten hadden. Burgemeester Cudell van St.-Joost rukte hier dus duidelijk het één en ander uit zijn verband en gebruikte de omzendbrief dankbaar voor zijn eigen volkomen illegale doeleinden.

Daar de gemeente en de inschrijving in het bevolkings- of vreemdelingenregister de belangrijkste kontaktpunten zijn tussen de vreemdeling en de nationale overheid bracht deze situatie heel wat moeilijkheden met zich mee. De niet-ingeschreven migrant krijgt geen verblijfstitel, geen dokumenten in verband met kinderbijslag, werkloosheid of vrijstelling voor bijkomend kollegegeld voor hun schoolgaande kinderen...

En wat alles dubbel zo erg maakte, was de hypokriete en diskriminerende manier waarop deze maatregelen werden toegepast. Voor Belgen golden ze niet, bij EEG'ers kwam men eens van ver een blik werpen om dan een politierapport te schrijven, terwijl bij niet-EEG'ers 1 of 2 politieagenten de ruimten werkelijk kwamen opmeten. Ze deden het dan echter niet met lintmeters, maar schatten het aantal m² 'op korrekte wijze' door een aantal passen te nemen langs elke muur. Van willekeur gesproken !

Cudell en zijn schepenkollege kwamen intussen wel terug op hun beslissing. De gemeenten Anderlecht en St.-Gillis beslisten

eind oktober 1981 eveneens de inschrijving van vreemdelingen te weigeren, indien hun huisvesting niet beantwoordde aan hoger vermelde criteria.

In Schaarbeek werd op 1 september 1981 door het gemeentebestuur van Schaarbeek unaniem beslist geen vreemdelingen meer in te schrijven in het vreemdelingenregister van de gemeente omdat volgens hen:

- het aantal leeglopers dat in de gemeente verbleef toenam;
- de kriminaliteit voornamelijk in zones met een grote vreemdelingenconcentratie toenam;
- het aantal politieagenten onvoldoende was;
- de openbare gezondheid achteruitging door de overbevolking in vervallen woningen die slecht onderhouden werden;
- de concentratie van mensen van verschillende etnische oorsprong aanleiding gaf tot xenofobe reacties, die vermeden moesten worden;
- de vreemdelingen 35% van de totale bevolking van Schaarbeek uitmaakten en in sommige wijken zelfs meer dan 75%;
- de vestiging van vreemdelingen, meestal zonder werk, op het grondgebied van de gemeente een gevaar betekende voor de openbare rust.

De weigering van inschrijving is strijdig met de verplichtingen die de wet van 15.12.82 oplegt aan de gemeenten. In principe hebben de vreemdelingen het recht zich te vestigen in de gemeente van hun keuze. Alleen de minister van Justitie kan in individuele gevallen, op basis van het persoonlijk gedrag van de betrokkene, een vreemdeling verplichten zich elders te vestigen. De weigering is ook in tegenspraak met het recht op een privé en familiaal leven – zoals uitdrukkelijk vermeld in het Europese Verdrag ter bescherming van mensenrechten – en het recht op de vrije keuze van woonplaats. Deze rechten moeten door de Belgische wet gewaarborgd worden. Daarom werd de gemeente Schaarbeek gedagvaard voor de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, zetelend in kortgeding. Het recht op inschrijving is trouwens, zoals al gezegd, niet zomaar een principieel recht, maar een noodzaak voor het bekomen van andere rechten.

De vijf eisers waren de ouders van een twaalfjarig kind, twee vrouwen en een man die beroep deden op het recht van gezinshereniging en een kandidaat politieke vluchteling. De voorzit-

ter verklaarde zich onbevoegd op 30.10.1981. Het oordeelde dat er geen sprake was van hoogdringendheid en speelde de bal door naar de voogdij-overheid. Intussen waren verschillende annulatieverzoeken ingediend bij de Raad van State en ook de minister van het Brussels Gewest werd op de hoogte gesteld. Het Anti-racistisch Front van Schaarbeek organiseerde een perskonferentie, nadat ook burgemeester Nols openlijk zijn verontwaardiging had laten blijken over het feit dat hij voor de rechtbank werd gedaagd. De Liga ter Verdediging van de Rechten van de Mens en de B.R.A.X. werden ontvangen bij de voogdijminister, toen nog M. Degroeve en zagen hun inspanningen bekroond op 24 november 1981 toen in een K.B. de beslissingen van het kollege vernietigd werden. Inmiddels hadden drie eisers zich tot het Hof van Beroep gewend. Nols negeerde de beslissing van de voogdijminister en besliste de uitslag van het Hof van Beroep af te wachten. Op 13 januari verklaarde ook dit hof zich onbevoegd: er was reeds recht geschied door de annulatie van de voogdijminister.

Ook het ministerie van Justitie, dat bevoegd is voor de inschrijvingen in het vreemdelingenregister, heeft Schaarbeek in talrijke gevallen bevolen de betrokken vreemdelingen in te schrijven. Maar ook hieraan weigerde de gemeente gevolg te geven omdat zij "van mening was dat alleen het Ministerieel Komitee voor Brusselse Aangelegenheden, in het kader van haar algemene voogdijbevoegdheid, dit kon bevelen". Aan haar dus om een regeringskommissaris te sturen, die erop moet toezien dat de wet in Schaarbeek nageleefd wordt.

In verband met St.-Joost werd de provinciegoeverneur reeds half mei 1981 gekontakteerd om de beslissing op te schorten. De beraadslagingen werden door de goeverneur opgevraagd, maar de gemeente beweerde dat het hier slechts over een dienstnota van de dienst bevolking ging en dat er geen beraadslagingen van het kollege waren geweest. Voor Anderlecht en St.-Gillis verschuilde de goeverneur zich achter het feit dat de beraadslagingen nog niet neergelegd waren. Zo moest hij ook daar niet tussenbeide komen (11).

Uit een onderhoud dat een delegatie van Schaarbeekse aktievoerders begin maart 1982 had met burgemeester Nols, bleek dat deze zich ondanks de hele onwettelijke toestand gedekt voelde door bepaalde uitlatingen van Justitieminister Jean Gol. Deze liet uitschijnen dat hij in de vreemdelingenwet van 15.12.1980 een artikel wil doen opnemen waardoor gemeenten het recht krijgen migranten te weigeren – zoals bepaald werd in art. 2d van de oude wet op de vreemdelingenpolitie van 28 maart 1952. Ook verklaarde Nols dat het kollege elke week een aantal inschrijvingsdossiers zou herzien. Op die manier zouden wekelijks drie à vier van de 600 dossiers worden behandeld.

Het Antiracistisch Front van Schaarbeek, dat de akties koördineerde, beschouwde dit als een zoethoudertje. Het besliste dan ook de burgemeester met een ultimatum te konfronteren. Hij moest de 600 personen inschrijven, of men ging tot een hongerstaking over. Nols gaf aan dit ultimatum geen gehoor en dus begonnen vijf niet-EEG'ers, twee Belgen en een Fransman op zondag 28 maart aan een hongerstaking in een lokaaltje van de Marokkaanse vereniging Ahl El Hijra, in de Schaarbeekse l'Olivierstraat. Na een tijd sloten zich nog vier anderen bij hen aan, zodat ze met z'n twaalfen waren in een tot slaapgelegenheid omgetoverde kelder. Hoewel hun krachten elke dag gevoelig afnamen, bleven ze toch nog tamelijk actief. Na een tijd was er immers tamelijk veel belangstelling van de pers en dagelijks ging er ook een algemene vergadering door van het aktiekomitee.

Een groot aantal verenigingen verklaarde zich intussen solidair met de hongerstakers en onderschreven hun motieven. Er hadden trouwens een aantal ondersteunende akties plaats. Op 7 april b.v. verzamelden een tweehonderdtal personen zich rond half zeven 's avonds voor het Schaarbeeks gemeentehuis. Na een toespraak, waarbij de illegale praktijken van Nols aangeklaagd werden, gooiden een veertigtal Belgen hun identiteitspapieren op een hoop en staken ze in brand. De rijkswacht reageerde hierop door, met de mitraillette aan de heup, een reeks identiteitskontroles te doen in cafés aan de Haachtsesteenweg, die vooral door migranten bezocht worden.

Op 9 april, na dertien dagen hongerstaking, besloten de hongerstakers hun aktie te beëindigen, nadat een delegatie van het ACV-CSC en van het ACW-MOC een onderhoud met premier

Wilfried Martens over de inschrijvingen had gehad. De eerste minister bevestigde daarbij dat er op toegezien moet worden dat de wet van 15 december 1980 toegepast wordt en beloofde de betrokken ministers, Gol en Demuyter, bij zich te ontbieden. Geven zij hieraan geen gehoor, zo liet Martens aan de delegatie weten, dan zou hij de problematiek in de eerste kabinetsraad na het paasreces op tafel gooien. Wat nooit gebeurd is !

3. STANDPUNTEN VAN POLITIEKE PARTIJEN ONDER DE LOUPE

Bedroevend lijkt het resultaat als je de standpunten van een aantal politieke partijen inzake immigratie en migranten eens van nabij bekijkt. We baseerden ons op de verschillende partijprogramma's en pamfletten ter gelegenheid van de laatste verkiezingen (8 november 1981). Apart aandacht krijgt ook de brochure van de PSC-senator Noël de Burlin *Toute la vérité*, waarin hij de Brusselaars waarschuwt voor het gevaar van de vreemdelingen in hun dierbare stad. We vermelden ook telkens het standpunt over stemrecht en verkiesbaarheid van migranten voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1982.

We achten het niet opportuun en zelfs onnodig in dit hoofdstuk alle meningen van politieke partijen te behandelen. Het gaat hier om *racisme* in de Belgische politiek, en uitingen daarvan vonden wij niet terug in geschriften van SP, KPB, PvdA en RAL.

VLAAMS BLOK

Het Vlaams Blok stapte in oktober '80 samen met het VMO op in een anti-gastarbeidersbetoging te Antwerpen. Via het Vlaams Blok heeft extreem-rechts een legaal uithangbord en een politieke vertegenwoordiger.

Het Vlaams Blok noemt zich in haar verkiezingspamflet "*de enige politieke partij in Vlaanderen die de moed heeft, wat de gastarbeiders betreft, de enig mogelijke gezonde oplossing voor de toekomst voor te stellen. Een land met meer dan 400.000 werklozen heeft geen behoefte aan gastarbeiders*". Ze maken zichzelf dan eigenlijk wat belachelijk door er de volgende hypokriete beschouwingen aan toe te voegen: "*Juist in een tijd dat men de mond vol heeft over vervreemding en leefmilieu, wijst het Vlaams Blok erop dat de gastarbeiders ontworteld werden en blijven, losgerukt uit hun eigen land, streek, klimaat, gewoonten, tradities,*

religiositeit. In het belang van Vlaanderen én in het belang van de gastarbeiders zelf moet op lange termijn een oplossing geschapen worden, die het gastarbeiders mogelijk maakt terug te keren naar hun eigen vaderland.”

Deze overweging lijkt verdacht veel op de mening van A. Eriksson, leider van de VMO. We citeren een lezersbrief van Eriksson in het Volk van 3.8.81, als antwoord op een editoriaal over de betoging van de VMO tegen de gastarbeiders:

“Mogen we er u ook eens op wijzen dat de VMO eigenlijk de enige anti-racistische organisatie, die naam waardig, van Europa is. Om volgende redenen:

- 1. De VMO heeft te veel eerbied voor de gastarbeiders, dan dat ze er Belgen van wil maken; de VMO eerbiedigt hun eigen aard, zoals god – of de natuur als u wil – ze schiep. Wij geloven niet in Turkse Vlamingen of Marokkaanse Walen.*
- 2. De VMO meent dat de gastarbeiders, zeker die van de moslimlanden, hier niet aarden en hier niet gelukkig kunnen zijn.”*

Waar wij dan alleen nog aan toe willen voegen dat België spoedig onderbevolkt zou zijn, als alleen de gelukkige mensen hier mogen blijven !

Verder is het Vlaams Blok nog gekant tegen elke vorm van stemrecht. We laten hen nog eens aan het woord: *“En al het moeizaam werk dat hier werd en wordt geleverd wordt eenvoudig tenietgedaan. De ijveraars voor het stemrecht en voor de vooruitgang van de franstalige partijen dragen een grote verantwoordelijkheid. Men kan best begrijpen dat het met het kiesrecht voor de gastarbeiders met de Brusselse Vlamingen zal gedaan zijn en dat we ze moeten vrezen.”*

RESPEKT VOOR ARBEID EN DEMOKRATIE (RAD)

Het RAD speelt expliciet in op een racistische tendens, in het zog van FGTI/AFZA die in mei '82 hierover een perskonferentie organiseerden. Voor het RAD moeten inwijking en integratie samengaan. Niet-EEG'ers mogen in België slechts toegelaten worden als zij zich evenwichtig kunnen integreren en als de economie deze bijkomende werkkrachten kan opvangen. Hieruit vloeit o.m. voort dat:

“de repatriëring, in menselijke voorwaarden, van de gastarbeiders waarvan de integratie onmogelijk of moeilijk is, moet worden aangemoedigd.

De toegang voor een gastarbeider ook de toegang inhoudt voor zijn gezin (echtgenote en kinderen), maar niet voor zijn familie in de ruimere zin.

Wat de misbruiken op sociaal vlak betreft, moet het ganse stelsel en niet een bepaalde categorie arbeiders in vraag gesteld worden, nu de willoosheid van het systeem de oorzaak is van de misbruiken.

Het ontstaan van ghetto's moet worden verhinderd en hiertoe is nodig dat quotas worden gelegd aan de immigranten in verhouding met de inheemse bevolking van de gemeente waar zij zich vestigen.”

Politieke rechten zijn volgens het RAD eigenschappen van een bepaalde gemeenschap en de compensatie voor bepaalde politieke plichten. Ze kunnen dus enkel toegewezen worden aan genaturalizeerden. Dat betekent niet dat de vreemdelingen geen zeggenschap mogen hebben over de hen aanbelangende beslissingen. Dit is volgens het RAD een taak voor beter uitgebouwde adviesorganen. Volgens ons is dit een zoethoudertje, maar we komen daar later nog uitgebreid op terug (12).

FEDERATION DES FRANCOPHONES (FDF)

Volgens het FDF is de centrale staat de schuldige voor de groei-

ende vreemdelingenhaat onder de bevolking omdat deze de gemeenten onvoldoende middelen geeft om de specifieke problemen die een groot vreemdelingen aantal meebrengt, op te lossen. In hun programma wordt gesteld dat de klandestiene immigratie onmiddellijk gestopt moet worden en dat er een strikte precisering en controle i.v.m. gezinshereniging moet komen. Het FDF wil een herziening van konventies tussen België en niet-EEG landen en wenst een streng toezicht op het studentenstatuut, op werkloosheid, sociale zekerheid en belastingen. Het FDF ziet geen heil in het toekennen van stemrecht, maar beklemtoont wel de noodzaak van een onthaalpolitiek, van coördinatie tussen de verschillende bevoegde overheden, van renovatie van oude wijken, van sociale woningbouw en tenslotte van een verbetering van de beroepsopleiding voor ingeweken werknemers. Dit lijkt allemaal heel mooi, maar hoe denkt het FDF dit alles te kunnen realiseren, zonder aan de immigranten de onvermijdelijke voorwaarde, nl. politieke participatie, te verstrekken ? Een duidelijke kontradiktie dus, ingegeven door de vrees voor onvoorziene politieke machtsverschuivingen in Brussel.

PARTI RÉFORMATEUR LIBÉRAL (PRL)

De PRL stelt vast dat de aanwezigheid van vreemdelingen in ons land en vooral de concentratie ervan in bepaalde steden zoals Brussel, problemen met zich meebrengt. Elke vorm van discriminatie of elke uiting van racisme moet veroordeeld worden. Maar, zegt de PRL, “de gelijkheid van rechten veronderstelt de gelijkheid van plichten”. De partij doet dan een aantal voorstellen aan de nieuwe regering:

- *het stoppen van elke nieuwe immigratie;*
- *geen stemrecht verlenen aan vreemdelingen voor de volgende gemeenteraadsverkiezingen, in tegenstelling tot wat andere partijen voorstellen. Dat stemrecht kan in geen geval later denkbaar zijn, tenzij voor de vreemdelingen die tot een EG-lidstaat behoren en dan onder voorwaarde van wederkerigheid in het voordeel van Belgen die in die landen verblijven;*

- *het overwegen, zoals men in verschillende buurlanden heeft gedaan, van de begunstiging van de repatriëring van vreemdelingen van niet-EG-landen, die sinds minder dan 5 jaar in België verblijven, die niet genieten van het statuut van politiek vluchteling en die al langdurig werkloos zijn.*
- *het maximaal begunstigen van de integratie van vreemdelingen die sinds meer dan 5 jaar in België gevestigd zijn en die zich onder ons wensen te integreren. De PRL stelt voor met betrekking daartoe de verschillende manieren om de Belgische nationaliteit te verwerven, zoals de naturalizatie, te vergemakkelijken”.*

UNION NATIONALE FRANCOPHONE (UNF)

UNF is een scheurpartij van het FDF, geleid door het Schaarbeekse gemeenteraadslid Werrion. Het weigeren van stemrecht aan vreemdelingen is het voornaamste programmapunt van de partij. Na de dood van een jonge Belg in een vechtpartij te Schaarbeek plakte UNF een affiche “Politiekers, uw laksheid is verantwoordelijk voor de dood van Bruno”. “Le sang de Bruno colle à vos mains”. UNF vraagt zich af waarom men nu niet dezelfde maatregelen kan nemen als in 1949, toen een volledige migratiestop werd toegepast. Men waarschuwt de kiezer meteen ook voor de rampzalige gevolgen van stemrecht en verkiesbaarheid voor migranten. Volgens haar zal dit eerst de grote partijen versterken en daarna de macht geven aan de vreemdelingen in de gemeenten waar ze zeer talrijk zijn. “Noch de Vlamingen zullen de macht hebben, noch de frankofonen. Het UNF nodigt de Brusselse bevolking uit om zich zeer waakzaam te tonen en de politici te veroordelen die, door hun houding of beslissingen, de Brusselse regio verkopen”.

We menen dat deze standpunten geen verdere bijkomende kommentaar behoeven. Zij spreken voor zich, de gevoelens van intolerantie die aan de grondslag liggen van zulke uitspraken, komen er duidelijk in naar voor. Niet zo duidelijk zijn de standpunten van de traditioneel gematigde partijen.

CHRISTELIJKE VOLKSPARTIJ (CVP)

De CVP spoort in een verkiezingspamflet aan tot wederzijds begrip en respect via een volwaardig integratiebeleid. Tot daar is er geen vuiltje aan de lucht. De manier waarop die integratie moet bereikt worden, roept wel enkele vragen op. De huidige immigratiestop moet strikt toegepast worden. Illegale inwijking moet tegengegaan worden, o.m. door sterkere controle op en strengere bestraffing van illegale tewerkstelling van migranten. Is dit bedoeld als vrijgeleide voor de Dienst Vreemdelingenzaken en de werkgevers om onder één hoedje te spelen en de illegale tewerkgestelde migrant en zijn familie de dupe van de historie te laten worden ? Durft de CVP zich niet duidelijker uitspreken en zich scharen aan de zijde van de zwakste, de vreemdeling ?

Verder dringt de CVP erop aan *“een versoepeling door te voeren inzake voorwaarde en procedure voor naturalisatie en te streven naar meer politieke inschakeling in het lokale beleid, dit o.a. via meer effectieve inspraak voor de gemeentelijke adviesraden voor migranten”*. Over gemeentelijk stemrecht voor vreemdelingen wordt verder met geen woord gerept. Het lijkt erop dat de CVP meer voelt voor deze vormen van aanpassing en medezeggenschap. Misschien geeft ze uiteindelijk de voorkeur aan assimilatie en politieke onmondigheid i.p.v. aan integratie en ruime participatie zoals men in de aanhef van het pamflet zou kunnen veronderstellen.

Voor de enkeling die vindt dat we hier spijkers op laag water zoeken, citeren we graag enkele passages uit een editoriaal dat Manu Ruys schreef in De Standaard van 23 oktober 1981, een krant waarvan de banden met voornoemde partij toch niet meer bewezen hoeven te worden:

“In meer dan één stad groeien spanningen tussen de Belgische bevolking en de immigranten. Indien de trend niet wordt omgebogen, worden botsingen onvermijdelijk. In de Brusselse agglomeratie heerst nu reeds acuut crisisgevaar. In sommige wijken bestaat de bevolking voor 80 en zelfs 90 t.h. uit verpauperde vreemdelingen. De scholen zitten vol vreemde kinderen. In de kraamklinieken bevallen hoofdzakelijk moeders uit de Ma-

ghreb. Het Brusselse gewest zal over een kwarteeuw voor meer dan de helft zijn bewoond door mensen, afkomstig uit en nog steeds in grote mate behorend tot de Islam-gebieden aan de Middellandse Zee.

Waar deze buitenlanders massaal neerstrijken, krijgt de autochtone bevolking het benauwd. Zij vreest dat haar normale leefwijze bedreigd gaat worden. Huizen en straten worden geleidelijk verlaten en prijsgegeven aan de nieuwkomers. De misbruiken die worden vastgesteld inzake gezinstoestand – het schandaal van de verstoten vrouwen, de polygamie en de kinderbijslagen – inzake tewerkstelling, werkloosheid, pensionering enz. verhogen nog de allergie voor de vreemdelingen. De overheid is op dit punt nagenoeg passief gebleven. De enkele vage richtlijnen die zij soms verstrekke, bleven dode letter. De immigratiestop werd niet geëerbiedigd. België is als een zeef. Wie wil, komt binnen en blijft, ook illegaal. De buitenlanders die door de Bondsrepubliek of Zwitserland worden uitgewezen, vinden bij ons een thuishaven. Maar een land in economische nood kan niet dulden dat vreemdelingen – die wel rechten opeisen maar geen plichten aanvaarden – eindeloos blijven parasiteren op de actieve bevolking en aangroeien tot een massa die onze samenleving ontredert.”

Verwarring alom, vooral als je bedenkt dat het onthaalbeleid inzake immigranten in handen is van CVP-staatssecretaris Rika Steyaert, die meermaals bewezen heeft dat deze materie haar zeer ter harte gaat.

Volledigheidshalve vermelden we ook het standpunt van het ACW, waaruit wij volgende drie elementen lichten:

- “Voorrang aan de uitwerking en uitvoering van een echt beleid tot inschakeling van de geïmmigreerde bevolking door toe te zien op de vrijwaring en de ontplooiing van de culturele identiteit van de verschillende groepen van geïmmigreerden;
- toekenning van het gemeentelijk stem- en verkiesbaarheidsrecht, onder bepaalde voorwaarden, aan alle geïmmigreerden, ongeacht hun nationaliteit;
- behoud van de immigratiestop zonder het in vraag stellen van het recht op gezinshereniging.”

(De Volksmacht, januari 1982)

PARTIJ VOOR VRIJHEID EN VOORUITGANG (P.V.V.)

Bij de P.V.V. kon men ons nog geen definitief standpunt geven over het vreemdelingenvraagstuk. Zij hadden wel een standpunt klaar over stemrecht. Het luidt als volgt:

“Kiesrecht aan vreemdelingen kan slechts worden toegekend indien er een werkelijke wil bestaat tot integratie. Deze wil tot integratie zou meer dan nu het geval is, op een eenvoudige wijze moeten kunnen worden tot uiting gebracht nl. door:

- de versoepeling van de procedure tot naturalizatie, in hoofdzaak de kleine naturalizatie;
- het wijzigen van ons internationaal privaatrecht dit met betrekking tot de nationaliteitskeuze.

Op een bepaald ogenblik moet het voor een kind van vreemde ouders dat in België geboren is mogelijk zijn de Belgische nationaliteit te verkrijgen (in feite betekent dit dat naast het personaliteitsbeginsel ook het territorialiteitsbeginsel in het toekennen van de nationaliteit wordt ingebouwd).

Wat het stemrecht betreft voor de vreemdelingen die behoren tot de lidstaten van de Europese Gemeenschap zou dringend op het Europese vlak een uniforme regeling voor alle lidstaten moeten worden uitgewerkt.”

VOLKSUNIE

De Volksunie wil op het vlak van immigratiebeleid: (1) een strikte toepassing van de immigratiestop; (2) structuren creëren die het de gastarbeiders mogelijk maken zich te integreren in onze samenleving – het onthaal en de sociale, economische en socio-kulturele politiek tegenover gastarbeidersgezinnen is daarin van primordiaal belang; (3) geen stemrecht voor gastarbeiders – wel moet de toegang tot de politieke rechten vergemakkelijkt worden door de versoepeling van de naturalizatie of moet die via een eenvormig EG-voorstel geregeld worden.

Vic Anciaux, voorzitter van deze partij, verduidelijkt dit

laatste punt in een interview met Herman Cauwels: "Ik ben van oordeel dat wij onze verantwoordelijkheid ten aanzien van gastarbeiders ook zonder elektorale bijgedachten moeten opnemen en dat dus het stemrecht verlenen niet een voorwaarde is om te beginnen werken aan de daadwerkelijke integratie van deze bevolkingsgroep" (13).

Volgens ons spruit dit huiverig staan tegenover de rechtmatige eis van politiek stemrecht eerder voort uit schrik voor nadelige politieke verschuivingen in Brussel dan uit de zorg voor de sociale belangen van de migranten ! De Volksunie is trouwens één van die dubbelzinnige partijen die zagezegd wel strijden voor de belangen van minderheidsgroepen, maar verder schitteren door hun afwezigheid tijdens betogingen of akties waar zij er daadwerkelijk voor zouden kunnen opkomen !

PARTI SOCIAL CHRETIEN (PSC)

Het nationale standpunt van de PSC inzake politiek stemrecht getuigt van weinig ruimdenkendheid. Deze partij voorziet de noodzakelijkheid van een reeks juridische en grondwettelijke veranderingen en meent dat het toekennen van stemrecht in bepaalde etappes dient te gebeuren:

1. Eerst moeten er algemene regels en richtlijnen uitgevaardigd worden voor alle EG-lidstaten, niet alleen wat betreft stemrecht en verkiesbaarheid maar ook i.v.m. de toegankelijkheid van EG'ers tot bepaalde funkties die tot hiertoe aan de eigen landgenoten waren voorbehouden.
2. Daarna kan in EG-verband en op basis van de resultaten van de vorige regeling een systeem uitgedokterd worden om bepaalde politieke rechten toe te kennen aan niet-EG'ers.

De PSC van de Brusselse regio heeft een eigen standpunt gepubliceerd inzake migranten. We lichten er enkele opmerkelijke punten uit:

- de immigratiestop moet strikt toegepast worden;
- gemeenten met een hoge concentratie aan migranten moeten nieuwe vestigingen op hun grondgebied kunnen weigeren;

- de strijd tegen de illegaliteit moet verscherpt worden en alle illegalen dienen onmiddellijk uit het land gezet te worden;
- de slechte financiële situatie van de Brusselse gemeenten n.a.v. het groot aantal vreemdelingen dient gesaneerd te worden.

De Brusselse PSC vindt verder dat op het vlak van onderwijs, onthaal, arbeid en huisvesting de migrant wel recht heeft op eenzelfde behandeling als de Belg. Deze regel geldt voor haar echter enkel voor die migranten die zulke gelijke behandeling 'waard zijn', met andere woorden voor hen die mee arbeid leveren, die de bestaande waarden en regels respecteren en dezelfde plichten op zich nemen !

PARTI SOCIALISTE (PS)

De PS doet het anders. Op nationaal vlak geen openlijk racisme. De partij verwerpt met klem de verklaringen die de verantwoordelijkheid van de crisis en de werkloosheid toeschrijven aan de vreemde arbeiders. Ze verzet zich tegen alle racistische vooroordelen en houdingen. Daarom staat ze er op dat de wet tegen het racisme en de xenofobie gerespecteerd wordt. De PS is een voorstander van een zo goed mogelijk onthaal en integratie in onze maatschappij. Om dat te realiseren, doet de PS een zesttal voorstellen:

- de herziening van de wet op de nationaliteit en een vergemakkelijking van de naturalisatieprocedure;
- speciale belangstelling voor de jongeren van de tweede generatie, op vlak van zowel hun vorming en hun professionele plaatsing als het behoud van de banden met hun oorspronkelijke cultuur;
- de ontwikkeling van pedagogische technieken die aangepast zijn aan immigrantenkinderen: taalkursussen, onderricht in de eigen cultuur, onthaalklassen, enz.;
- de bevordering van het kultureel leven in de immigrantengemeenschap door steun aan kulturele verenigingen;
- verbetering van de huisvestingsvoorwaarden van de immigrantenfamilies;

– aanmoediging van diensten die immigranten helpen.
Het verkiezingsprogramma besluit dan:

“Bovendien steunt de Parti Socialiste, met respect voor de Belgische grondwet, elk initiatief dat het stemrecht op gemeentelijk vlak wil toekennen aan de immigranten die onderdaan zijn van een EG-land.

Tenslotte eist de Parti Socialiste voor de immigranten een echte globale politiek die de specifieke behoeften van deze belangrijke groep in aanmerking neemt, m.n. op het vlak van gezondheid, huisvesting en vorming”

Maar een half jaar geleden verspreidde in Schaarbeek Guy Lalot in naam van de PS van deze gemeente een pamflet waar je het koud van krijgt:

“Walgelijk

Laat het ons zeggen zoals het is !

Een prulkrant, even leugenachtig als provokerend, werd onlangs uitgedeeld in de gemeente Schaarbeek.

Dat pamflet wil de Schaarbekenaars doen geloven dat – ik citeer – “in het zicht van de gemeenteraadsverkiezingen van 1982, de PS het stemrecht eist voor de immigranten”.

De mandatarissen en de verantwoordelijken van de PS van Schaarbeek zeggen duidelijk aan hun medeburgers:

Dat is verkeerd ! (...)

Lalot sluit zich hiermee aan bij zijn partij-genoten, burge-meester Simonet, Barca en Cudell, wiens mening vroeger reeds aan bod kwam. Tevens werden overal in Schaarbeek affiches op de muren geplakt waarop te lezen stond:

Schaerbeek	1 janvier 71	1 janvier 81
Population Belge	94.779	71.002
Population Immigrée	24.188	36.135

Nols, maieur =
24.000 Belges ailleurs

Avec le **PS** **ÇA CHANGERA**
 du Schaarbeek

Hierover ondervraagd door Le Soir (14) antwoordde Lalot dat de plaatselijke afdeling van de PS unaniem tot deze actie beslist had en dat de Brusselse Federatie van de PS ze als racistisch had veroordeeld.

Dat het hele afschuwelijke gedoe duidelijk een aanzet was tot de verkiezingsslag van oktober 1982 bleek uit de volgende uitspraak van de heer Lalot: "Het is M. Nols die verantwoordelijk is voor het vertrek van 24.000 Belgische inwoners van de gemeente in 10 jaar. Dat is wat wij wilden aantonen met deze affiche en met een pamflet dat eerstdaags zal gepubliceerd worden. Sinds 10 jaar, door de verkrotting van hele wijken, door de afwezigheid van stadsvernieuwing, door het slecht beheer van de openbare middelen, door de lokettenzaak, door de afwezigheid van een sociale politiek en van een politiek van veiligheid, hebben duizenden landgenoten en talrijke industrieën Schaarbeek verlaten. Dat vertrek evenals de vervanging door immigranten, brengt het harmonieus samenleven van de gemeenschap in gevaar. Zelfs als men de immigratie stopzet, moet men de Belgen doen terugkeren naar Schaarbeek. Dat is wat wij beloven te doen, door de gemeente aantrekkelijker te maken".

NOTEN

- (1) *Nouvel Europe Magazine*, jg. 38, april 1982, nr. 142, blz. 6-11.
- (2) Zie *België : een racistische staat ?* van Luk Walleyen.
- (3) *De Morgen*, 5.5.1982, p.9.
- (4) Overgenomen uit het ontwerp-programma gemeenteraadsverkiezingen van de PvdA, blz. 7-10.
- (5) J. LIEVENS, N. BRASSEUR, A. MARTENS, *De grote stad : een geplande chaos ?*, Leuven, Davidsfonds, 1975.
- (6) Voor een zorgvuldige analyse verwijzen we naar het zeer uitgebreide werk *Le plan Manhattan, que crèvent les exclusés*, dat in 1974 werd uitgegeven door A. Martens, e.a.
- (7) Zie ook *Nols stuurt aan op een eskalatie van racistisch geweld*, BPA 281, 18.12.81, blz. 4-7.
- (8) A. BURNIAT-HERSCOVICI, *La délinquance des étrangers résident à Bruxelles*, *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 1972, blz. 10.
- (9) J. JUNGER-TASS, *Verborgen jeugddelinquentie en gerechtelijke selectie*, Studiecentrum voor Jeugdmisdadigheid, Brussel, 1976, blz. 78-87.
- (10) Eigen vertaling
- (11) Zie ook G. de MOFFARTS, *Immigratiestop in de Brusselse agglomeratie*, in *Bareel*, jg. 4, nr. 16, blz. 19-20.
- (12) Zie *Politieke rechten voor migranten* van Veerle Hobin.
- (13) Tijdschrift voor sociaal welzijn en maatschappelijk werk, jrg. 7, 1980, nr 1.
- (14) *Un qui ne se limite pas à Schaerbeek et au PS : une affiche socialiste raciste ?* *Le Soir*, 16.9.1981.

Deel III

Wij zijn allen immigranten : op zoek naar een tegenstrategie

Herstel van het arbeidersfront

ALBERT MARTENS

1. INLEIDING

In "Van reddende engel tot zondebok" werd getoond hoe de werkgevers de buitenlanders in het Belgisch productiesysteem 'inpassen' en ze dan ideologisch misbruikten om de slechte gang van de ekonomie te verklaren. De na-oorlogse immigratie heeft drie kenmerken:

- a. Er ontstaat een grote *verscheidenheid* onder de werknemers. Die wordt opzettelijk door de patroons nagestreefd omdat ze *verdeeldheid* zaait. Belgen en buitenlanders, buitenlanders van verschillende nationaliteiten, reglementairen en illegalen ('toeristen', klandestienen, enz.) worden tegen elkaar opgezet.
- b. De overheid beschouwt de immigratie als een *tijdelijk* verschijnsel. Dat is een uitstekend alibi om problemen zoals verblijf, onderwijs, huisvesting enz. nooit structureel te moeten aanpakken en/of oplossen.
- c. Het aantal migranten in België is *omvangrijk* en *duurzaam*. Er bestaan verschillende kultuurgroepen en gemeenschappen; het is een multikulturele samenleving geworden.

In andere Westeuropese landen, waar men gebruik maakte van koloniale arbeidskrachten, heeft dit proces zich al vroeger en verder ontwikkeld. Toch is ook in België deze evolutie definitief en onomkeerbaar. De immigratie heeft de organisatie van de arbeidersklasse voor enkele zeer belangrijke problemen gesteld. We trachten hiervan een korte schets te geven (1).

2. VERZET OF MOBILIZATIE ?

Jongeren, vrouwen en gastarbeiders worden vaak misbruikt voor het opvoeren van de concurrentie tussen arbeiders. Het zijn goedkope arbeidskrachten die nog niet volledig in het productieproces zijn ingeschakeld. Of de patroons er dan in slagen de eisen van de mannen of de Belgische werknemers af te zwakken, hangt in grote mate af van de strijd die de werknemers hiertegen voeren. Uiteindelijk zijn er maar twee reacties mogelijk :

- het radikaal verzet tegen de aanwerving van alle nieuwe arbeiders die niet gelijkwaardig zijn met de reeds tewerkgestelden;
- de mobilizatie en de organisatie van de nieuwkomers zodat zij gelijkwaardig en even strijdbaar worden en dezelfde – hoge – eisen stellen.

Beide strategieën hebben hun voor- en nadelen. De eerste is nogal 'korporatistisch'. Het groepsbelang van de reeds tewerkgestelden staat voorop. Deze strategie vraagt van bij het begin een sterk georganizeerde syndikale werking (closed shop-systeem). Zij wordt vaak gebruikt in o.a. de petroleumnijverheid, de gas- en elektriciteitssector en de overheidsdiensten (spoorwegen, posten, telegraaf, telefoon, enz.). Het is niet toevallig dat in deze sectoren weinig vrouwen en geen buitenlanders werken.

De tweede strategie vereist een voortdurende organisatie, vorming en mobilizatie van de werknemers. Zo bouwt men een gemeenschappelijk arbeidersfront op. Niet zelden brengt deze strategie heel wat moeilijkheden met zich mee. Vooral als men geen gemeenschappelijke taal spreekt of verstaat; of een verschillende syndikale traditie heeft, enz. wordt het vormen van een arbeidersfront er niet gemakkelijker op. Daarenboven worden de arbeiders gekonfronteerd met meer dan één aanval op hun positie. In België werden eerst Italiaanse arbeidskrachten aangetrokken, dan Spaanse en Griekse, tenslotte Turkse, Marokkaanse en Joegoslavische. Het uitbouwen van een sterk arbeidersfront met deze verschillende groepen is geen kleine opdracht. Op lange termijn zou het de internationale samenwerking tussen nationale arbeidersklassen in de hand kunnen werken.

De grote moeilijkheden ontstaan pas als de vakorganisatie in een bedrijf de *eerste* strategie verdedigt, maar de patroon de buitenlandse werknemers toch aanneemt. De vakorganisatie is dan verplicht over te schakelen naar de *tweede* strategie, wat niet altijd zomaar aanvaard wordt door de werknemers. Hoe kan men de migranten met open armen ontvangen, als men vroeger – of nog steeds – tegen de immigratie gekant was – of is. Het is dus vaak moeilijk die twee momenten uit elkaar te houden. Ook de vakbonden zijn daar niet altijd in geslaagd.

3. PROLETARIËRS ALLER LANDEN...

Wat doen de vakbonden, als organisatie, voor de buitenlandse werknemers (2) ? Zij aanvaarden hun lidmaatschap – 7% van de ACV- en ABVV-leden zijn migranten – en hebben specifieke diensten voor hen uitgebouwd – ACV: Dienst voor migrerende arbeiders en vluchtelingen; ABVV: Dienst migranten en Nationale advizerende commissie. Men schenkt ook in de dagelijkse dienstverlening speciale aandacht aan de migranten, ook al betekent dit een extra-belasting. Buitenlanders hebben immers tot viermaal meer problemen. De migranten worden ook in hun eigen taal benaderd. Het ACV geeft zijn vakbondsblad in het Turks, Pools, Grieks, Italiaans, Arabisch en Spaans uit.

Minder rooskleurig is de aanwezigheid van de migranten in de gezagsstructuren van de vakorganisaties. Zowel op bedrijfsniveau – afgevaardigden in de ondernemingsraad, C.V.G., syndikale delegatie – als op sectorieel niveau – paritaire komitees – als in de professionele centrales valt de migrantenaanwezigheid nogal dun uit. De gebrekkige taalkennis speelt hier zeker een rol, maar verklaart niet alles.

Bovendien bestaat er binnen de vakorganisaties geen eensgezindheid over het immigratieprobleem. Niet iedereen is akkoord met de algemene principiële standpunten. Daardoor ontstaan verschillen tussen de centrales, gewesten en gemeenschappen. Nog belangrijker in het uitdenken van een tegenstrategie zijn de verschillende standpunten van het ABVV en ACV als geheel.

HET ABVV:

“ZE HADDEN ER NIET MOETEN ZIJN”

Principieel bestaat voor het ABVV de migrant niet. G. Dassis van de Dienst migranten van het ABVV in een interview met *Bareel* is hierover duidelijk:

“Migranten zijn op de eerste plaats arbeiders. We moeten hen

dan ook niet als een aparte groep zien en hen paternalistisch behandelen. Daarom hebben de migranten recht op dezelfde arbeidsvoorwaarden en op dezelfde politieke rechten als de Belgische arbeiders. Dit brengt ook dezelfde verplichtingen met zich mee. Alleen op die wijze kan een ware solidariteit ontstaan, onze eerste doelstelling..." (3)

Het ABVV doorzag de patronale strategie. Het begreep dat de tewerkstelling van vreemdelingen de arbeidersklasse zou verdelen. Toch hebben zij daartegen geen weerstand geboden. Toen in 1944 Duitse krijgsgevangenen in de steenkoolmijnen werden ingezet om de stakingen te breken, kon de Centrale van de Mijnwerkers en het ABVV de heersende machtsverhoudingen niet ombuigen.

Het ABVV kon haar teoretisch juiste uitgangspunt niet in daden omzetten. De tewerkstelling van krijgsgevangenen – en later van andere buitenlandse werknemers – was dus een reële *syndikale nederlaag*. Deze nederlaag werd nooit erkend, laat staan bewust geanalyseerd en besproken. Dat blijkt uit het voorwoord van de "Praktische gids voor de gastarbeider in België". Nathalis De Bock, adjunkt-algemeen sekretaris van het ABVV schrijft daarin: "Ons land heeft inderdaad tijdens het laatste decennium een belangrijke immigratie gekend die ten andere beantwoordde aan de behoeften van de verschillende economische sectoren...". Die behoeften waren niets anders dan de patronale eisen voor goedkope arbeidskrachten.

Het is erg gemakkelijk die nederlaag te verbergen door de 'migrant' te verzwijgen. Het principieel juiste standpunt 'migranten zijn in de eerste plaats arbeiders' doet hier goed dienst. Eens dat men van de migranten "arbeiders" heeft gemaakt, moet men ze ook niet meer onderscheiden. Syndikale nederlaag en tegenstellingen in de arbeidersklasse door de migratie kunnen vergeten worden. Maar zulke denkbeeldige 'oplossing' "betekent alvast nog niet dat het migrantenprobleem niet meer bestaat !" (4).

HET ACV:
'ZE ZIJN ER TOCH... DUS...'

Het ACV maakt zich over de migranten minder kopzorgen. Men gaat ervan uit dat zij er zijn en dat ze zullen blijven. De vakbond moet dan ook tegenover die mensen zijn verantwoordelijkheid opnemen. Die werd in 1952 duidelijk geformuleerd door R. Petre, sekretaris-generaal van de Centrale der Vrije Mijnwerkers:

"In aanwezigheid van deze toestand, en gezien de economische, sociale en morele repercussies voor het land in het algemeen en voor de Belgische werknemers in het bijzonder, moest het ACV zich op bijzondere wijze inlaten met het lot van de buitenlandse werknemers, op zo'n wijze dat hun aanwezigheid nooit de Belgische arbeidskrachten zou benadelen en dat anderzijds de buitenlandse arbeiders degelijke arbeids- en huisvestings- en verblijfsvoorwaarden zouden genieten. Inderdaad, men moest niet alleen het ontstaan van concurrentie op de arbeidsmarkt voorkomen, men moest ook de toekomst voorzien, namelijk door een zo groot mogelijk aantal van de buitenlandse arbeiders – die in België hun broodwinning en hun toevlucht zochten – binnen de kristelijke vakbonden te organiseren. Alleen een vaste organisatie met sterke kaders en vrijgestelden, kon deze taak tot een goed einde brengen (...). Voor het ACV was deze zaak des te belangrijker omdat de vreemdelingen in grote meerderheid katholiek waren. Daarom acht het ACV het een gebiedende plicht er over te waken dat aan deze buitenlandse arbeiders – op wie onze industrie een beroep heeft gedaan – arbeids-, levens- en huisvestingsvoorwaarden gegeven worden in overeenstemming met hun menselijke waardigheid – ongeacht hun herkomst of hun nationaliteit" (5).

Vanuit deze pragmatische visie, bouwde het ACV een ganse migrantenwerking uit. Ongetwijfeld geniet dit bij de migranten heel wat bijval. De meesten onder hen vinden het ACV actiever en efficiënter dan het ABVV. En terecht... het ACV steunde b.v. de strijd van de migranten om het wettelijk inschrijvingsrecht te Schaarbeek te krijgen. Het steunkomitee van de hongerstaking kon op de onvoorwaardelijke en actieve solidariteit van het ACV rekenen. Het ABVV liet niets van zich horen.

4. HET HERSTEL VAN HET ARBEIDERSFRONT

De verdeeldheid onder de arbeiders werd ongetwijfeld rechtstreeks of onrechtstreeks georganiseerd door het patronaat. De huidige herstructurering van de kapitalistische productiewijze zal dit zeker nog verscherpen. En hoe verdeelder, hoe beter... Eenheid en solidariteit zijn dan de beste verweermiddelen. Men moet een eenheid en solidariteit bereiken tussen Belgen en buitenlanders en tussen de buitenlanders van verschillende nationaliteiten, talen en kulturen. De eenmaking van de arbeidersklasse in een arbeidersfront, veronderstelt dat men de verschillen in taal, cultuur, godsdienst, enz. niet negeert of doodzwijgt. Men moet ze onderkennen en eerbiedigen om een gemeenschappelijke emancipatiestrijd te kunnen voeren tegen alle uitbuitingsvormen, waarvan zowel Belgen als buitenlanders het slachtoffer zijn. In dit verband pleit het ACV en het ACW voor een migrantenbeleid waar ondermeer:

- elke vorm van formele of feitelijke diskriminatie bestreden wordt;
- de kommunikatie tussen de gemeenschappen bevorderd wordt;
- de autochtone bevolking probleemgevoelig voor het gastarbeidersvraagstuk gemaakt wordt;
- een democratisch migrantenbeleid opgebouwd wordt vanuit de betrokkenheid van de representatieve migrantenverenigingen;
- de beschikbare middelen opgetrokken worden... enz. (6).

5. TER AFRONDING

We hebben twee strategieën tegenover de immigratie onderscheiden: verzet en mobilizatie. Dit onderscheid is zeker theoretisch juist. De moeilijkheden ontstaan echter wanneer deze strategieën in daden worden omgezet.

Sinds 1974 is de patronale taktiek veranderd. Er is geen immigratie van nieuwe arbeidskrachten meer; men doet een beroep op de 'tweede generatie'. De eerste strategie is dus overbodig geworden. Maar meer dan ooit moet men beletten dat de arbeiders door de patroon tegen elkaar worden uitgespeeld. De solidariteit en de gezamenlijke mobilizatie van Belgen en buitenlanders is de enig geldige strategie. Verschillende syndikale standpunten en manifestaties zoals het 'Feest tegen het racisme' van het ABVV in mei 1982 te Vorst, zijn daarvan goede voorbeelden.

Het herstel van een eenheidsfront onder de Belgische en de buitenlandse werknemers wordt dus een absolute noodzaak om de permanente 'verdeel en heers' strategie en de steeds aangewakkerde concurrentie tussen arbeiders onderling ongedaan te maken. Wanneer arbeiders elkaar om raciale, kulturele of andere redenen bevechten, gaan zij ongetwijfeld ook niet meer het patronaat aanvechten. Om dit laatste te voorkomen moet het patronaat de arbeidersklasse verder verdelen.

Maar het opbouwen van een eenheidsfront vraagt niet enkel het stopzetten van de vijandelijkheden, maar ook dat er werk gemaakt wordt van een gemeenschappelijk front. De eenheid is niet enkel een middel maar ook een doel. Wanneer men de talrijke verschillen wil en kan overstijgen, bereikt de arbeidersklasse in België een nieuwe syntese waar taal-, nationaliteits- en kultuurverschillen niet dienen verdrongen of onderdrukt te worden. Het wordt dan m.a.w. een opnieuw eengemaakt – internationaal – proletariaat dat het internationaal – eengemaakt – kapitaal succesvol zal kunnen bestrijden.

NOTEN

(1) Zie in dit verband "Buitenlandse werknemers, Belgische arbeidersklasse en vakbonden", in M. AERTS en A. MARTENS, *Gastarbeider. Lotgenoot en landgenoot ?* Kritak, Leuven, 1978, blz 49-75.

(2) Uitgebreide beschrijvingen kan men vinden in :

M. AERTS en A. MARTENS, *Gastarbeider...*

Dossier vakbonden en migratie, *Bareel*, 1980, nr 12-13.

(3) *Bareel*, 1980, nr 12-13, blz 20.

(4) Dergelijke verschuivingen doen zich ook voor bij de vakbonden in het buitenland. De Franse C.G.T. b.v. was tot haar 33ste kongres (juni 1961) tegen elke nieuwe arbeidersimmigratie gekant. Tijdens het volgende kongres, in 1963, waren de meningen hierover verdeeld. De verslaggever gaf het volgende commentaar: "De arbeidersklasse heeft zeker geen belang bij een massale immigratie, maar in de praktijk heeft ze niet de mogelijkheid ze te verhinderen. Het is dus noodzakelijk de concurrentie en de verdeling schaakmat te zetten".

L. GANI, *Syndicats et travailleurs immigrés*, Paris, Editions Sociales, 1972, blz 74.

(5) P. PETRE, *Le syndicat et le problème des travailleurs étrangers en Belgique*, in *L'industrie charbonnière belge dans ses aspects sociaux*, Stage collectif, Bruxelles, 10-20/12/1952, Ministère du Travail et de la Prévoyance sociale, blz 4-5.

(6) ACV, *Struktuur, standpunt, praktijk inzake vreemde werknemers*, *Bareel*, 1980, nr 12-13, blz 14.

De anti-racismewet: een vitrinestuk ?

LUK WALLEYN

Op 30.7.81 kwam een wet tot stand "tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden". Deze wet heeft een lange voorgeschiedenis. Op 1.12.66 legde het socialistisch kamerlid Glinne een eerste voorstel neer dat in feite de toepassing beoogde van de Konventie van New York tegen rassendiskriminatie. Die konventie werd op 7.3.66 door België ondertekend. Het had zich daardoor ertoe verbonden slachtoffers van rassendiskriminatie wettelijk te beschermen.

Dit en soortgelijke voorstellen bleven in de parlementaire molen hangen tot de regering Martens IV een wet tegen het racisme in haar regeringsakkoord schreef. Dit gebeurde vier dagen nadat op 20 oktober '80 meer dan 100.000 mensen te Brussel betoogden tegen racisme en fascisme, naar aanleiding van de aanslag in de Copernicstraat te Parijs op een Joodse synagoog en van de anti-gastarbeidersbetoging van de VMO te Antwerpen.

Er was een nieuwe aanslag nodig om de regering ertoe te brengen in spoedtempo een wetsontwerp in te dienen. Op 5 december '80 werd te Laken een Marokkaanse arbeider, Mohammed Ben Hamou door een lid van het fascistische Front de la Jeunesse vermoord. Op 9 december werd het ontwerp in de kamer ingediend en op 12 februari werd het gestemd. Onmiddellijk startte een tegenoffensief, o.a. in kranten als *De Standaard*: De Kamer had zich laten verrassen... De francofonen zouden de wet wel eens kunnen gaan gebruiken in het randgebied... Dergelijke argumenten moesten een amendementenslag steunen die de CVP-senatoren waren gestart. De invloed van de pro-apartheidslobby Protea zal hieraan wel niet vreemd zijn. Uiteindelijk struikelde het ontwerp net niet in de commissie en kwam het nog voor het reces door de senaat: een waar succes.

Sindsdien zijn er al talrijke klachten geweest. Geen enkele

daarvan liep echter uit in een vervolging voor de rechtbank, laat staan een veroordeling. De wet zelf biedt nochtans, ondanks een aantal zwakke punten, heel wat mogelijkheden.

Art. 1 verbiedt het openlijk aanzetten tot diskriminatie, haat of geweld tegen een persoon of een groep vanwege zijn of hun ras, huidskleur, afstamming of nationale of etnische afkomst. Het bestraft ook diegene die openlijk zijn voornemen bekend maakt rassendiskriminatie toe te passen. De straffen zijn 8 dagen tot 6 maanden gevangenis en geldboetes tot 30.000 F. Konkreet kunnen op die basis niet alleen de auteurs vervolgd worden van heel wat racistische blaadjes en verkiezingspamfletten, maar ook burgemeester Nols die er openlijk voor uitkomt dat hij bepaalde inwoners van zijn gemeente niet wil inschrijven omwille van hun nationaliteit.

De toepassing van dit artikel hangt erg af van de medewerking van het publiek, omdat zelden een bepaald individu getroffen wordt door een "aanzetting tot diskriminatie". Voor het openbaar ministerie, dat in principe dit publiek vertegenwoordigt, is de vervolging van racisten in elk geval geen prioriteit. Enkele positieve voorbeelden waren er tijdens de jongste verkiezingscampagne. In Hoboken werd door de gemeente de affiche van het Vlaams Blok "400.000 werklozen, waarom dan gastarbeiders?" als strijdig met de wet geweerd van de officiële aanplakborden. In St.-Joost-ten-Node stelden de dag voor de verkiezing propagandisten van de PvdA vast dat op de lichtkrant van het Martinicentrum reclame gemaakt werd voor het F.N.K. (Forces Nouvelles – Nieuwe Krachten: de partij van het Front de la Jeunesse). De slogans luiden "Stop immigratie" en "België aan de Belgen". Men diende klacht in bij de gemeentepolitie die na korte tijd de lichtreclame liet stilleggen en procesverbaal opstelde.

Art. 2 heeft betrekking op de bordjes "interdit aux étrangers" die men gedurende jaren kon vinden aan het venster van menig café of dancing. "Hij die bij het leveren of bij het aanbieden van levering van een goed of een dienst op een plaats die voor het publiek toegankelijk is, rassendiskriminatie bedrijft jegens een persoon vanwege zijn ras, huidskleur, afstamming of nationale of etnische afkomst, wordt gestraft met een gevangenisstraf van 8 dagen tot 3 maanden."

In dezelfde cafés of dancings waar de betreffende bordjes

hingen, kan men nu in de vitrines lezen: "de direktie behoudt zich het recht voor personen te weigeren". Om in zo'n geval een vervolging uit te lokken moet men binnengaan met één of meer vreemdelingen en een eventuele weigering tot bediening laten vaststellen door getuigen.

Oorspronkelijk was in dit artikel een paragraaf voorzien die patroons en huiseigenaars die weigeren werk of woonst te verschaffen aan vreemdelingen betrof. Minister Moureaux liet dit echter weg uit het regeringsontwerp, volgens zijn eigen zeggen om aan de vreemde arbeiders en huurders geen bescherming te geven die de Belgen niet hebben (konferentie op 26.4.80). Een spijtige weglating want diskriminaties op dat vlak zijn schering en inslag. Wie echter een bordje uithangt "te huur voor Belgen" is wel strafbaar, op basis van art I,2, omdat hij zijn racistische inzichten openbaar aankondigt. Wie zonder publiek aan rassendiskriminatie doet is op basis van deze wet niet strafbaar. Iemand die een vreemdeling slagen toebrengt en uitmaakt voor "vuile makak" is niet in overtreding met deze wet, maar zal alleen vervolgd kunnen worden wegens slagen en beledigingen.

Art. 3 bestraft de deelname aan groepen die racistische propaganda maken of diskriminerend optreden. Fascistische bendes als VMO, Front de la Jeunesse e.d. vallen daar alvast duidelijk onder. Deze bepaling biedt in feite de mogelijkheid deze organisaties buiten de wet te stellen en hun publikaties aan te slaan. Als men echter weet met welke schroom parket en rechtbanken de wet op de privé-milities tegen deze groepen toepassen (zie VMO-arrest van 11.6.82), moet men zich niet te veel illuzies maken.

Art. 4 straft elke overheidspersoon die om racistische redenen iemand de uitoefening van een recht willekeurig weigert. Op deze basis legde een vreemdeling wiens inschrijving in Schaarbeek geweigerd werd, klacht neer bij de Prokureur des Konings tegen Nols en zijn schepenen. Het enig onderzoek dat plaats vond was een politiebezoek aan de woning van de betrokkene, volgens het parket om te zien of hij wel echt in Schaarbeek woonde. De vrouw van de vreemdeling die de agenten te woord stond had echter alleen begrepen "dat haar man zo vlug mogelijk het land moest verlaten".

Art. 5 geeft aan antiracistische organisaties als de *Liga voor de Rechten van de Mens* en de *Beweging tegen Racisme, Antise-*

mitisme en Xenofobie de mogelijkheid zich burgerlijke partij te stellen en zo een proces uit te lokken. Op 24 december kondigde de Liga in een perskonferentie aan dat zij tegen Nols en zijn schepenen een rechtstreekse dagvaarding zou uitzenden. Achteraf werd echter van dit voornemen afgezien. De Liga oordeelde enerzijds dat een dergelijk proces publiciteit voor Nols zou kunnen betekenen, anderzijds dat voor de eerste toepassing van de wet een veroordeling voor 100% zeker moet zijn. Met andere woorden: de nieuwe wet is zo mooi dat we ze liever niet toepassen dan ze te laten verslijten in het gebruik. Een eigenaardige opvatting voor een organisatie die 14 jaar heeft gevochten om die wet erdoor te krijgen ! Wanneer men elk initiatief aan het parket overlaat staat het vrijwel vast dat die wet dode letter zal blijven. De verantwoordelijkheid van anti-racistische organisaties, maar ook van individuen die met racistische daden geconfronteerd worden, is daarom heel groot. 14 jaar strijd hebben de antiracistische beweging een wapen in handen gegeven. Laat het geen museumstuk worden.

Politieke rechten voor migranten

VEERLE HOBIN

1. STANDPUNTEN, VOOR EN TEGEN...

STRIJDEN VOOR POLITIEKE MONDIGHEID

Gastarbeid is geen tijdelijk fenomeen meer. Het is haast onmogelijk geworden voor de migranten om terug te keren naar het moederland en daar een zekere welstand op te bouwen of te handhaven. Maar niet alleen dat verhindert de terugkeer. De meeste migranten zijn met handen en voeten gebonden aan onze instellingen, waardoor de terugkeer meer en meer wordt uitgesteld. Vooral de mening en gevoelens van de zogenaamde tweede generatie speelt hier een grote rol.

Hoe langer hoe meer stelt men zich dan ook vragen over hoe de toekomst van de migranten zich hier verder zal ontwikkelen. De permanente aanwezigheid van gastarbeiders maakt een integratie noodzakelijk, maar daarvoor moeten de voorwaarden eerst voldaan worden. Een rechtszeker statuut, gelijkberechtiging en het toekennen van alle democratische rechten op het politieke vlak, mogen niet langer uitblijven.

Deze rechten zullen niet zomaar toegekend worden. De democratische stromingen in onze samenleving zullen ervoor moeten strijden. Een strijd die aansluit bij de normale historische ontwikkeling, waarbij verschillende sociale klassen één na één aan het politieke leven zijn gaan deelnemen. De pamfletten die nu verspreid worden tegen het stemrecht voor vreemdelingen vertonen opvallend veel gelijkenis met de pamfletten die nog geen eeuw geleden werden verspreid tegen het algemeen stemrecht. Pas door de wet van 15 april 1920 konden

vrouwen deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezingen. Ondanks alle onheilsprofeten zijn de gemeentelijke structuren daardoor niet in mekaar gestort (1) !

Voor de syndikale verkiezingen hebben de migranten wel kiesrecht en kunnen ze zich verkiesbaar stellen. Dit stemrecht werd de buitenlandse werknemers tamelijk vlug toegekend (in 1949); het recht om als werknemersvertegenwoordiger verkozen te worden pas in 1963 - en dan nog slechts onder bepaalde voorwaarden. Het is pas sinds 1971 dat de volledige gelijkheid tussen de Belgische en de buitenlandse werknemers tot stand kwam (2).

De gastarbeider is echter niet alleen een arbeidskracht, zijn belangen zijn ruimer dan de arbeidsvoorwaarden in de fabriek waar hij werkt. Hij woont ook ergens, laat er zijn kinderen naar school gaan, doet beroep op diensten en betaalt er belastingen. De beslissingen op het gemeentelijk niveau zijn ook voor de migrant een rechtstreekse ingreep op zijn levensomstandigheden.

Een modern gemeentebeleid veronderstelt enerzijds een meer en direkter ingrijpen in het leven van de bevolking en anderzijds een steeds groter wordende vraag naar informatie en inspraak van deze bevolking. Vandaag blijft de vreemdeling daar echter nog van verstoken. Hij heeft geen inspraak, hij kan niet stemmen. Het is nochtans voor hem van essentieel belang over dit recht te kunnen beschikken. Een gemeentelijke overheid speelt immers in op zijn kiezerspubliek. Zolang een groep van de bevolking niet meetelt krijg je dus een vertekening. Als de vreemdelingen mogen meestemmen zal het beleid automatisch veranderen. Huisvesting, openbare verlichting, onderwijs en zoveel meer zullen verbeterd en aangepast worden.

Er wordt hierbij vaak verwezen naar het bestaan van gemeentelijke adviesraden voor gastarbeiders. Een aantal jaren geleden rezen ze, samen met kulturele, jeugd- en gezinsraden als paddestoelen uit de grond. Men dacht dat dergelijke raden in een modern gemeentebeleid een grote rol konden spelen. In de praktijk is dit zeer beperkt gebleven. Het gemeentebeleid wordt duidelijk niet in adviesraden bepaald. Tenslotte is het volgen van hun advies niet verplicht en kunnen ze daarom hun goed- of afkeuring geen kracht bijzetten. De opkomst bij de verkiezing van dergelijke raden is niet groot. De verkiezingen zijn trouwens niet verplicht. Diegenen die er dan toch aan mee

doen, doen het in afwachting van beter (3).

Over het stemrecht voor migranten kunnen echter ook enkele bedenkingen worden gemaakt. Enige relativering is hier wel op haar plaats. Burgerlijke en politieke rechten voor migranten zijn zeer zeker heel belangrijk, maar toch... Wat heeft de moeilijke strijd voor het algemeen stemrecht de Belgische arbeiders opgeleverd? Hebben zij daardoor meer vat gekregen op hun positie in het productieproces, op de evolutie van het bedrijfsleven en de werkzekerheid? Dat er voor het verkrijgen van een volwaardig landgenootschap moet gestreden worden, hoeft geen betoog. Het zou echter gevaarlijk zijn te beweren dat politieke inspraak automatisch economische inspraak betekent (4)!

MOGELIJKE BEZWAREN

Er zijn natuurlijk een aantal burgers en politieke instanties niet erg gelukkig met de strijd voor gelijke politieke rechten. Allerlei rampen worden voorspeld tegen de dag dat vreemdelingen aan de gemeenteraadsverkiezingen deelnemen. Zulk onheil is al vaker in de geschiedenis voorspeld. Kijken we maar even naar de evolutie van het politiek stemrecht voor de Belgen zelf. Ook daar moest met heel wat vooroordelen afgerekend worden.

Een eerste bezwaar ligt op *juridisch* vlak. Art. 4 van de grondwet bepaalt dat alleen Belgen politieke rechten hebben. Vreemdelingen worden gelijkgesteld met de Belgen vanaf het ogenblik dat zij de grote naturalizatie hebben verkregen. Een aantal juristen en politici verdedigen de stelling dat het gemeentelijk stemrecht één van deze rechten is en dat een grondwetsherziening noodzakelijk is. Ze vonden hierin steun bij het advies van de Raad van State. Anderen betwisten deze stelling en verwijzen daarvoor naar de gemeentekieswet. Daarin staat dat alle Belgen mogen gaan kiezen plus diegenen die genaturaliseerd zijn tot Belg. Dit artikel is altijd zo geïnterpreteerd dat ook 'vreemdelingen' met een kleine naturalizatie mee mogen stemmen. Nu kan je twee konklusies trekken. Ofwel is de ge-

meentekieswet ongrondwettelijk, en dan is ze dat al jaren, want ze dateert van 1921. Ofwel is het stemrecht bij de gemeenteraadsverkiezingen niet één van die politieke rechten, die volgens de grondwet alleen aan Belgen toekomen. Stemrecht weigeren wegens grondwettelijke bezwaren lijkt dus veeleer te steunen op politieke onwil dan op respect voor de grondwet.

Verder vermelden we een reeks opwerpingen van directere *politieke* aard, ingegeven uit vreemdelingenhaat en uit vrees voor politieke aardverschuivingen.

- Een eerste politiek bezwaar komt van sommige Vlamingen. Zij zijn er bang voor dat de vreemdelingen in Brussel in grote getalen zullen stemmen voor de franstalige partijen, zodat er nog minder Vlamingen dan nu in de Brusselse gemeenteraden zullen zetelen. Maar die vrees voor minorisering is ongrond en zeker onterecht. De meeste Franstalige partijen stellen zich immers zo racistisch op dat ze niet veel stemmen van de migranten moeten verwachten (cfr. Nols). Solidariteit tussen minderheidsgroepen levert trouwens altijd meer op dan afzijdigheid !
- Een tweede politiek bezwaar is een uiting van de vrees voor minorisering door de vreemdelingen als groep. Men is er bang voor dat zij in één gemeente de rangen aaneensluiten en één van hen als burgemeester kiezen. Men mag echter niet de fout maken te veronderstellen dat de vreemdelingen zich in de verkiezingen zullen opstellen als één blok, laat staan dat ze zich tegen de Belgen zullen keren. Ook bij hen treft men verschillende politieke strekkingen aan.
- Een derde politiek bezwaar heeft betrekking op het feit dat men de vreemdelingen wel dezelfde rechten zou geven, maar niet dezelfde plichten zou opleggen. Het gaat dan vooral om de dienstplicht. Ten eerste klopt dat van die gelijke rechten al niet, want over stemrecht voor de parlementsverkiezingen wordt nog lang niet gediskussieerd. Ten tweede gaat het toch niet op om zulk een ‘nationale plicht’ in ruil te stellen voor gemeentelijke inspraak, wat toch maar een heel plaatselijke betrokkenheid inhoudt. En niemand spreekt er trouwens ooit over dat vreemdelingen alle andere plichten even trouw vervullen als de Belgen (belastingen, sociale bijdragen...), maar vaak in de kou blijven staan als het op de uitoefening van hun rechten aankomt (leemten in de sociale zekerheid, geen toe-

gang tot betrekkingen in openbare diensten).

Tenslotte menen een aantal deelnemers aan het debat over stemrecht dat vreemdelingen zich dan maar moeten laten *naturaliseren* als ze toch zo graag iets te zeggen willen hebben. Deze mensen verwarren duidelijk de wil van de enkeling om Belg te worden en het verwerven door een groot deel van de bevolking van een aantal politieke rechten om uit hun onwaardige situatie te geraken. Deze eis is niet realistisch. Men moet daarenboven kunnen aanvaarden dat vreemdelingen anders kunnen zijn, andere waarden en normen hanteren, een andere godsdienst beleven, enz (5).

Toch is het vooral dit naturalisatie-argument dat de laatste tijd weer de kop opsteekt, evenals het (nog niet vermelde) argument van de wederkerigheid. Dit laatste betekent dat pas stemrecht kan verleend worden als de Belgen in de respektievelijke landen ook van dit recht kunnen genieten. Nu is het zo dat de meeste Belgen in ontwikkelingslanden tegenover de plaatselijke bevolking reeds in een bevoorrechte positie staan. Ze hebben het stemrecht niet nodig om hun belangen door te drukken. Het is duidelijk dat deze laatstvermelde voorwaarden moeilijk kunnen gerealiseerd worden. Waarschijnlijk hebben ze juist daarom zoveel sukses !

2. HET PARLEMENT AAN HET WERK : DE VERSCHILLENDE WETSVORSTELLEN OP EEN RIJTJE (6)

- Wetsvoorstel tot uitbreiding van het gemeentelijk kiesrecht en de plaatselijke verkiesbaarheid tot de onderdanen van de lidstaten van de EEG. Dit voorstel werd ingediend door de PS'ers Pétry en Lallemand in maart 1980. Het stemrecht wordt erin bekeken door een Europese bril. Deze diskriminatie van niet-EEG'ers mist elke fundering. Een niet-EEG migrant heeft bovendien precies dezelfde gemeentelijke plichten en wordt dus enkel op basis van zijn nationaliteit uitgesloten van het recht om door middel van zijn stem deel te nemen aan het plaatselijke politieke leven.
- Wetsvoorstel tot invoering van het kiesrecht voor bepaalde vreemdelingen bij de gemeenteraadsverkiezingen. Dit voorstel werd bij de Kamer ingediend door de heer Liénard (PSC) en ondertekend door parlementsleden van de CVP, RW, PS, PCB en PS. Het voorstel had dus een pluralistische basis, hoewel de liberalen, het FDF en de VU ontbraken. Men maakt geen onderscheid tussen EEG'ers en niet-EEG'ers. Immers : “Er zou binnen de buitenlandse werknemers een ‘luxe getto van migranten’ ontstaan”. Toch maakt men nog voorbehoud om naast het kiesrecht ook het recht op verkiesbaarheid toe te kennen. Men vreest de reactie van de publieke opinie en acht deze evenals de migranten niet rijp voor deze stap.
- Wetsvoorstel waarbij aan de vreemdelingen die meer dan 5 jaar in België verblijven stemrecht wordt verleend voor de gemeenteraadsverkiezingen en de verkiezingen van de agglomeratieraden en raden voor federaties. De ondertekenaars, Mangelschots, Vanvelthoven, Hancké en Sleenckx behoren tot de jongere politieke generatie van de S.P.
- Wetsvoorstel waarbij het kies- en het verkiesbaarheidsrecht voor de gemeenteraden, evenals het recht om het ambt van burgemeester, schepen en lid van een O.C.M.W. uit te oefenen, aan bepaalde vreemdelingen wordt toegekend. Fiévez (RW) is de enige indiener en ondertekenaar. Hij trekt de idee

van politieke participatie radikaal door.

- Door de KP'er Daniel Fedrigo werd op 11 december 1981 een voorstel ingediend, waarbij aan vreemdelingen vanaf de leeftijd van 18 jaar en na 5 jaar verblijf in België gemeentelijk stemrecht zou toegekend worden.
- Het meest recente voorstel dateert van 4 februari 1982 en was ondertekend door M. Liénard (PSC). Het voorzag gemeentelijk stemrecht voor migranten die minstens 10 jaar ononderbroken in België verbleven of 5 jaar voor hen die hier geboren waren, en minstens 6 maanden in dezelfde gemeente woonden.

3. STEMRECHT '82

In het begin van de jaren '70 kwam de eis tot toekenning van politiek stemrecht voor de vreemdelingen bij de gemeenteraadsverkiezingen in vakbondskringen op. In Limburg betoogden in 1976 voor het eerst enkele honderden mensen voor deze eis. En in 1979 ontstond de beweging *Stemrecht '82*, als Nederlandstalige tegenhanger van *Objectif '82*. Stemrecht '82 is een pluralistische vereniging, waarbij heel wat socio-kulturele, politieke en vakbondsorganisaties achter een gemeenschappelijk platform staan.

HET PLATFORM VAN STEMRECHT '82

STEMRECHT '82 heeft als doel :

- 1. het verlenen aan vreemdelingen van de mogelijkheid om op politiek vlak mee te beslissen over de manier waarop hun leven ingericht en geleid wordt;*
- 2. het wegwerken van alle daden van rassendiskriminatie en ras-senhaat;*
- 3. het verlenen van rechtszekerheid aan vreemdelingen wat hun verblijf en vestiging betreft, welke hun integratie mogelijk kan maken en geen enkel wantrouwen ten hunne opzichte uitdrukt.*

Daarom vragen wij op korte termijn :

- 1. het stemmen van een wet die het actief en passief stemrecht verleent aan vreemdelingen op gemeentelijk vlak, onder bepaalde voorwaarden;*
- 2. het stemmen van een wet die zowel oorzaken als gevolgen van rassenhaat kan beteugelen, in de zin van het wetsvoorstel Glinne;*
- 3. het stemmen van het wetsontwerp regelende de toegang, het verblijf, de vestiging en de verwijdering, door de Senaat, waarna de noodzakelijke amendementen dienen gestemd en goedgekeurd.*

De laatste twee doelstellingen zijn ondertussen reeds grotendeels verwezenlijkt met de beperkingen zoals die werden be-

sproken in de hoofdstukken *België: een racistische staat ?* en *De anti-racisme wet: een vitrinestuk*. Er blijft dus alleen nog de eerste eis. Konkreet betekent die toekenning van stemrecht aan alle buitenlanders onder dezelfde voorwaarden als voor de Belgen, waaronder ook het recht om zich verkiesbaar te stellen, en dit na 5 jaar verblijf.

Deze bundeling van krachten in Stemrecht '82 heeft zeker resultaat, vooral ook omdat zowel de verspreiding van informatie (o.a. door brochures, diamontages, voordrachten...) als de politieke actie (aansturen op de indiening van een pluralistisch wetsvoorstel) nu op een meer gekoördineerde manier gebeurt.

4. EN HET BUITENLAND ?

Alleen *Ierland* kent stemrecht toe aan iedereen zonder termijn van verblijf. In *Groot-Brittannië* wordt deze materie geregeld door de British Nationality Act van 1948 en de Immigration Act van 1971. Alle Commonwealth-onderdanen hebben stemrecht; de anderen niet, en er bestaan evenmin plannen om uit te breiden. In *Frankrijk* is het stemrecht, zoals bij ons, beperkt tot de nationale onderdanen. Volgens een opiniepeiling in Frankrijk (tussen 13 en 16 januari 1978 werden 1000 personen ondervraagd) zou 55% van de Fransen tegen stemrecht op gemeentelijk vlak zijn, 11% zonder mening en 34% voor. In *Duitsland* beperkt de grondwet het stemrecht tot staatsonderhorigen. *Luxemburg* telt 23% vreemdelingen onder haar bevolking, maar er zijn toch geen voorstellen om het politiek stemrecht uit te breiden. In *Italië* is er evenmin stemrecht voor vreemdelingen voorzien en zijn er geen plannen om dit te wijzigen. Italië is echter een emigratie- en geen immigratieland, zodat het probleem zich daar minder stelt. *Zweden* heeft politiek stemrecht en verkiezbaarheid aan alle in Zweden verblijvende vreemdelingen toegestaan. En ook *Denemarken* besliste een aantal maanden geleden gemeentelijk stemrecht toe te kennen aan alle vreemdelingen die minstens 3 jaar in Denemarken verbleven.

Rest ons nog *Nederland*, waar de tweede kamer zich op 22 maart 1979 met algemene stemmen heeft uitgesproken om de grondwettelijke belemmeringen voor het verlenen van kiesrecht voor de gemeenteraad aan buitenlanders weg te nemen. In november 1981 werd een grondwetswijziging doorgevoerd, waardoor in Nederland wonende buitenlanders het recht hebben om als kiezer en als kandidaat deel te nemen aan de gemeenteraadsverkiezingen. De voorwaarden moeten nog vastgelegd worden in de nieuwe kieswet. De Kiesraad heeft geadviseerd een verblijf van 3 jaar te eisen voor het stemrecht (aktief) en 5 jaar voor verkiezbaarheid (passief). Dit wordt pas effectief voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1986, omdat voor de verkiezingen van dit jaar de grondwet te laat werd gewijzigd.

Besluit: er bestaat een zeer uiteenlopende houding tegenover politiek stemrecht op gemeentelijk vlak in de E.E.G. !

5. BESLUIT

Meer dan ooit lijkt het noodzakelijk de band te leggen tussen de twee reeds gerealiseerde eisen en deze die nog hangende is : stemrecht en verkiesbaarheid voor migranten bij de gemeenteraadsverkiezingen. Immers, zolang het stemrecht er niet is, zal het verblijfs- en vestigingsrecht steeds bedreigd worden door politici die van stemloze migranten de inzet maken van hun propaganda. Het beroep dat we dienen te doen op de wet tegen het racisme kan alleen maar de hardheid van de botsing onderlijnen.

Toch is het ondenkbaar dat een samenleving die zichzelf democratisch noemt, ongestraft gedurende een lange tijd deze diskriminatie blijft handhaven. De permanente verwijdering van 1/10 van de bevolking van de democratische besluitvorming zou het geweten van deze samenleving moeten verontrusten. Anders gaan we een gevaarlijke verenging van het begrip democratie tegemoet én wordt de weg voorbereid naar veel gevaarlijker ontwikkelingen.

Duidelijk is dat de eis tot het bekomen van gemeentelijk stemrecht voor de migranten, enkele jaren geleden gunstiger onthaald werd dan nu in deze tijd van economische crisis. Maar Objectif '82 en Stemrecht '82 blijven vechten voor de toekenning ervan, en ook al de aangesloten verenigingen, volgens eigen ideeën en middelen.

In een periode van breuklijnen moeten er bruggen geslagen worden, in een periode van verachting moet men de gelijkwaardigheid van allen verdedigen, in een periode van uitsluiting moet men samen leven, werken en beslissen. Hoe kunnen we op dit alles vandaag positief reageren ? Laten we klaar en duidelijk stellen dat de verslechtering van de relaties tussen Belgen en migranten fataal, noch onomkeerbaar is, voor zover de politieke mandatarissen dit niet tot 'vuurtje stook' opwekken. Immers, vele groepen hebben de handschoen opgenomen om te trachten een multi-etnische en multi-kulturele samenleving op te bouwen. Verscheidene stadswijken zijn experimenten in de samenwerking van Belgen en migranten op het vlak van huisvesting, gezondheid, onderwijs, werk en vrije tijd. De gemeente moet, samen met de betrokken ministeries deze vruchtbare

ontwikkelingen ondersteunen en overnemen. De sociale infrastructuur en de kollektieve voorzieningen vallen immers onder de gemeentelijke bevoegdheid.

De gemeentelijke mandatarissen hebben zulke politiek niet gevoerd, omdat de vreemdelingen geen politiek gewicht in de schaal kunnen leggen. Zonder de participatie van de gevestigde vreemdelingen aan de gemeenteraadsverkiezingen en zonder een permanent overleg met hun representatieve organisaties, ligt geen enkele duurzame oplossing in het verschiet. Erger zelfs, we dwalen langzaam af naar een 'apartheidssamenleving', waarvan we reeds de onheilspellende voortekenen zien in de huidige organisatie van de arbeidsmarkt en de huisvestingsmarkt. Het is nog niet te laat, maar wel hoog tijd om te handelen. De weg die leidt naar de overwinning van de democraten is lang en hard. Maar we weten dat de geschiedenis hen steeds gelijk geeft !

- (1) C. BRAECKMAN, M. DE KOCK, We leven toch in een vrij land, *Kritak*, 1980, blz. 182-183.
- (2) M. AERTS, A. MARTENS, Gastarbeider, lotgenoot, landgenoot, *Kritak*, 1978, blz. 64.
- (3) L. VAN LOOCK, e.a., Dossier Immigranten en politiek stemrecht, in *Bareel*, 1982, nr 5, blz. 9-17.
- (4) M. AERTS, A. MARTENS, Gastarbeider..., blz. 153-154.
- (5) Rita BOLLEN, Stemrecht voor vreemdelingen, in *De Nieuwe Maand*, nr 8, okt. 1980, blz. 559-568.
- (6) Marcel SCHUURMANS, Het parlement aan het werk, in *Bareel*, jg. 3, nr. 11, blz. 3.

Mogelijkheden via het onderwijs

VEERLE HOBIN

1. EEN SCHEEFGELOPEN SITUATIE

De proportionele deelname van buitenlandse kinderen aan het onderwijs neemt jaarlijks toe. Een prognose van het Pedagogisch Centrum van Gent voorzagt voor 1980-1981 16,3% vreemde kinderen in de lagere scholen tegenover 13,7% in 1978-1979. Dit zou niet onrustbarend zijn, indien de toestand in het onderwijs niet volledig scheefgelopen was. De meeste scholen hebben zich niet aangepast aan de migrantenkinderen. Ze houden geen rekening met hun leefwereld en land van herkomst.

De tweede generatie is niet alleen gevangen tussen twee culturen, ze komt bovendien grotendeels terecht in de vuilnisbakken van het onderwijs en de marge van de samenleving. De oorzaken daarvan zijn wetenschappelijk aangetoond. Een hele reeks factoren – o.a. het milieu – remmen het schoolsukses van het migrantenkind af. Maar uiteindelijk is de school zelf in belangrijke mate verantwoordelijk voor de achterstelling op het vlak van de opvoeding. De leerstof is onaangepast, de leraars zijn vooringenomen tegen de vreemde culturen, het Nederlands is de exclusieve voertaal, het jaarklassensysteem selecteert al te grondig, de PMS-tests zijn ongeschikt voor niet-Europeaanen, enz. Dit veroorzaakt een hele reeks negatieve verschijnselen bij het migrantenkind: gebrekkige kennis van het Nederlands, emotionele problemen, verstrooidheid, schoolverzuim, zwakke schoolresultaten, veelvuldig zittenblijven, verkeerde studiekeuze, enz.

De situatie van de gastarbeiderskinderen in de scholen vertoont veel gelijkenis met de toestand van de Belgische arbeiderskinderen. Ook voor hen is het beschaafd Nederlands een

‘vreemde’ taal en is de schoolsfeer vreemd. Ook zij hebben te kampen met een onderwijs dat niet op hun leefwereld is afgestemd, maar wel op die van het middenstandskind.

Enkele voorbeelden kunnen deze situatie illustreren. In de scholen van Vilvoorde blijft jaarlijks 1 migrantenkind op 3 zitten en zijn er kinderen tot 15 jaar oud op de lagere school. In Anderlecht lopen vreemde kinderen dubbel zoveel kans als Belgische om in het buitengewoon lager onderwijs terecht te komen (1). Hierbij wijzen we met een verwijtende vinger naar PMS-diensten en diensten van studie- en beroepsoriëntering, want zij maken de individuele dossiers op en hebben een grote inspraak terzake ! F. De Wispelaere, een schoolpsycholoog, verdedigt de stelling dat PMS-centra momenteel veroordeeld zijn tot een ondoelmatig optreden tegenover migrantenkinderen. Niet zozeer de wettelijke schikkingen die de werking van deze centra regelen zijn daarvoor verantwoordelijk, maar vooral de gebruikte methodes en de gebreken en vooroordelen die als het ware zijn ingebakken in de proeven die deze centra hantieren. Een intelligentietest meet namelijk niet de mogelijkheden van een kind, maar wel wat van die mogelijkheden al tot ontwikkeling is gekomen. De capaciteit om nieuwe vaardigheden en feiten te leren wordt niet getest. Het besluit is dan ook vlug getrokken : migrantenkinderen beschikken meestal niet over de vaardigheden en strategieën die nodig zijn om vragen van een bepaalde moeilijkheidsgraad juist en vlug te begrijpen en op te lossen. Daarvoor zijn twee redenen : (1) door hun geringe taalkennis kunnen migrantenkinderen vaak de testopgaven met moeite (of niet) begrijpen en krijgen ze hun antwoorden gewoon niet op tijd geformuleerd, (2) de opgaven uit intelligentietests sluiten aan bij de kultuursfeer en leefwereld van Westerse en niet van migrantenkinderen. Dit is de zoveelste geïnstitutionaliseerde vorm van diskriminatie (2).

2. HOE HET ANDERS KAN...

De problemen van migranten in het Belgisch onderwijs hebben sommigen ertoe aangezet specifieke oplossingen uit te werken. Een aantal daarvan zullen we hier bespreken. Daarvoor hebben we bijna uitsluitend beroep gedaan op het boek van Gailly en Leman, *Onderwijs, taal- en leermoeilijkheden in de immigratie*, uitgegeven bij Acco in 1982. Daarin wordt ruime aandacht besteed aan een aantal alternatieve onderwijsvormen.

BIKULTUREEL EXPERIMENT IN GENK EN MAASMECHELEN

Op 1 september 1976 begon in Genk en Maasmechelen een pilootexperiment onder toezicht van de Europese Gemeenschap. Het experiment loopt nu reeds over 6 scholen te Winterslag, Waterschei, Eisdien, Genk en Maasmechelen. Men richt zich tot Italianen, Turken en Grieken. Verschillende keren per week worden deze groepen apart onderwezen door een leraar van hun eigen land. Zij krijgen dan moedertaal- en kultuuronderwijs, en 'intensief' Nederlands. Ondertussen krijgen de Belgen en andere nationaliteiten herhaling, verdieping van de leerstof of extra-oefeningen. In de gemeenschappelijke uren wordt het normale lesprogramma gevolgd.

De bedoeling is dat de migranten beter Nederlands leren en dus met beter gevolg de leerstof van de basisschool verwerken, dat deze kinderen ontlast worden van naschoolse lessen, dat de kennis van de eigen taal behouden blijft voor hun eigen persoonlijkheid, sociaal milieu en eventuele terugkeer en tenslotte dat het Belgisch leerprogramma door alle kinderen in optimale omstandigheden verworven wordt.

Meer en meer evolueert het project van een bikultureel naar een intercultureel onderwijsmodel. Dit gebeurt door het scheppen van een multiculturele sfeer, b.v. door de wandversiering van de klas aan te passen, door tal van activiteiten, zoals ten-

toonstellingen, schoolfeesten en klaarmaken van buitenlandse gerechten, enz.

DE TUTOREN-WERKVORM

Het onderwijs met tutores is een methode waarbij het traditionele frontaal onderwijs vervangen wordt door een onderlinge hulp tussen de leerlingen. Men vertrekt met een groep kinderen met de meeste taal- en leesmoeilijkheden uit de eerste drie leerjaren. De leerlingen worden in paren ingedeeld, meestal een Belgische en een vreemde leerling. Een van de twee is de tutor. Hij krijgt een opdracht die aangepast is aan de partner. Een taakleerbaar geeft hen bijzonder didactisch materiaal en staat in voor de begeleiding. Het doel is de taalverwerving van Nederlands bij buitenlandse kinderen te stimuleren. Daarom gaat de aandacht vooral naar begripsvorming en leestechiek.

Na positieve ervaringen hiermee in Schaarbeek (1974-75) startte men ermee in 1976-77 in het stedelijk onderwijs te Gent.

SPEELLEERKLASSEN

Het Stedelijk Pedagogisch Centrum van Antwerpen en Gent zijn enkele jaren geleden gestart met overgangsklassen tussen kleuter- en lagere school. Het Vernieuwd Lager Onderwijs beoogt onder meer de drempel tussen gezin en school te verlagen en de overgang van kleuter- naar lagere school te versoepelen. Een gemeentelijke school te Borgerhout werd door het Antwerpse begeleidingsteam uitgekozen om met een speelleerklas voor migranten te beginnen. Aktieve taalstimulering staat centraal in het programma. Het is de bedoeling de kinderen schoolrijp te maken, zodat ze kunnen overstappen naar het eerste en dan naar het tweede leerjaar. Aan het hoofd van de klas staat een onderwijzeres, maar de klasinrichting, het in groepen werken en de dagindeling doen eerder aan een kleuterklas denken.

VROEGE OPVANG IN KLEUTERSCHOLEN

Het kleuterschoolproject van prof. De Coster werd in 1977-78 veralgemeend over de scholen van de stad Gent. In een aantal concentratiescholen – scholen met veel vreemdelingen – moesten er wel aanpassingen aan dit project gebeuren. In dergelijke scholen met zeer veel migrantenkinderen praten de kleintjes immers geen Nederlands onder elkaar, maar Turks of Marokkaans.

Door middel van belevingssituaties worden de kinderen gestimuleerd om al spelend te leren praten. Dankzij de normenverlaging van 1979 kon men speciaal hiervoor een aantal kleuterleidsters aantrekken, een ambulante – d.w.z. één zonder eigen klas – taal leerkracht en een Turkse lerares.

Vermeldenswaard is ook dat in drie Turkse concentratiescholen Turkse sekretarissen werken. Zij fungeren als een soort tolk die de contacten met de ouders en de opvang van de kinderen verzorgen.

BRUGKLASSEN

Het Gentse Stedelijk Pedagogisch Centrum heeft al verscheidene jaren schakelklassen ingericht, die de overgang van het lager naar het secundair onderwijs moeten verbeteren. Er wordt veel Nederlands gegeven en ruime aandacht gaat naar de milieu-integratie (vergelijkingen met en voorbeelden uit Marokko en Turkije).

EEN VOORBEREIDENDE BEROEPSSCHOOL

In het Vormingscentrum Foyer te St-Jans-Molenbeek wordt aan 14- tot 20-jarigen een beperkte beroepsopleiding gegeven. Er is een Turkse en een Marokkaanse groep, telkens van 8 leer-

lingen die elders uit de onderwijsboot zijn gevallen. Er is 26 uur les per week: tekenen, rekenen, Frans, Nederlands, Sociale Vorming, Turks/Arabisch, houtbewerking, metaalbewerking, praktijk elektriciteit en mechanika.

BIKULTUREEL ONDERWIJS IN EEN VLAAMSE SCHOOL TE BRUSSEL

Dit is een model waarbij de opvangklassen gespreid worden over het eerste en het tweede leerjaar van het lager onderwijs. School en opvangklassen vormen één geheel : ze zijn inhoudelijk en organisatorisch volledig op elkaar afgestemd. In principe wordt slechts één vreemde nationaliteit per school toegelaten. Het eerste en tweede studiejaar bestaan dan telkens uit een A-klas – de Belgische – en een B-klas – de buitenlandse.

Aan het hoofd van de B-klas van het eerste leerjaar staat een buitenlandse leerkracht. Deze onderwijst in de moedertaal van de kinderen al de vakken die normaal in het Belgische programma aan bod komen. Nederlands daarentegen wordt onderwezen door een Belgische leerkracht. Uitwisseling en participatie tussen de A-klas en de B-klas is mogelijk.

In het tweede leerjaar is er nog altijd een A- en een B-klas. In tegenstelling echter met de B-klas van het eerste leerjaar waar de soepele inscholing van de kinderen, de verwerving van een goede onderwijsbasis en van het Nederlands werd nagestreefd, is het tweede jaar gericht op de overgang naar het onderwijs in het Nederlands. Vandaar dat voor de ene helft in het Nederlands les gegeven wordt, voor de andere helft in de moedertaal van het buitenlandse kind.

Het derde leerjaar en volgende verschillen in essentie niet van de Belgische studiejaren. De verschillen tussen A- en B-klas vervallen en de leerlingen van de B-klas worden opgenomen in de bestaande Belgische klassen. Wel wordt nog een aantal uren eigen taal en cultuur gegeven. Leerlingen die nog moeilijkheden hebben met het Nederlands als onderwijstaal krijgen een extra-begeleiding.

Dit onderwijsmodel werd door een team van de Foyer v.z.w.,

een onthaalcentrum voor migranten, uitgewerkt. We hebben er zoveel aandacht aan besteed omdat we menen dat hier op een positieve manier rekening gehouden wordt met de specifieke situatie van het migrantenkind. Het blijft dus niet bij het stimuleren van de Nederlandse taal, zoals in de meeste onderwijsalternatieven voor migrantenkinderen. De kulturele identiteit van het kind en de beïnvloeding door twee kulturen wordt gere-
spekteerd. Dit team meent dat bij een massale deelname van migrantenkinderen "het niet de kinderen zijn die geplooid moeten worden in de richting van ons onderwijsstelsel, maar eerder de structuur van het onderwijs veranderd moet worden".

3. EN BUITEN DE SCHOOL ?

NASCHOOLSE BEGELEIDING

Veel vreemde kinderen komen er niet toe hun huiswerk te maken of de basisvaardigheden in een redelijk tempo onder de knie te krijgen. In de klassieke lagere school wordt er weinig of niets aan gedaan. Sommigen wilden deze kinderen na de schooluren helpen. Onder impuls van opbouwwerk, buurtwerk, sociale verenigingen, partikulieren, enz. kwamen een hele reeks initiatieven tot stand.

TWEEDE-TAALLESSEN

In Vlaanderen bestaan er een vijftigtal initiatieven, waarbij aan migranten, jongeren of volwassenen, Nederlands taalonderricht verschaft wordt. De taallessen gaan door in avond- en weekeindscholen, bij mensen thuis, in fabrieken, in de mijnen, via de televisie, in het kader van sociale promotie, enz. Meestal gebeurt dit door vrijwilligers.

PROJEKTEN VAN DE MIGRANTEN ZELF

Vorming neemt een belangrijke plaats in in het verenigingsleven van de migranten. Dit gaat van Nederlands of Frans onderrecht, huiswerkklasjes, kinderateliers tot onderricht in de eigen taal.

Sommige scholen organiseren 'thuislandprojecten' waarbij Belgische kinderen in contact komen met vreemde landen en kulturen. Ook ruimere campagnes worden door migranten, in samenwerking met Belgen, geregeld op touw gezet. Diskussieavonden, met films, diareeksen en andere dokumentatie, of feesten en festivals. Dit is erg belangrijk omdat het gevoelig maken van Belgische leerlingen voor het migrantenprobleem, essentieel is in een goed integratiebeleid.

4. EN WAT DOET DE OVERHEID ?

Tot hertoe heeft de overheid eigenlijk maar laten betijen, zonder zelf ooit een duidelijk beeld uit te stippelen rond onderwijs voor migrantenkinderen. Zij keek toe hoe in diverse scholen initiatieven genomen werden en het is pas sinds kort dat advieskommissies en werkgroepen zich over het probleem buigen en dat bij diverse instanties de belangstelling groeit.

De studiedienst van het ACW heeft zich onlangs aan een kritische analyse van het onderwijsbeleid terzake gewaagd en een aantal bruikbare werkingsbegrippen vooropgesteld. Volgens hen moeten binnen een beleidsplan de schoolgemeenschappen zelf een konkrete aanpak kunnen uitwerken. De problemen verschillen immers van school tot school en bovendien zijn het de scholen zelf die de maatschappelijke situatie waarin migrantenkinderen leven het best kennen. In een beleidsplan moet rekening gehouden worden met drie belangrijke benaderingsterreinen : het onderwijsopbouwwerk, de onderwijsorganisatie en het wettelijk kader.

HET ONDERWIJSOPBOUWWERK

Migrantenkinderen komen vaak uit een milieu dat zeker geen ideale voorbereiding is op de school (ongunstige leefvoorwaarden, geringe opleiding, gebrekkige taalkennis, geringe opleiding van de ouders, enz.). Schoolopbouwwerk kan hierbij een belangrijke rol spelen door de leefsituatie van de migrantengemeenschap waarbinnen de school zich situeert te schetsen. Dit ten behoeve van :

- de inhoudelijke aanpak van leerprogramma's en -middelen;
- een aangepaste leerkrachtenbijscholing;
- het doorverwijzen van gezondheids- of huisvestingsproblemen van migrantenfamilies;
- het werken naar gezinnen toe.

Dit alles dient uiteraard te gebeuren in samenwerking met de

plaatselijke buurt of wijkwerking en plaatselijke officiële instanties.

DE ONDERWIJSORGANIZATIE

Eenmaal op school worden de leerlingen gekonfronteerd met een meervoudige achterstand. Aangepaste pedagogisch-didactische leerplannen en -metodes zijn hier nodig voor enkele goed af te bakenen domeinen:

- de eerste opvang op school : de kinderen maken in de eigen taal kennis met de Vlaamse samenleving. Bij de voorbereiding op een volledige integratie in de schoolgemeenschap moet rekening gehouden worden met de achterstand van de leerlingen. Dat betekent dat het gebruik van de eigen taal soms noodzakelijk is, vooral in konfliktsituaties. Als onvoldoende kennis van het Nederlands het onderwijsproces stopzet, moet de eigen taal als instructietaal worden gebruikt. Hiervoor kan men beroep doen op leerkrachten, afkomstig uit de plaatselijke migrantengemeenschap;
- aangepaste didactische methodes zijn nodig voor het aanleren van het Nederlands als vreemde taal;
- het onderwijs in eigen taal en cultuur moet zoveel mogelijk worden geïntegreerd in het algemene onderwijsprogramma, dit door het ontwikkelen van leermiddelen, en -plannen;
- ook onderricht in de eigen godsdienst is belangrijk.

Ook de opleiding en bijscholing van de leerkrachten mag niet vergeten worden. De leerkrachten moeten inhoudelijk worden voorbereid op specifieke verschillen in de leefsituatie van het thuisland en het gastland. De belangrijkste klemtonen liggen hierbij op:

- het leren brengen van een intensief taalonderricht, met inzicht in de complexe taalsituatie van het migrantenkind;
- ideeën bijbrengen over intercultureel onderwijs, over hoe elementen van de vreemde cultuur in een aantal lessen kunnen worden ingebouwd, b.v. in aardrijkskunde en geschiedenis;
- inzicht verwerven in de specifieke achterstand van migranten.

- tenkinderen;
- opleiding tot team-work met kollega's van een vreemde nationaliteit.

WETTELIJK KADER

Zoals reeds aangestipt zijn wettelijke initiatieven tot hiertoe zeer zeldzaam geweest en gingen diverse reeds gestarte projecten meestal uit van een lokaal of regionaal initiatief. De belangrijkste belemmerende factoren voor een degelijk juridisch ondersteund migrantenonderwijsbeleid zijn :

- het dogma van de taalwet : in elk landsgedeelte mag slechts onderwezen worden in de eigen taal;
- de noodzakelijke voorwaarde van de Belgische nationaliteit voor leerkrachten die aangesteld worden door het ministerie van Onderwijs;
- het ontbreken van overleg tussen de verschillende onderwijsnetten.

Volgens de werkgroep van het ACW lijkt het er dus op dat een onderwijsbeleid voor migranten in ons land momenteel juridisch alleen nog mogelijk is als er afwijkingen worden toegestaan. Zo waren de gekende Limburgse experimenten enkel mogelijk door een afwijking op de taalwet. Een andere mogelijkheid is een experimentenwet, waarbij de minister persoonlijk het doorvoeren van bepaalde onderwijsexperimenten toestaat.

De werkgroep heeft daarom een soort prioriteitenprogramma op korte en langere termijn opgesteld. We vermelden hier een paar van die prioriteiten :

- het verlagen van de normen voor het aannemen van bijkomende leerkrachten;
- het uitbreiden van de Limburgse experimenten, waarbij zoveel mogelijk leerkrachten uit de plaatselijke migrantengemeenschap die de Belgische taal kennen en een specifieke opleiding kregen, tewerkgesteld worden;
- het gebruiken van de mogelijkheden van het derde arbeidscircuit binnen het onderwijs voor (1) een aangepaste oplei-

- ding en begeleiding van buitenlandse leerkrachten, (2) intensief taalonderricht met aangepaste didaktiek, (3) bijscholen van Belgische onderwijskrachten die les geven in klassen met veel migrantenkinderen;
- de onmiddellijke uitvoering van de vereisten zoals ze opgesomd zijn in de Richtlijn 77/486/EEG, met name: 1- kosteloos onderwijs, gericht op de opvang, volgens de specifieke behoeften van het kind, in één der officiële talen van het ontvangend land; 2- passende maatregelen voor het onderwijs in de moedertaal en cultuur van het land van oorsprong in coördinatie met het normaal onderwijs; 3- basisopleiding en voortgezette opleiding van leerkrachten die dit onderwijs geven (3).

5. BESLUIT

Wij wensen hierbij nog eens te beklemtonen dat de school volgens ons de aangewezen plaats is, waar het migrantenkind gevormd kan en moet worden tot een onafhankelijke persoonlijkheid, die met sukses zijn of haar plaats in een latere multi-kulturele samenleving kan veroveren en verdedigen. Maar daar mag het niet bij blijven. Want, doordat men zich concentreert op de slachtoffers of potentiële slachtoffers van diskriminatie, wordt de actieve partij m.a.w. de autochtone bevolking ongemoeid gelaten ('blaming the victim') !

Het lijkt anno 1982 alleszins te rechtvaardigen dat men de Belgische schoolgaande jeugd vertrouwd maakt met het feit dat België een multi-etnische samenleving geworden is, vertrouwd maakt met andere culturen, leefgewoonten, godsdiensten, het hoe en waarom van de verschillende opvoeding die hun buitenlandse klasmaatjes krijgen.

Kinderen zijn niet racistisch, ze worden het maar door de stereotiepen die hun omgeving hen met de paplepel ingeeft. En daar voorkomen nog steeds makkelijker dan genezen is, lijkt ons hier een zeer belangrijke taak weggelegd voor de school en haar leerkrachten !

NOTEN

- (1) Twintig jaar verwarring in het onderwijs, in *Bareel*, jg. 3, nr 11, blz. 4-7.
- (2) *Bareel*, jg. 4, nr 19.
- (3) *Bareel*, jg. 4, nr 19.

Een front tegen het racisme

LUK WALLEYN

De anti-racistische strijd wordt gevoerd vanuit verschillende invalshoeken. *Bewegingen* als B.R.A.X. (Beweging tegen Racisme, Antisemitisme en Xenofobie) en Liga voor de Rechten van de Mens, ijveren sinds jaren voor de verbetering van het statuut van de vreemdeling en het wegwerken van allerlei diskriminaties. Een strijd die gevoerd wordt met perskonferenties, publicaties, sensibilizeringswerk en druk op parlementairen. De *vakbonden* konden bepaalde verbeteringen afdwingen, zoals het stemrecht bij de sociale verkiezingen. *Anti-fascistische groepen* en fronten manifesteerden tegen het optreden van extreemrechtse groepen als VMO en Front de la Jeunesse. Een hoogtepunt kende die strijd met de massabetoging van 20 oktober 1980 te Brussel, waar zelfs Nols en Tindemans zich verplicht voelden mee op te stappen. Het is vanuit die strijd dat de wet tegen het racisme en het nieuwe statuut van de vreemdeling kon worden gestemd.

In de gunstige conjunctuur van de maanden na de 'betoging van de 100.000' kon het stemrecht voor de gemeentelijke verkiezingen er echter niet worden doorgesleurd. Enkele jaren geleden waren de vooruitzichten nochtans rooskleurig. Wetsvoorstellen waren ingediend door parlementairen van diverse kleur. Het principe van verkiezingsdeelname werd ingeschreven in het regeerakkoord van Martens II. De sensibilisering bij, vooral Europese, immigranten was gegroeid. Vanaf 1980 werd de beweging voor gemeentelijk stemrecht echter het mikpunt van een georkestreerde campagne : betogingen en affiches van extreem-rechts, negatieve artikelen in de pers, advies van de Raad van State, stemming van een motie in de Schaarbeekse gemeenteraad... *Stemrecht '82* was niet in staat weerwerk te bieden in deze gewijzigde conjunctuur en de wetsvoorstellen bleven steken in de parlementaire molen. Dit toont meteen de beperkingen aan van de gunstige conjunctuur van eind 1980, begin '81 (die maar al te vaak exclusief wordt toegeschreven aan het be-

wind van P. Moureaux op Justitie). Het toont ook de beperking aan van een bepaald soort strijd.

Om de huidige golf van racisme een halt toe te roepen moet een nieuwe strategie worden uitgewerkt. De kwestie is van doorslaggevend belang. Het mislukken van deze strijd zou immers niet alleen kwalijke gevolgen hebben voor de immigranten, maar ook het democratisch functioneren van onze samenleving zwaar hypotekeren. Het zou vooral een definitieve breuk kunnen teweeg brengen tussen de Belgische democratische beweging en de massa van de immigranten, vooral van de tweede generatie. De politiek die in de Brusselse volksgemeenten wordt gevoerd door de overheid is er een van diskriminatie en repressie. Het is echter tevens een politiek van konfrontatie en provokatie die de tegenstellingen tussen de gemeenschappen aanscherpt. Dit kan maar al te gemakkelijk leiden tot een spiraal van geweld, tot rassenrellen zoals in Brixton (G.B.) of Miami (V.S.A.).

Dat de immigranten in staat zijn zelf voor hun rechten op te komen bewezen ze in het verleden. In de jaren '73-'74 werden de gastarbeiders bewust van hun economische onmisbaarheid en van hun macht. Zij aarzelden niet in bepaalde bedrijven (Mijnen-Limburg, Citroën-Vorst, Henricot-Court-St. Etienne) alléén in staking te gaan. Zij stapten de straat op om te protesteren tegen het neerschieten van een landgenoot door de politie (Ghanam, Schaarbeek), tegen politiebrutaliteiten waarvan een Molenbeeks gezin het slachtoffer was (Hadji), tegen uitwijzingen (Soussi) enz. In '73 werd een hongerstaking van klandestiene vreemdelingen brutaal onderdrukt. Dit sloeg echter een golf van solidariteit los die uiteindelijk leidde tot de regularisering in augustus '74.

Sindsdien leek die 'strijd aan de basis' echter zijn kracht verloren te hebben. De economische crisis versterkte opnieuw het gevoel van onzekerheid en het klimaat van toenemend racisme dreef de immigratie opnieuw in het defensief. Religieuze groepen en moskeeën, als uiting van een eigen identiteit, hadden opnieuw meer succes. De latente onvrede bij de jongeren vond een uitlaatklep in cafés en dancings, maar dikwijls ook in druggebruik en vandalisme. De moord te Laken op 5.12.80, gepleegd door een lid van het Front de la Jeunesse, bracht opnieuw een reactie los in de volkswijken zelf. Een *komitee Ben*

Hamou organiseerde een staking van de Marokkaanse middenstand en een strijdvaardige betoging.

Tussen de polen van het Belgisch democratisch protest en het verweer van de immigrantenwijken situeert zich het *anti-racistisch front van Schaarbeek* (ARF). De beweging verdient een specifieke analyse, al was het maar omdat Schaarbeek nu eenmaal de voorhoede is van het racisme. Het ARF werd opgericht naar aanleiding van de "brief aan de immigranten" die Nols in '79 liet publiceren in *Schaarbeek-info* (1). Aanvankelijk een front van een 80-tal organisaties, evolueerde het in de loop van drie jaar tot een soort komitee van anti-racistische militanten, die al dan niet lid zijn van een politieke organisatie. Het ARF beperkte zich niet tot het reageren op de talrijke aanvallen van Nols, maar nam de uitdaging aan om effectief een band te scheppen tussen de autochtone en ingeweken bevolking en tussen de inwijkelingen zelf, een embryo te vormen van een toekomstige multi-etnische samenleving. Vanuit die optiek werden drie anti-racistische nieuwjaarsfeesten opgezet, een anti-racistische cross, een aktiedag in het Josaphatpark met voetbal, picnic en jogging.

Rond het ARF organiseerde zich echter vooral het verzet tegen het inschrijvingsverbod van de gemeente. Het duurde wel verschillende maanden voordat het Front loskwam uit de traditionele strijdmethodes van de vorige jaren: perskonferentie, motie, affiche, proces voor de rechtbank, enz. Nols stak zelf een handje toe door de politie af te sturen op een delegatie van het front die zich met enkele niet-ingeschreven vreemdelingen in de lokettenzaal had aangeboden. Men ging over tot een hongerstaking. Tijdens die aktie ontstond er een nieuwe dynamiek in de Schaarbeekse volkswijken. De dagelijkse algemene vergadering in het lokaal van de hongerstakers bracht telkens 50 à 100 mensen uit de wijk, Belgen én vreemdelingen samen. Het schooltje in de l'Olivierstraat werd mede door avondlijke animaties, een levend strijdcentrum. De angst werd doorbroken. Turken en Marokkanen namen het woord op algemene vergaderingen, dikwijls in hun eigen taal, grepen de mikro tijdens een betoging, gingen zelf propaganda voeren in de cafés. Op een dag besliste men dat de Belgen hun identiteitskaarten zouden verbranden uit solidariteit. In groep trokken ze naar het ge-

meentehuis. De kleine groep groeide spontaan aan tot enkele honderden. Gekonfronteerd met een meeting op het Colignonplein durfde de politie niet ingrijpen zodat de aktievoerders op de stoep, maar in betoging de weg terug konden aanvatten. Tot driemaal toe werd ditzelfde schema herhaald. Telkens liepen de cafés leeg na een korte toespraak. Telkens werd betoogd zonder toelating, en niet alleen op de stoep. Men moet hierbij bedenken dat dit gebeurde in een gemeente waar sinds 1974 elke anti-racistische betoging werd verboden, waar bij verboden betogingen, zoals die van TAK, het gemeentehuis als een versterkte vesting werd verdedigd.

Na de hongerstaking, op 20 juni 1982, deed zich iets gelijkaardigs voor. Een groep jonge Arabieren had opgeroepen voor een 'betoging van de tweede generatie' tegen de gemeente. Nols had het initiatief prompt verboden. De jongeren gingen echter onverstoorbaar door met het uitdelen van pamfletten en verkregen toestemming om te betogen in de buurgemeente St.-Joost. Op dag en uur waren ze inderdaad op post: enkele honderden jonge kerels die men normaal eerder ziet in cafés dan in betogingen. De verboden betoging trok ongehinderd door de Brabantstraat tot aan de grens van St.-Joost. Weeral een kleine overwinning. Een overwinning die echter een wissel is op de toekomst. Als de tweede generatie immigranten er in slaagt het verzet te organiseren, dan zal ze binnen enkele jaren een enorme kracht vormen. Een kracht die ook een uitdaging is voor de andere componenten van de anti-racistische beweging.

Zal men er in slagen de inzet van de anti-racistische organisaties en het proletarisch internationalisme dat nog overschiet in de vakbeweging te verenigen met het spontaan verzet van de immigranten zelf? Het is geen gemakkelijke opgave, want het wederzijds wantrouwen is groot. Eenheid mag bovendien niet betekenen dat de meest remmende kracht de bovenhand haalt. Veel zal afhangen van de manier waarop die verschillende groepen zullen evolueren. Zullen de jonge immigranten inzien dat lotsverbetering ook via de politiek loopt en zullen zij de strijd vervoegen voor het nieuw 'algemeen stemrecht'? Zal de vakbeweging de korporatistische reflexen in eigen rangen én het racisme van sommige Belgische arbeiders kunnen bestrijden? Zal de Belgische democratische beweging een plaats inruimen

voor de 'Sturm und Drang' van jonge Marokkanen ? Zullen vooral de Belgische arbeiders zelf uiteindelijk inzien dat de hetze tegen de vreemdelingen de ware verantwoordelijken voor hun problemen moet beschermen ?

Zonder eenheid zal het echter niet mogelijk zijn bruggen te bouwen tussen de verschillende gemeenschappen die de arbeidersklasse van onze grote steden vormen. De inzet is meer dan het stoppen van het huidig racistisch réveil. Tegenover de patronale verdelingsstrategie van de migratie kon dikwijls met succes de solidariteit van de arbeidersklasse gesteld worden. In een hele reeks stakingen kwamen Belgen en vreemdelingen voor hun rechten op. Zo moet het mogelijk zijn tegenover het racisme van de politici de solidariteit van de volkswijken te zetten, gesteund door de progressieve krachten in de hele samenleving. Dat de maatregelen die Schaarbeek treft tegen de immigranten, in feite tegen de hele onderlaag van de samenleving gericht zijn bleek duidelijk toen ook aan de Belgische steuntrekkers van het OCMW plots hun uitkering werd onzegd. De plannen van Gol tegen vreemde werklozen gaan samen met uitsluitingen, verminderingen van uitkeringen en strengere controle van *alle* werklozen. Het is dus geen slogan te zeggen dat potentieel de basis aanwezig is voor een solidariteit tussen Belgische arbeiders en immigranten, wanneer links er in slaagt de racisten te isoleren. Wanneer die solidariteit er komt zullen de gemeenschappen voor elkaar een verrijking zijn, wat het probleem van de 'integratie' tot een vals probleem maakt. Het jaar 2000 kan ons een apartheidsmaatschappij tonen maar ook een harmonieuze pluri-etnische samenleving. Het zou wel eens de strijd van de jaren '80 kunnen zijn die hierover zal beslissen.

(1) zie het hoofdstuk *Racisme in de politiek* van Veerle Hobin.

Nabeschouwing

Wij geven er de voorkeur aan ons boek af te sluiten met een eerder filosofisch geïnspireerde nabeschouwing, zonder dat dit naar onze mening afbreuk doet aan of in tegenspraak is met de op economische en politieke basis gestoelde aanklachten in het hoofdstuk *Verdeel en Heers*.

Hebben we tot hertoe gepoogd de verschillende facetten van racistisch denken en handelen door te lichten en er mogelijke alternatieven tegenover te stellen, dan pleiten we hier tenslotte voor een *modus vivendi* waarbij mensen van een verschillende nationaliteit elkaar verrijken door hun anders-zijn, elkaars interesse wekken voor het eigen geloof, cultuur, opvoeding, elkaar het recht gunnen op een 'ongewone' manier van denken, handelen, leven en bestaan. We hoeven maar om ons heen te kijken om te beseffen dat dat niet eenvoudig is.

Toch lijkt het ons de moeite u te confronteren met een stelling die de verdedigers van een racistische levenshouding slechts een wankel fundament overlaat. Prof. Albert Jacquard – een bekend Frans geneticus – beweert dat racisme maar kan gerechtvaardigd worden als men tot de bevinding komt dat er inderdaad verschillende rassen bestaan. En verder, zelfs als je dat bestaan kunt aantonen, dat het ene ras hoogstaander is dan het andere en dus met reden haar normen en maatschappijbeeld kan opdringen aan het andere ras. In een schitterende rede tijdens de 'Assisen tegen het racisme', georganiseerd in maart 1982, toonde A. Jacquard aan dat het ene noch het andere onomstotelijk kan bewezen worden en dat de opdeling in rassen biologisch of genetisch kant noch wal raakt. Volgens Jacquard heeft men nooit een aantal volkeren kunnen groeperen die een totaal verschillende genensamenstelling vertoonden in vergelijking met een aantal andere volkeren. Steeds zijn er wel een aantal, niet altijd dezelfde, genen gemeenschappelijk. Op basis van wetenschappelijk onderzoek komt men er dus niet toe ergens bepaalde grenzen te trekken. En dat komt, betoogde hij, omdat de mens nooit natuurlijke of andere hindernissen heeft aanvaard. Volkeren hebben zich steeds vermengd en men zou een

groep mensen duizenden jaren moeten afzonderen alvorens op genetisch vlak van een ras te kunnen spreken. Ze zouden trouwens na verloop van tijd zo gedegeneerd zijn, dat ze zich niet meer konden voortplanten !

Gesteld dat men op een dag *toch* het bestaan van verschillende rassen zou constateren, zou men ze dan kunnen rangschikken van goed naar minder ? Prof. Jacquard meent dat dit een verkeerd geformuleerde, een niets ter zake doende vraag is. Maar onze beschaving is nu eenmaal misvormd door haar krankzinnige behoefte aan kategoriseren: iets moet altijd beter, mooier, nuttiger, handiger..., zijn dan iets anders, dat dan uiteindelijk minder 'goed' wordt. Die noodzaak van het zoeken naar het beste en minder goede ligt heel diep verankerd en lijkt onontwikkbaar in een maatschappij waar de toegang tot rijkdom, verzorging, opvoeding... fundamenteel ongelijk is. Slechts in een op gelijkheid gefundeerde samenleving zullen verschillende 'rassen' op gelijke voet met elkaar kunnen omgaan, omdat verschil dan niet meer bevreemding en ongelijkheid betekent maar wel wederzijdse verrijking. Want, zo besloot Jacquard, ook de les van de genetica leert dat de rijkdom van een bevolking bestaat uit een grote verscheidenheid aan genen en dat, zo gauw er te grote homogeniteit ontstaat een genetische verarming optreedt.

Maar, hoewel dus door een groot geneticus als dusdanig ontkend, blijft het racisme als socio-kultureel verschijnsel niettemin bestaan en zijn wij er nog elke dag getuige van. De vrees voor het vreemde zit er blijkbaar toch erg diep in.

In onze samenleving gaan we er prat op anders te zijn dan de andere (wel te verstaan onze Belgische buurman of -vrouw), maar dit gevoel houdt op plezierig te zijn wanneer dit anders zijn buiten de schreef gaat, en het wordt racistisch wanneer de andere 'niets anders dan andere' wordt en dus niets meer gemeen heeft met onszelf. Dit beklemtonen van het 'anders zijn van de andere' gaat gepaard met een ophemelen van zichzelf en hoe meer men aan zichzelf twijfelt hoe meer men die andere in zijn minderwaardige positie zal trachten te houden en dus te onderdrukken. Dit proces nu wordt in de hand gewerkt en gestimuleerd door de politieke en economische machthebbers die op alle fronten en vooral in slechte tijden de bevolking trachten te verdelen, want hoe meer verdeeldheid er heerst, hoe minder

solidair verzet er kan groeien. Een schrijnend en recent voorbeeld vinden we in de kinderbijslagmaatregelen, die enkele maanden geleden op regeeringsniveau genomen werden. Niet alleen werden verschillende Belgische bevolkingsgroepen tegen elkaar opgezet, maar onmiddellijk verschenen in de rechtse pers diverse scheldpartijen aan het adres van de vreemdelingen die "astronomische bedragen voor hun kinderen kregen uitbetaald terwijl het van de Belgen werd afgenomen". Terwijl de migranten door dezelfde maatregelen het kindergeld verliezen voor hun in het buitenland verblijvende kinderen !

En zo wordt het racisme een bepaalde houding, die veroorzaakt en versterkt wordt door economische, sociale en culturele factoren. Geen van ons wordt als racist geboren, het wordt ons op een geraffineerde manier aangepraat en ingeprent ter meerdere eer en glorie van hen die slechts kunnen heersen op grond van de verdeeldheid van de anderen.

Door middel van dit boek hebben we geprobeerd deze mechanismen zo goed mogelijk te ontleden. Zowel de werkgevers, nationale en gemeentelijke politici, als het gerechtelijk, wetgevend en politieel apparaat hebben eraan moeten geloven. We hebben getracht de onderliggende beweegredenen van diverse handelingen en uitspraken naar de oppervlakte te halen en deze zodoende in het juiste, racistische daglicht te plaatsen.

We beroemen ons geenszins op volstrekte volledigheid, want ook ons kan men zand in de ogen strooien en soms worden bepaalde verbanden pas na een tijd duidelijk. Tevens beseffen wij zeer goed dat, hoe belangrijk wetenschappelijke studies en tegenargumenten ook zijn, het zeer moeilijk is racistisch geïnspireerde mensen te overtuigen van hun ongelijk. Een strijd gebaseerd op rationele elementen lijkt vaak vechten tegen windmolen zolang de tegenstander zich bedient van niet-gecontroleerde uitspraken en ongenueanceerde veralgemeningen. Daarom ook is het zo belangrijk de verdeel- en heersstrategie van de machthebbers te overbruggen door samen strijd te leveren in zeer concrete situaties – zoals het ARF doet in Schaarbeek – door de mensen voortdurend te wijzen op de manier waarop ze als werktuig, als speelbal gebruikt worden. Een niet te onderschatten sensibilisatieopdracht is daarbij weggelegd voor alle strijdbare krachten tegen racisme en diskriminatie van minderheidsgroepen.

En tenslotte moeten wij onze kinderen wennen aan het idee, niet alleen dat er ‘andere’ mensen in ons midden leven met soms andere gewoonten dan wijzelf, maar ook dat wij met ons ‘anders zijn’ een bron zijn van wederzijdse verrijking op het gebied van taal, cultuur, gevoelens, geloof... kortom op het gebied van leven en bestaan. Slechts de dialectiek, de wisselwerking tussen politieke strijd en een multi-kultureel samenleven geeft ons de kans op een uiteindelijke overwinning.

In diesen heil’gen Hallen
kennt man die Rache nicht,
und ist ein Mensch gefallen,
führt Liebe ihn zur Pflicht.
Dann wandelt er an Freundes Hand,
vergnügt und froh ins bessre Land.

In diesen heil’gen Mauern,
wo Mensch den Menschen liebt,
kann kein Verräter lauern,
weil man dem Feind vergibt.
Wen solche Lehren nicht erfreun,
verdient nicht ein Mensch zu sein.

(uit *Die Zauberflöte* van W.A. Mozart)

Biografische nota

ALBERT MARTENS

Doctor in de sociale wetenschappen. Hij is werkleider bij het departement Sociologie aan de KU Leuven, voorzitter van de Vlaamse Hoge Raad voor Migranten en actief in huurdersverenigingen samen met migranten. Hij is de auteur van "25 jaar wegwerparbeiders. Het Belgisch immigratiebeleid na 1945", Leuven, 1973 en co-auteur van "Gastarbeider. Lotgenoot en landgenoot ?", Leuven 1978.

LUK WALLEYN

Licentiaat in de rechten aan de KU Leuven. Hij is advocaat aan de balie van Brussel en actief in het anti-racistisch front van Schaarbeek.

VEERLE HOBIN

Licentiate in de rechten en de criminologie aan de KU Leuven. Ze is als juriste werkzaam in de overkoepelende migrantenorganisatie Vlaams Overlegcomité Opbouwwerk Migratie (VOCOM). Ze is ook redaktrice van het tijdschrift Bareel.

GUIDO MUELENAER

Licentiaat Germaanse filologie aan de UIA. Hij was de koördinator van het projekt "Verdeel en heers".

Bijlage: De tolerantiedrempel

VERONIQUE DE RUDDER

Onderstaande tekst is een vertaling van de rede die Véronique De Rudder hield op de "Assises contre le racisme", die op 19, 20 en 21 maart 1982 in Brussel werden gehouden naar aanleiding van de internationale dag van de UNO tegen het racisme. Andere sprekers waren onder meer Albert Jacquard, Marcel Liebman, Frank Moulaert, Albert Martens. In samenwerking met een aantal andere organisaties nam het MRAX (Mouvement contre le racisme, l'antisemitisme et la xenophobie) het initiatief om al de redevoeringen van de "Assises" te publiceren in *MRAX Information* (Nr. 26 Spécial, maart 1982). De rede van Véronique De Rudder staat op p. 19.

Véronique De Rudder is sociologe in de *Groupe de Recherche sur les Migrations Internationales* (CNRS-Paris). We kozen dit artikel omdat het begrip tolerantiedrempel steeds meer gebruikt wordt. Omdat deze uitgebreide, wetenschappelijke behandeling van het begrip niet paste in het boek zelf, hebben we het in bijlage opgenomen.

De tolerantiedrempel

Wanneer men het probleem van de tolerantiedrempel stelt, dan is het verplichte en karakteristieke aanknopingspunt, de vermelding van de wetenschappelijke waarborg en vooral de vermelding van het werk van verschillende sociologen die aangevoerd zouden hebben dat vanaf een bepaald percentage vreemdelingen in een autochtone bevolking, er problemen zouden rijzen. En deze problemen zouden, volgens het geval, ofwel problemen van afwijzing door de autochtone bevolking, ofwel maatschappelijke problemen eigen aan de vreemde bevolking zijn. Zoals u ziet twee verschillende problemen die worden toegeschreven aan hetzelfde fenomeen: de verhouding van vreemdelingen in de nationale bevolking. Wanneer men dus die tolerantiedrempel ziet vermelden, stellen er zich twee opgaven voor de sociologen. Enerzijds, te onderzoeken vanwaar dat begrip komt (en we zijn verplicht dat te doen omdat, ondanks alles wat men erover zegt, men niet zo gemakkelijk sociologische werken vindt die dit begrip ter sprake brengen) en wat haar theoretische waarde en haar empirisch nut is. Anderzijds, gezien men geen bewijzen heeft gevonden voor het bestaan van een tolerantiedrempel en het begrip desondanks toch carrière maakt, te onderzoeken welk haar maatschappelijk gebruik is en tot wat zulk veelvuldig gebruik ervan leidt.

De oorsprong van het drempelonderzoek bestaat uit het opzoeken van kwantitatieve gegevens die de kwalitatieve verandering van een bepaald aantal fenomenen ondersteunen. In dit geval, voor de tolerantiedrempel, betekent dit vanaf welk getal – het gaat om een kwantiteit – de kwaliteit van de verhoudingen tussen de autochtonen en de vreemdelingen verandert – maar men moet waarschijnlijk hier definiëren wat men bedoelt met autochtoon en vreemdeling. Het gaat er dus om vanaf wanneer de kwalitatieve relaties tussen die groepen of tussen die individuen zich transformeren. Wanneer men in het algemeen een drempel zoekt, een kwantitatieve drempel, betekent dat dat

men voor kwalitatieve fenomenen een kwantitatieve verklaring wil vinden.

Dat is tegelijkertijd een houding die volledig gewettigd is. Gewettigd in die zin dat complexe fenomenen trachten te vertalen naar gegevens, die misschien gemakkelijk of moeilijk te verzamelen zijn, maar die zonder moeite samengevat kunnen worden in een cijfer, eigenlijk een gegronde manier van werken is. Maar het is tevens een manier van werken die uitzonderlijk moeilijk is, want het bijeenbrengen in één enkel cijfer (ik geloof dat voor iedereen die M. Jacquard heeft gehoord het duidelijk is) van uiterst heterogene gegevens, zoals de aankomstperiode van de vreemdelingen, hun aantal, het soort woning waarin ze leven, het soort werk dat ze verrichten, enzovoort, is helemaal niet vanzelfsprekend.

De dieperliggende betekenis van de tolerantiedrempel is kwasi-medisch. Ik bedoel daarmee dat het begrip tolerantiedrempel misschien niet zo'n succes zou gehad hebben als, enige tijd geleden, er geen zeer grote vulgarisering was geweest van medische gegevens over de immunologie en was er niet het succes geweest van de transplantatie van organen. Want als men over de tolerantiedrempel spreekt, gaat het om een gelijkstelling van de nationale gemeenschap, een maatschappelijk lichaam, met een organisch lichaam waarin men misschien een aantal vreemde organen kan overbrengen maar zeker niet te veel. Ruwweg betekent dat, dat in homeopathische dosissen – nog maar eens een medische term – de vreemdeling geassimileerd wordt (assimileren is in de eerste plaats een organische term alvorens een begrip van de sociale wetenschappen en van de psychologie te zijn), maar in grote dosissen, zal het organisme hem afwijzen. Men wil dus werkelijk het sociale leven vergelijken met het bestaan van een organisch lichaam. Het organicisme op het sociale terrein dient steeds slechte zaken (dit is geen wetenschappelijk standpunt, maar wel degelijk een opinie). Het maatschappelijk leven heeft een bepaald aantal karakteristieken die haar eigen zijn, en men kan uit het leven van een levend organisme – levende cel of menselijk lichaam – niet ipso facto afleiden wat er gebeurt in het maatschappelijke leven. Dat is een poging om twee wetenschappelijke activiteiten op elkaar te plakken die niet op elkaar geplakt kunnen worden. Terwijl bijvoorbeeld in de biologie het experiment mogelijk is,

is dat veel moeilijker in de sociale wetenschappen. Een bepaald aantal praktijken van deze wetenschappelijke disciplines zijn erg verschillend en het is niet mogelijk ze op elkaar te plakken.

DE OORSPRONG VAN HET BEGRIIP

De oorsprong van het begrip is dus erg moeilijk te vinden. Ik heb er veel naar gezocht en ik ben moeten terugkeren naar de jaren twintig in de Verenigde Staten. Er was in die tijd een school van sociologen die men de school van Chicago heeft genoemd om redenen die u zich kunt voorstellen, d.w.z. ze bevond zich in Chicago. Men noemt die school ook die van de maatschappelijke ekologie. Ze heeft geprobeerd wat ik daarstraks gezegd heb. Dit wil zeggen proberen de voorwaarden van kwalitatieve veranderingen vast te leggen, een kwantitatieve voorwaarde voor de verandering van kwalitatieve fenomenen.

De onderzoeken in Chicago hebben veel zeer belangrijke resultaten opgeleverd, die bereikt zijn uitgaande van het opnieuw ter discussie brengen van het begrip 'melting pot'. De Amerikaanse onderzoekers stelden vast dat de 'melting pot' die geacht werd van Amerika de smeltkroes te maken van de 'nieuwe mens' – d.w.z. de mensen die van overal gekomen waren bijeen te brengen en ze te mengen in een pot om er de nieuwe mens van te maken, die de Amerikaan zou zijn – niet werkte. Inderdaad, er waren getto's en in het bijzonder zwarte getto's. Meer zelfs, al konden sommige individuen eruit ontsnappen, het getto zelf bleef bestaan op stedelijk en maatschappelijk vlak, en het kon zich zelfs in sommige periodes versterken.

De geschiedenis van de school van Chicago is afgebakend met pogingen tot kwantificering van deze verschijnselen en met eindeloze debatten die ik u zal besparen. Die debatten werden gevoerd volgens de berekeningswijze van de dissimilariteit, van de segregatie en de desegregatie, en ze gingen over de vraag welk de gepaste eenheid was – de wijk, het huizenblok, enz. – en welk de territoriale eenheid was die moest weerhouden worden om de meest gepaste index en standaard voor de scheiding, de verspreiding, enz. te verkrijgen. Men beschikte met betrekking daartoe over een zeker aantal resultaten: de idee dat de houding van blanken en zwarten verschilde naargelang de maatschappelijke afstand die hen scheidde, d.w.z. wat gemiddeld een blanke van een zwarte scheidt; dat racistische reacties opduiken wanneer de blanke bevolking zich bedreigd voelt in

haar sociaal statuut; dat de racistische reacties minstens evenveel verbonden zijn met de socio-ekonomische toestand als met de persoonlijke eigenschappen; dat de vorming van getto's – die een situatie is eigen aan de Verenigde Staten – afhankelijk is van de verschillen tussen de respectieve aangroeiingspercentages van de zwarte en de blanke bevolking, d.w.z. hoe meer het aangroeiingspercentage van de zwarte bevolking relatief hoger ligt dan het aangroeiingspercentage van de blanke bevolking, hoe meer het getto zich versterkt.

Al deze stellingen zijn zeer interessant, zijn genoeg bekend en hebben een vooruitgang van het onderzoek mogelijk gemaakt. De stelling die ons hier interesseert als waarschijnlijke oorsprong van de tolerantiedrempel, is de stelling dat er een 'typing point' bestaat die men ongeveer kan vertalen als de kritische drempel. Dit 'typing point' is de kritische drempel in de marge van de residentiële vrijheid die de zwarten hebben in een Amerikaanse stad. De idee, die de uitvinders van het begrip, Karl en Alma Tauberg, suggereren, is dat in de mate dat de zwarten in een gegeven stad of zelfs een gegeven wijk minder dan 10% uitmaken van de totale bevolking, ze zich kunnen verspreiden in de stad. Boven deze 10%, zou het fenomeen van het getto optreden, of zou het getto zichzelf versterken.

Inderdaad, in de tijd van de onderzoeken van Karl en Alma Tauberg, in de jaren 60, hadden op 131 van de in 1920 onderzochte sectoren van Chicago, 65 een zwarte bevolking die lager lag dan 10%. Tussen 1920 en 1950, zagen 22 van deze wijken hun zwarte bevolking verminderen, maar in alle 76 sectoren waar het aantal zwarten de 10% overschreed, steeg het percentage van zwarten. Er deed zich dus een fenomeen van polarisatie voor: daar waar er minder dan 10% zwarten waren, waren de zwarten verminderd, daar waar er meer waren, waren ze toegenomen.

Rond dezelfde tijd, toonde een andere auteur aan dat de enige echte inter-etnische gemeenschappen die bestonden in de stedelijke zones van de Verenigde Staten, zich bevonden in de steden waar de zwarten minder dan 10% van de volledige bevolking uitmaakten. Men heeft dus de definitie van een 'typing point' die waard is wat ze waard is, maar die een erg empirische definitie is en die ver staat van het bepalen van de houding van de blanken tegen de zwarten – want daar gaat het hier dan toch

om – of van de zwarten tegen de blanken. Het gaat werkelijk om een marge van residentiële vrijheid, gebaseerd op bevolkingsstatistieken die bepalen wie waar woont. Het gaat er helemaal niet om wie racist is en wie niet; dat is helemaal niet het onderwerp van deze zaak.

EN IN EUROPA ?

Het begrip is de Atlantische Oceaan overgestoken, maar het is sterk veranderd. En men is gekomen tot het begrip tolerantiedrempel. De onderzoeken van de school van Chicago zijn de enige bron van het begrip dat ik heb kunnen vinden. Het 'typing point' komt er niet helemaal mee overeen, maar laat ons zeggen dat het het impliciet model is van het begrip tolerantiedrempel. Maar met de tolerantiedrempel wordt alles gekomplikeerder in Europa. Het is met de inplanting van de vreemde arbeidskracht dat de problemen van inter-etnische verhoudingen, in het bijzonder in de woonplaats, zich beginnen te stellen in de disciplines van de sociale wetenschappen. Men heeft in Frankrijk geen studies over de residentiële vrijheid van Marokkanen, Algerijnen, Portugezen, Turken; men heeft geen gelijkaardige studies gemaakt zoals die in de Verenigde Staten bestonden.

Ruwweg heb ik vastgesteld dat het begrip tolerantiedrempel in een sociologische studie, voor de eerste keer is verschenen in de jaren 50, in een kleine studie die niet gepubliceerd is, een enquête-rapport. De auteur – een onderzoeker die bestudeerde wat er gebeurde in de stedelijke wijken van de Parijse voorstad waar er grote problemen waren – bevestigde dat het samenleven niet in zichzelf de drager was van de beste kennis en de beste verhouding tussen de autochtonen en de vreemdelingen. En hij noemde daarbij het begrip 'toelaatbaarheidsdrempel' (seuil de tolérabilité). Die drempel zou niet alleen door het cijfer van de vreemde bevolking, maar eveneens door de kulturele verschillen moeilijkheden kunnen veroorzaken. Hij praatte dus over toelaatbaarheidsdrempel, maar hij gaf geen cijfer, hij praatte er maar terloops over. Maar, het ongeluk wil dat deze studie werd gerealiseerd voor rekening van de "Société Nationale de construction de logements pour les travailleurs" (SONACOTRA), bouwmeester van huizen voor geïmmigreerde arbeiders en verhuurder van kamers in sociale woningen. En, door een erg moeilijk te controleren operatie, verscheen plots in de pers niet het begrip toelaatbaarheidsdrempel zonder cijfer, maar wel degelijk het begrip tolerantiedrempel met uitzonderlijk fantastische cijfers. In de ene krant stond te lezen dat de sociologen

hadden gezegd dat het 10% was, volgens een andere hadden ze 15% gezegd. Een minister (ik bedoel M. Massenet in 1970, toen minister van Arbeid) verklaarde dat vanaf 20% vreemdelingenkinderen in een klas van de lagere school, er communicatieproblemen optraden en dat de vooruitgang van het geheel van de leerlingen vertraagde; in een medische dienst, stelden er zich samenlevingsproblemen wanneer de vreemdelingen meer dan 30% van het aantal zieken zouden uitmaken; in een flatgebouw was het niet wijs meer dan 10 à 15% vreemdelingen-families op te nemen, want deze zijn niet gewoon aan het leven in een moderne woning... Waarom 20%, 30%, 15%, 10%, niemand kan het zeggen; er is niemand die argumenten geeft, of die toelaat het te beargumenteren. De tolerantiedrempel is dus verschenen, noch naar aanleiding van de marge van residentiële vrijheid van vreemdelingen, noch naar aanleiding van moeilijkheden die zich kunnen voordoen, maar wel vanuit een idee van een graad van aanvaarding van vreemdelingen door inlanders.

Opinie-enquêtes zijn verricht door het "Institut National d'Etudes Démographiques". Het zijn ongeveer dezelfde enquêtes als die in andere tijden zijn verricht. Ongeveer dezelfde, want in die van 1954 was er geen sprake van tolerantiedrempel terwijl in 1971 men niet alleen dat begrip ziet opduiken, maar men de mensen zelfs niet vraagt of ze vinden of er een tolerantiedrempel bestaat. Men vraagt hen: naar uw mening, vanaf welk aantal vreemdelingen zegt u dat er in een plaats met ongeveer 5.000 inwoners er teveel zijn ? D.w.z. dat de antwoorden van de mensen die vinden dat het probleem zich anders stelt, en dat ze daarom niet kunnen antwoorden, worden gerekend als niet-antwoorden. Want men vraagt hen niet, naar uw mening, is er een cijfer vanaf wanneer... enz, neen, men zegt hen: vanaf wanneer zijn er te veel ? D.w.z. dat de enquête die probeert de tolerantiedrempel nauwkeurig te bepalen, hem helemaal niet bepaalt maar oplegt.

Er zijn een aantal reacties geweest op deze enquête en ze werd daarom overgedaan in 1974. Bij deze gelegenheid was de formulering van de vragen iets bevredigender, vermits men de mensen vroeg: denkt u dat er in een klas er een aantal vreemde leerlingen is waarboven de klas gehinderd of vertraagd wordt ? Dat is iets meer bevredigend in de mate dat de erkenning van de drempel niet meer opgelegd wordt. Ik zou zeggen, dat ondanks

alle inspanningen van de auteurs van deze opinie-enquête, deze niet toelaat een tolerantiedrempel nauwkeurig te bepalen. De auteurs hebben letterlijk geschreven dat als er een tolerantiedrempel bestaat, dat hij uiteindelijk niets te maken heeft met de omvang van de vreemde bevolking, dat er geen strikte statistische relatie bestaat tussen attitudes en percentages van vreemdelingen. Merk op dat het hier gaat om een studie naar de opinies en de attitudes, en absoluut niet naar de gedragingen van het samenleven. Men heeft niet een bepaald geheel van woningen, een bepaalde wijk in het centrum van de stad of in de periferie, of een bepaald dorp onderzocht om te zien wat er gebeurde. Men heeft aan de mensen gevraagd wat ze denken. En wat trouwens zeer interessant is in deze studie, is dat men uiteindelijk vaststelt dat hoe minder er ergens vreemdelingen zijn, hoe meer de mensen geneigd zijn ze te weigeren. D.w.z. dat uiteindelijk in een dorp waar er erg weinig of helemaal geen vreemdelingen zijn, men gaat zeggen als er 10% zijn is dat veel te veel, terwijl in Marseille, Lyon of Parijs waar er veel zijn, men 30%, 40% of veel meer antwoordt. Zoals u ziet, is deze enquête zeer moeilijk te interpreteren in functie van de ervaring. Meer zelfs, dat element wordt niet genoeg in acht genomen.

Ze onthult ons dus ongetwijfeld interessante feiten, maar het zijn opinie-feiten, attitude-feiten, en het gaat in geen enkel geval om reële gedragingen of om objectieve geobserveerde feiten. Welnu, de sociale psychologie heeft ons al sinds lang geleerd dat men niet ipso facto van die of die opinie of die of die attitude met betrekking tot vreemdelingen reële gedragingen kan afleiden. Voor men kan overgaan naar een bewijs, zelfs als men een buitengewoon racistische redenering volgt, heeft men omstandigheden nodig, en omstandigheden moeten onderzocht worden. Nochtans zijn er in Frankrijk nauwelijks studies over de reële, praktische pluri-etnische samenleving in de wijken. Ik vecht al verschillende jaren om een financiering van zulk een studie te verkrijgen. Misschien zal ik erin slagen, maar in ieder geval, zolang deze studies nog niet gerealiseerd zijn, kan men de tolerantiedrempel niet aanvoeren.

DE DREMPEL: DE A PRIORI INTERPRETATIE VAN EEN 'VANZELFSPREKENDHEID'

Het misschien merkwaardigste aspect van het begrip tolerantiedrempel is het succes dat het heeft gehad in de kringen die men meestal 'de mensen van het terrein' noemt, de sociale werkers, de beheerders van sociale woningen, het personeel van lokale kollektieven, enz. Dat komt omdat het begrip lijkt te steunen op een vanzelfsprekendheid, nl. dat er problemen zijn tussen Fransen en vreemdelingen als ze samenleven. Als men deze 'vanzelfsprekendheid' een beetje analyseert, stelt men vast dat de mensen die zeggen dat er problemen zijn praten over ergens waar er 30% vreemdelingen zijn en dan weer over elders waar er 60% zijn, nu eens gaat het om een geheel uit 1950 (maar dat is zeldzamer, in het algemeen gaat het om recente woonplaatsen en wijken) dan weer om een centrum van een stad... Met andere woorden, het zijn uiterst verschillende situaties, en als men wat dieper gaat, dan is er effectief een vanzelfsprekendheid, maar ze is wat men noemt een tautologie: er zijn problemen tussen Fransen en vreemdelingen daar waar Fransen en vreemdelingen samenleven, want werkelijk wanneer ze niet samenwonen, hebben ze geen samenwoningsproblemen ! Tegengesteld aan de reële ervaring, lijkt het dat de tolerantiedrempel dient als voor-begrip, als vooroordeel, dat, in plaats van uit te gaan van een reële ervaring, van een reële kennis van een bepaalde omgeving, voor-bestaat aan de ervaring, de analyse van deze ervaring filtert en haar interpretatie oriënteert. Het gaat dus om een interpretatieve theorie a priori, gebaseerd op het ontwijfelbare bestaan van een maatschappelijke korrelatie, die zelf getrokken is uit een veronderstelde statistische korrelatie. Wij hebben daarstraks gezien dat noch op het vlak van de attitudes (waar er onderzoek is geweest), noch op het niveau van de gedragingen (waar er geen onderzoek is geweest), men een korrelatie vindt tussen enerzijds de gedragingen en de racistische attitudes (of niet-racistische) van afwijzing en anderzijds het percentage vreemdelingen. Maar ook al zou er een statistische korrelatie zijn, zou er niet noodzakelijk een maatschappelijk verband zijn, en deze korrelatie zou heel goed het gevolg kunnen

zijn van het toeval. In dat geval, zeggen de cijfers niets. Wat de cijfers doet praten, zijn de categorieën die men gedefinieerd heeft, d.w.z. de interpretatie die men ervan heeft.

Wat er ook van zij, bij de tolerantiedrempel bestaat er geen statistische korrelatie, maar men trekt er wel een maatschappelijk verband uit ! Deze stelling rust op geen enkele logische basis. Er is een hemelsbreed verschil tussen de orde van de cijfers en de orde van de interpretatie en de verklarende theorie.

DE DREMPEL VERBERGT DE WERKELIJKHEID

Men ziet welk het nut is van het gebruik van het begrip tolerantiedrempel. Men stelt, onder de dekmantel van wetenschappelijkheid, een operationele norm in, die gemakkelijk toepasbaar is en die de praktische intuïtie waarover ik daarstraks sprak bekrachtigt, m.n. de idee dat de tolerantiedrempel een maatschappelijke vanzelfsprekendheid is. Men wettigt deze norm, zoals zo dikwijls ook elders gebeurt, door een wetenschappelijke borg. De wetenschap is vandaag in onze maatschappij een maatschappelijke waarde die relatief verdeeld is, en het technokratisch beheer heeft deze borg nodig; het organiseert zich zeer dikwijls onder de dubbele banier van de technische en de wetenschappelijke bekwaamheid. De tolerantiedrempel vervult volmaakt deze functie. De soorten borg van deze technokratische normen zijn divers. Men kan een begrip uit zijn teoretische en methodologische kontekst rukken om er een ideologisch en politiek gebruik van te maken. Ik denk aan het begrip consensus dat zich verspreidt buiten zijn kontekst (die in oorsprong sociologisch is) in de politieke redeneringen. Men spreekt ook – Albert Jacquard had er gisteren over kunnen praten – over het menselijk ras, over de genetische erfelijkheid, terwijl men ze uit hun kontekst rukt (biologisch, sociologisch, of van de genetica van de bevolkingen) en ze gebruikt voor doeleinden die niets meer te maken hebben met het onderzoek of de kennis.

Met het begrip drempel daarenboven, formuleert men de problemen i.v.m. de verhoudingen tussen vreemde en nationale gemeenschappen in zuiver kwantitatieve termen. Men verbergt al wat hun kontekst uitmaakt, hun maatschappelijke omstandigheden, om hun een andere omstandigheid te vinden. Hier sluiten het kwantitatieve en het kwalitatieve, waarvan iedereen weet dat ze elkaar moeten aanvullen, niet alleen elkaar uit, maar doodt het een het ander. Dit loopt uit op een kwantumreduktie die een vader van de sociologie, Georges Gurvitch, stigmatiseerde. Hij reduceerde alle fenomenen tot hun zuivere kwantitatieve uitdrukking. Karl en Alma Tauberg zelf, die de uitvinders zijn van het begrip 'typing point' in de Verenigde Staten, schreven overigens dat het belangrijkste gebrek

van hun onderzoeken zou zijn – ik citeer: “te verliezen in theoretische gevoeligheid wat men heeft gewonnen in numerieke nauwkeurigheid”.

Men maakt door deze ‘kwantum-gekheid’, door deze kwantum-reduktie, elke analyse van de omstandigheden waarin konflikten al of niet verschijnen onmogelijk. En dat is erg belangrijk. Het is niet alleen dat de tolerantiedrempel niet bestaat, dat hij dient als voorwendsel, enz, maar wat meer is, *dat hij verhindert dat men kan begrijpen wat er gebeurt*. Want het is niet mijn bedoeling te zeggen dat er geen konflikten of moeilijkheden zijn, versta mij goed. Maar het begrip drempel introduceert een verkeerde generalisering, een volledige niet-onderscheiding, een sociologisch berghok waarin alle konkrete situaties, alle bijzonderheden verwateren.

Op dat vlak zijn, we moeten dit toegeven, de sociale wetenschappen mislukt, mislukking waarvoor ze niet alleen verantwoordelijk zijn. Er is in Frankrijk geen financiering geweest, in tegenstelling tot de Verenigde Staten of Groot-Brittannië bijvoorbeeld, van het onderzoek naar de inter-etnische relaties in de praktijk, in de maatschappelijke gedragingen. Dat had toegelaten de verschillende oorzaken van de inter-etnische botsingen te verklaren. De onderzoeken naar de konflikten van dit type zijn uitzonderlijk zeldzaam. Degenen die bestaan laten toe te zeggen dat het konflikt verschijnt als de knoop van een netwerk van spanningen die zich uitwerken in alle vormen van weigering van verschil. Daarbij gaat het dus niet alleen om de weigering van het zgn. nationale of etnische verschil, maar ook om alle andere soorten verschil die de maatschappij doorkruisen. Het konfliktueel feit spruit voort uit een pluraliteit van mogelijke evenwichtssituaties, bijvoorbeeld het evenwicht van de overheersing, het evenwicht door de ontkenning of het evenwicht van het koloniale type, met soms superposities tussen deze verschillende types. Het blijkt in ieder geval dat vanuit de bijzondere uitdrukking tussen diverse elementen, waarvan het kwantitatieve niets meer is dan één onder de anderen, en in het bijzonder vanuit de inachtneming van de geschiedenis van de vorming van een bevolking van een gegeven zone of stad, vanuit de analyse van de kollektieve voorstellingen en identifikaties die konkreet tussenkomen in de sociale interactie, men kan verklaren en begrijpen waar, hoe en wanneer konflikten ontstaan. De

toevallige gebeurtenissen die men 'de detonators van moeilijkheden' kan noemen terzijde genomen, moet men inderdaad nadenken over de diepere oorzaken van de conflicten. Het is in dat opzicht van belang te weten in de kern van welke bevolking de immigranten aanvankelijk zijn ingeplant; in welke periode; welke, voor hun aankomst, de spanningen waren die de kollektiviteit waarin ze werden ingeplant doorkruisten; wat deze kollektiviteit(en) opzet tegen andere sociale groepen. Men moet eveneens nadenken over de herkomst van de vreemde bevolking, en over de mechanismen die haar naar die plaats hebben geleid, sociale diensten, huisvestingsdiensten, gemeenten, patronaat, enz. Het is eveneens noodzakelijk het ritme van haar installering te kennen en haar maatschappelijke en demografische kenmerken. Het is ook gepast na te denken over de afbeelding die de sociale groepen van zichzelf en hun toekomst maken.

De echte bron van conflict grenst immers dikwijls minder aan de kwantiteit van de vreemdelingen in de strikte zin, dan aan de verdraaiing van het beeld dat de nationale inwoners van zichzelf hebben of willen hebben. De inplanting van immigranten devalueert hen, verkleint hen, op een of andere manier, tot dezelfde sociale rang als die van de vreemdelingen, of dreigt dat te doen. De kwestie van het aantal vreemdelingen is dan niets meer dan een van de elementen van de kontekst; ze is secundair met betrekking tot de manier van funktionering van de mechanismen van sociale identifikatie. Het bewijs daarvoor is dat ze niet geldt voor alle vreemde nationaliteiten, omdat ze niet allemaal evenveel ondergeschikt zijn of gebrandmerkt in hun verschil; niet allemaal hebben ze dit effect van ontwaarding van het maatschappelijk beeld van de nationale inwoners.

De 'naturalisering' van maatschappelijke fenomenen is nooit onschuldig. Als men de nationale bevolking interpreteert in de termen van een organische structuur, probeert men het aksent te leggen op de solidariteit van opinies en op de gemeenschappelijkheid van belangen. Men stelt bedrieglijk de komst van vreemde arbeiders gelijk met een uitwendige agressie en men suggereert de middelen die toegepast moeten worden om de mogelijkheid van ziekteverwekkende moeilijkheden weg te nemen. Hier zijn de toegepaste middelen kwantitatief. Men mofelt de reële maatschappelijke verhoudingen weg – in het bij-

zonder de tegenstellingen die de maatschappij doorkruisen – om het beeld te versterken van een nationale eenheid die door een teveel aan pluraliteiten dreigt in gevaar gebracht te worden. In het bijzonder laat de tolerantiedrempel toe de werkelijke oorzaken te verbergen van de stedelijke crisis, van de kwalitatieve crisis van de huisvesting, en van de omstandigheden van de concurrentie tussen vreemde en Franse arbeiders op de immobiliënmarkt. Het behoud van een onbewoonbaar verklaarde woning zal uitgelegd worden door de tendens van de migranten om zich te hergroeperen en om maximum te bezuinigen op de prijs van hun woningen, maar zal niet begrepen worden zoals het heel eenvoudig is: een klep voor de ontoereikendheid van de sociale woningen en een hulp voor de toegang van andere categorieën van inwoners; en nog minder als het behoud van de fundamentele reserve voor een stedelijke herovering. De segregatie waarvan de arbeidende bevolking het slachtoffer is, Franse en Belgische inbegrepen, wordt verbloemd, zelfs gerechtvaardigd door de extra-segregatie die de immigranten treft; de ontoereikendheid van de infrastructuur wordt bekrachtigd, enzovoort.

Het beeld van de eenheid van het maatschappelijk lichaam heeft ook tot gevolg dat het racisme 'genaturaliseerd' wordt tot een substantieel fatalisme, zou men kunnen zeggen. Het racisme wordt verondersteld van alle tijden te zijn: geen enkele maatschappij zou te veel transplantaties kunnen verdragen. Maar vooral, wat zeer eigen is aan het begrip tolerantiedrempel, kan dit begrip in twee betekenissen gebruikt worden: tegelijkertijd om het racisme toe te laten en te verbieden. Het laat het racisme toe omdat het bevestigt dat een teveel aan vreemdelingen niet nodig is. Maar het verbiedt het racisme omdat het laat verstaan dat voor de nationale gezondheid (in dit geval de economie) ze toch wel degelijk nodig zijn. Dit soort van balanceren dat het begrip tolerantiedrempel creëert – er zijn een aantal vreemdelingen nodig maar niet teveel – laat toe van op twee paarden tegelijk te wedden – wat natuurlijk erg doeltreffend is – volgens de conjunctuur, volgens de gelegenheid, volgens de lokale omstandigheden.

Deze ambivalentie, deze capaciteit om op twee paarden tegelijk te wedden, laat toe om een structurele tegenstelling in de nationale opinie op te lossen, die wil dat men de immigrant of

lid van een minderheid tolereert in de mate dat hij een minderwaardig economisch statuut heeft en dat hij binnen het domein van het bedrijf en de productie blijft. Niet alleen tolereert men ze, maar het is zelfs daarvoor dat men ze laat komen. Maar daarentegen, als buur op dezelfde verdieping, als buur op de schoolbanken tolereert men ze maar in de mate dat men zich bevindt in tegengestelde omstandigheden.

DE DREMPEL MASKEERT DE VERHOUDINGEN VAN OVERHEERSING

Het is natuurlijk vanzelfsprekend dat het een onoplosbare tegenstelling is: men kan niet tegelijkertijd aanvaarden dat de immigranten komen om een aantal functies te vervullen in de productie en ze in dit opzicht diskrimineren, en tegelijkertijd willen, dat ze als naaste burens zich gedragen zoals jij. De tolerantiedrempel spruit eigenlijk voort uit dezelfde logica als die van de kategorisering beschreven door Colette Guillaumin in een werk over het racisme. De overheerser moet zich nooit definiëren (men zegt nooit, "ik blanke", men zegt "de zwarten", het is nooit noodzakelijk zichzelf te definiëren, zwart of blank). De overheerser definieert de andere door verschil, stelt hem in een natuurlijk, 'genaturaliseerd' anders-zijn en wijst hem een plaats toe waarvan niet zal getolereerd worden dat hij ze verlaat. Ten bate van deze verhouding van anders-zijn, die als min of meer absoluut gesteld wordt en nooit uiteengezet wordt in pluralistische en interactionistische termen, wordt de fundamentele verhouding verborgen, die niet alleen een verhouding van anders-zijn is, maar die een verhouding is van overheerser tot overheerste, van meerderwaardig tot minderwaardig. Men stigmatiseert het anders-zijn om niet expliciet te praten over de overheersing, om de overheersing die men uitoefent toe te dekken. De overheerser alleen heeft de heerschappij over het erbij horen of niet, en het is hij alleen die de andere al of niet toelaat als gelijke. Algemeen wordt de immigrant nooit meer dan getolereerd, en enkel op de voorwaarde dat hij het territorium dat hem is toegewezen niet te buiten gaat. Welnu, het territorium bij uitnemendheid van de immigrant is dat van de productie, en in de kern van de productie, dat van de minst gekwalificeerde, de moeilijkste en de gevaarlijkste beroepen. Het is nooit met betrekking tot deze jobs dat het begrip tolerantiedrempel zal ingeroepen worden. Heb je, ondanks de economische crisis die de arbeiders treft en het principe van de prioritaire tewerkstelling van de nationalen, ooit horen spreken over de tolerantiedrempel in een atelier waar er 60 of 90% vreemdelingen werken ? Men vertelt u over de werkloosheid en men maakt van de

vreemdelingen zondebokken van de werkloosheid, maar men praat u nooit over de tolerantiedrempel op het niveau van de productie. Het is op het niveau van de wijk, de woning, de school, de sociale voorzieningen dat men praat over de tolerantiedrempel, d.w.z. op het zgn. niveau van de reproductie van de arbeidskracht, wat men ook noemt het domein van het dagelijkse leven, van het leven buiten het werk.

Tenslotte dient de tolerantiedrempel – en daar ligt de grond van het probleem – om te proberen de vreemde arbeiders te reduceren tot enkel hun arbeidskracht. Op een bepaalde manier dient hij om er zuivere en abstracte arbeidskrachten van te maken, d.w.z. mensen die niet eten, die nergens wonen, die niet slapen, die niet naar school gaan, enz. Hij dient dus eigenlijk om de *sociale kost van de immigratie*, zoals men dat noemt, *tot een minimum te beperken*, of met andere woorden, de prijs van hun reproductie. Hij laat toe, bijvoorbeeld, de toegang van bepaalde categorieën van immigranten tot gewone sociale woningen te beperken, in naam van hun verschil wordt dit verwoord in termen van gebrek aan aanpassing aan deze manier van wonen; hij rechtvaardigt het bestaan van speciale en gescheiden woningen zoals de transitsteden of de woningen van vreemde arbeiders die het verschil institutionaliseren volgens een volmaakt kumulative logika: het is omdat ze onaangepast zijn dat ze speciale woningen hebben, het is omdat ze in die woningen leven dat ze zich niet kunnen aanpassen. Zoals mijn vriend Gilbert Bauget heeft geschreven, is het "onder de banier van die beruchte tolerantiedrempel dat er maatregelen van kontingentering zijn genomen, van selectieve diskriminatie per categorie van migrantengemeenschappen, dat informele procedures werden gerechtvaardigd van uitsluiting of verwerping, dat er zich tenslotte een heel institutioneel netwerk organiseert van zorgen of formaliteiten van marginalisering, dat de voorwaarden van interactie tussen gemeenschappen van verschillende kulturele oorsprong geval per geval regelt." Ik herhaal het, het is dus minder aan het verschil of het anders-zijn dat de tolerantiedrempel in laatste instantie refereert, maar aan de socio-ekonomische behandeling van de vreemdeling – diskriminatie, overheersing, extra-uitbuiting. Een behandeling die van de immigrant het objekt en de inzet maakt van het economisch en sociaal beheer van de nationale arbeidskracht. De drempel be-

staat niet elders dan in deze beheerslogika die op zoek is naar institutionele normen, ware of valse, en naar een wetenschappelijke borg. Het gaat dus niet om een empirisch, en nog minder theoretisch gegeven van een empirisch of theoretisch resultaat van de sociale wetenschappen. Het gaat eigenlijk om een ideologisch werktuig van beheer van een categorie van regeerders.

vertaling: Guido Muelenaer

INHOUDSTAFEL

INLEIDING	5
-----------	---

DEEL I

HERHAALT DE GESCHIEDENIS ZICH ?	11
---------------------------------	----

DE JODENVERVOLGING IN BELGIE

(Guido Muelenaer en Luk Walley)	13
---------------------------------	----

1. Inleiding	13
2. Het 'Jodenprobleem' van de Belgische Staatsveiligheid	14
3. De voorbereidende faze	19
4. De definitieve faze : deportatie en uitroeiing	21
5. De houding van de Belgische bevolking	23
Kollaboratie	23
Weerstand	24
6. Vreemdelingen... de Joden van vandaag ?	27

DEEL II

VERDEEL EN HEERS	31
------------------	----

VAN REDDENDE ENGEL TOT ZONDEBOK

(Albert Martens)	33
------------------	----

1. Inleidende beschouwingen	33
2. De geschiedenis van de feiten	37
Ontstaan van de wetgeving op de tewerkstelling van buitenlandse arbeidskrachten	37
Het mijnwerkersstatuut (april-mei 1945) – of hoe definitief vermijden dat de arbeidskracht betaald wordt naargelang zijn economisch nut	37
De katastrofe van Marcinelle (8/8/1956) – of hoe vreemdelingeneisen negeren	41
Juli 1963 : De minister van Arbeid beslist : de immigratiewet blijft van kracht maar wordt niet toegepast. Het voldongen feit gaat boven het recht.	42
3. De conjuncturele geschiedenis. De permanente 'reproductie' van de niet-geschoolde buitenlandse	

arbeidskracht in België zelf	43
4. De structurele geschiedenis : het ontstaan van een pluri-nationale en -kulturele samenleving	48
BELGIE : EEN RACISTISCHE STAAT ? (Luk Walley)	55
1. Van liberale gastvrijheid naar een apartheidsstatuut	56
België anno 1830 : een gastvrij land	56
Veel plichten weinig rechten	59
2. Organizatie van de repressie	63
De Vreemdelingenpolitie : Big Brother voor 900.000 medeburgers	63
Proefbank voor repressie	65
De grenzen dicht	73
Buiten !	75
Een verbanning is ook een straf	75
Vogelvrij op Zaventem	76
3. Recht op arbeid	78
4. Alle Belgen zijn gelijk voor de wet	80
5. Martens V : een racistische regering	82
Terugwijzing van veroordeelden	82
Immigratiestop of beperking van de gezinshereniging	83
Export van werklozen	84
Vestigingsverbod in sommige gemeenten	86
(In)tolerantiedrempel	87
RACISME IN DE POLITIEK (Veerle Hobin)	91
1. Een aantal Brusselse burgemeesters aan het woord : een onthutsend relaas !	93
2. De Brusselse gemeentepolitiek of hoe migranten de dupe worden van een katastrofaal gemeentelijk beleid	98
A. Waar draait het allemaal om ?	98
B. Het Schaarbeeks racisme	99
Het financiële wanbeleid of de grandioze mislukking van het Manhattan-projekt	99
De dans om de put	102
De klap op de vuurpijl : de weigering van inschrijvingen	110
3. Standpunten van politieke partijen onder de loupe	115

Vlaams Blok	115
Respekt voor Arbeid en Democratie (RAD)	117
Fédération des francophones (FDF)	117
Parti Réformateur Libéral (PRL)	118
Union Nationale Francophone (UNF)	119
Christelijke Volkspartij (CVP)	120
Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV)	122
Volksunie (VU)	122
Parti Social Chrétien (PSC)	123
Parti Socialiste (PS)	124

DEEL III

WIJ ZIJN ALLEN IMMIGRANTEN:

OP ZOEK NAAR EEN TEGENSTRATEGIE	129
--	-----

HERSTEL VAN HET ARBEIDERSFRONT

(Albert Martens)	131
1. Inleiding	131
2. Verzet of mobilizatie ?	132
3. Proletariërs aller landen...	134
Het ABVV : "Ze hadden er niet moeten zijn"	134
Het ACV : "Ze zijn er toch...dus..."	136
4. Het herstel van het arbeidersfront	137
5. Ter afronding	138

DE ANTI-RACISMEWET : EEN VITRINESTUK

(Luk Walley)	141
--------------	-----

POLITIEKE RECHTEN VOOR MIGRANTEN

(Veerle Hobin)	145
1. Standpunten, voor en tegen...	145
Strijden voor politieke mondigheid	145
Mogelijke bezwaren	147
2. Het parlement aan het werk :	
de verschillende wetsvoorstellen op een rijtje	150
3. Stemrecht '82	152
4. En het buitenland ?	154
5. Besluit	155

MOGELIJKHEDEN VIA HET ONDERWIJS

(Veerle Hobin)	157
1. Een scheefgelopen situatie	157
2. Hoe het anders kan...	159
Bikultureel experiment in Genk en Maasmechelen	159

De tutoren-werkvorm	160
Speelleerklassen	160
Vroege opvang in kleuterscholen	161
Brugklassen	161
Een voorbereidende beroepsschool	161
Bikultureel onderwijs in een Vlaamse school te Brussel	162
3. En buiten de school ?	164
Naschoolse begeleiding	164
Tweede taallessen	164
Projekten van de migranten zelf	164
4. En wat doet de overheid ?	165
Het onderwijsopbouwwerk	165
De onderwijsorganisatie	166
Wettelijk kader	167
5. Besluit	169
 EEN FRONT TEGEN HET RACISME (Luk Walley)	 171
 NABESCHOUWING	 177
 BIOGRAFISCHE NOTA	 181
 BIJLAGE : DE TOLERANTIEDREMPEL (V. De Rudder)	 183